

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Tove Axelsson

Personlig integritet och yttrandefrihet

En uppsats om skyddet i svensk rätt
mot bildmaterial som kränker den
personliga integriteten

Examensarbete
20 poäng

Bengt Lundell

Offentlig rätt, internationell rätt

HT 2007

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte	6
1.2 Metod och material	7
1.3 Avgränsning	7
1.4 Disposition	9
1.5 Terminologi	9
2 PERSONLIG INTEGRITET	11
2.1 Personlig integritet som begrepp i svensk rätt	11
2.2 Framställningens utgångspunkt	12
3 RÄTT TILL EGEN BILD	14
3.1 Lag om namn och bild i reklamen	16
3.2 Fotograferingsförbud i rättssalen	16
4 TIDIGARE ÖVERVÄGANDEN	18
5 EUROPAKONVENTIONENS BESTÄMMELSER AV BETYDELSE FÖR INTEGRITETSKRÄNKANDE BILDMATERIAL	22
5.1 Rätten till skydd för privat- och familjeliv	22
5.1.1 Konventionsenliga inskränkningar i privatlivet	24
5.2 Yttrandefrihet	25
5.2.1 Konventionsenliga inskränkningar i yttrandefriheten	26
5.3 Särskilt angående personlig integritet och yttrandefrihet	26
5.3.1 Skydd för persons goda namn och rykte	27
5.3.2 Särskilt angående skydd mot integritetskränkande bildmaterial	29

6	DEN SVENSKA RÄTTENS FÖRHÅLLANDE TILL EUROPAKONVENTIONEN	32
7	TRYCKFRIHETS RÄTT	34
7.1	Skydd som TF tillhandahåller	34
7.2	TF:s tillämplighet	36
7.2.1	Formell och materiell tillämplighet	37
7.2.2	TF:s tillämplighet på integritetskränkande bildmaterial	40
7.3	Ansvar för tryckfrihetsbrott	40
7.3.1	Ansvar för meddelande av ärekränkande material	43
7.4	Tryckfrihetsbrott	44
7.4.1	Förtal genom tryckt skrift	45
7.4.2	Förolämpning genom tryckt skrift	48
7.4.3	Något om försvarlighet	50
7.4.4	Ärekränkning genom bildmaterial	52
7.4.5	Ärekränkande bildmaterial i rättspraxis	54
7.5	Tillsyn och åtal	57
8	ANNAN LAGSTIFTNING AV BETYDELSE FÖR INTEGRITETSKRÄNKANDE BILDMATERIAL	59
8.1	RF:s skydd för personlig integritet och yttrandefrihet	59
8.2	BrB:s reglering av ärekränkingsbrott	61
8.2.1	Förtal	62
8.2.2	Förolämpning	62
8.3	PuL:s skydd för personuppgifter	63
8.3.1	PuL:s tillämplighet	64
8.3.2	Olika skydd beroende på materialets struktur	66
8.3.2.1	Integritetskränkande bilder i strukturerat material	67
8.3.2.2	Integritetskränkande bilder i ostrukturerat material	69
8.3.3	PuL och yttrandefriheten	70
8.3.3.1	Journalistiska ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande	74
8.3.4	PuL:s skydd mot integritetskränkande bildmaterial	75
9	UTOMRÄTTSLIGT SKYDD MOT INTEGRITETSKRÄNKANDE BILDMATERIAL	78
9.1	Etiska regler för press	79
9.2	Självsanering	80
9.3	Pressetik och integritetskränkande bildmaterial	81
9.4	Integritetskränkande bildmaterial i PON:s praxis	82

10 ANALYS	84
10.1 Skydd mot spridning av integritetskränkande bildmaterial	84
10.2 Skydd vid andra handhavanden med integritetskränkande bildmaterial	87
10.3 Gällande rätts förenlighet med Europakonventionen	89
10.3.1 Särskilt om PuL, dataskyddsdirektivet och Europakonventionen	91
11 AVSLUTANDE DISKUSSION	94
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	96
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	103

Summary

The European Convention on Human Rights guarantees a human being the right to respect for private and family life (Article 8) as well as freedom of expression (Article 10). The right to express oneself freely might however mean an intrusion into another person's private life. Therefore the European Court of Human Rights balances the different rights in its case-law in order to strike a fair balance between the competing interests. This balance has been held especially necessary in matters of publication of photos which disclose details of the private life or which are damaging for the reputation etc.

In the case *Von Hannover vs. Germany* the European Court of Human Rights noted that certain photos which had been taken of the princess Caroline von Hannover of Monaco showing her in scenes from her daily life and a publication of these in various German magazines, made no contribution to a debate of general interest, and even if a public interest could be stated, besides a commercial interest of the magazines in publishing these photos and articles, those interests should yield to the von Hannover's right guaranteed by Article 8 to the effective protection of her private life. The case brings to fore what protection the Swedish judicial system provides for the individual against photos and other pictures intruding on personal integrity.

The individual is protected by Swedish law against pictures intruding on personal integrity in two different ways. First, the individual is provided protection against the dissemination of such pictures if they are defamatory. Secondly, the individual is under certain circumstances provided protection against other acts concerning such material if it contains personal data, according to the Personal Data Act (*personuppgiftslagen*; which is an implementation of the directive 95/46/EC on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data). However, if the act is constitutionally protected by Swedish law, the Personal Data Act is not applicable.

The Swedish judicial system therefore contains rules which protect the individual from pictures intruding on personal integrity but these rules do not correspond to the protection of private life guaranteed by the European Convention of Human Rights. Sweden's strong regulation of the freedom of expression results in a weak protection of the personal integrity. However, the difference between the two judicial systems does not have to be that significant. A development of the legal protection for the subjective honor given by the crime insult (*förolämpning*; which is a sort of defamation) would enhance the possibilities to impose penalty on dissemination of picture intruding on personal integrity. In the same way other acts with picture which intrude on personal integrity would be punishable if the Personal Data Act were to be applied more accordingly to the directive 95/46/EC.

Sammanfattning

En människa skall enligt Europakonventionen vara garanterad såväl ett tillfredställande skydd för sitt privat- och familjeliv enligt artikel 8 som en rätt till yttrandefrihet enligt artikel 10. Rätten att yttra sig fritt kan emellertid innebära ett intrång i en annan människas privatliv, därför gör Europadomstolen i sin praxis en avvägning mellan de olika rättigheterna, för att sedan avgöra vilken rättighet som i det enskilda fallet skall ha företräde. Inte minst har detta gällt yttrande som består i visning eller spridning av bild som skildrar en person i en privat situation eller bild som förmedlar nedsättande uppgift om den skildrade etc.

I målet *Von Hannover mot Tyskland* fann Europadomstolen att fotografier tagna på prinsessan Caroline von Hannover av Monaco i hennes dagliga liv och att en publicering av dessa bilder i tysk tabloidpress inte bidrog till en debatt av allmänt intresse. Domstolen menade härvidlag att även om visst intresse från allmänheten skulle anses kunna föreligga, vid sidan av det rent kommersiella intresset, skulle sådana intressen inte ha företräde framför von Hannovers rätt till privatliv enligt artikel 8 Europakonventionen. Domen aktualiserar frågan om vilket skydd den enskilde i Sverige har mot bildmaterial som kränker dennes personliga integritet.

Den enskilde skyddas i svensk lagstiftning mot bildmaterial som kränker den personliga integriteten på två olika sätt. För det första har den enskilde ett skydd mot spridning av visst integritetskränkande bildmaterial i det fall sådan spridning är ärekränkning. För det andra är integritetskränkande bildmaterial ofta av sådan karaktär att det är personuppgift vilket medför att den enskilde enligt bestämmelserna i personuppgiftslagen under vissa omständigheter även har ett skydd mot andra handhavanden med integritetskränkande bildmaterial. Det sistnämnda skyddet gäller dock inte för handhavanden med bildmaterial som ingår i något stadium i produktionen av alster som omfattas av tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen.

Den svenska rätten tillhandhåller således regler som även verkar för att skydda den enskilde mot bildmaterial som kränker dennes personliga integritet, men dessa regler är utformade på ett sådant sätt att de ändå inte motsvarar den rätt till skydd för privatlivet som tillerkänns av Europakonventionen. Den starka yttrandefrihetsregleringen i Sverige har resulterat i ett svagt integritetsskydd. Skillnaden mellan de olika rättssystemen behöver emellertid inte vara så signifikant. En utveckling av det legala skyddet för den subjektiva äran, dvs. förolämpningbrottet, skulle göra ett flertal spridningsförfaranden av integritetskränkande bildmaterial straffbart. På samma sätt skulle handhavanden med integritetskränkande bildmaterial i många fall vara straffbart om personuppgiftslagen tillämpades mer i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG, det s.k. dataskyddsdirektivet.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Dataskyddsdirektivet	Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter
Dir.	Utredningsdirektiv
Ds	Departementsserien
EG-domstolen	Europeiska gemenskapernas domstol
EG-fördraget	Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen (1957)
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakommissionen	Europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1950:459)
FN	Förenta Nationerna
HD	Högsta domstolen
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
KU	Konstitutionsutskottet
LTY	Lag (1991:1559; omtryck 2002:911) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden
MDA	Marknadsdomstolens avgöranden
ML	Marknadsföringslag (1995:450)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
PO	Allmänhetens pressombudsman
PON	Pressens opinionsnämnd
Prop.	Proposition
PuL	Personuppgiftslag (1998:204)
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsform (1974:152)
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SekrL	Sekretesslag (1980:100)
SOU	Statens offentliga utredningar
TF	Tryckfrihetsförordning (1949:105)
YGL	Yttrandefrihetsgrundlag (1991:1469)

1 Inledning

”Fotografier utan betraktare är inga fotografier”, lär Henri Cartier-Bresson, en av förra seklets mest framstående fotografer och smygfotoferandets mästare, ha sagt.¹ Ett fotografi kan, bl.a. om det ingår i Cartier-Bressons portfolio, vara en ögonblicksbild bevarad för eftervärlden som på ett ömsint och respektfullt sätt blottar en människa, men det kan också vara något helt annat.

Klart är att vem som helst kan när som helst bli fotograferad och att alla människor befinner sig i situationer av privat karaktär som inte är avsedda att betraktas av utomstående. Den enskilde har ett berättigat intresse av skydd eftersom frågan kan gälla smygfotofering av intima situationer eller fotografier som utgör ett led i eller skildrar ett begånget övergrepp som mobbning och trakasserier. I dessa fall utgör både framställandet, lagringen och spridningen av fotografiskt material en kränkning av den enskildes personliga integritet.

Det finns i Sverige ingen generell rätt till egen bild och den enskilde kan i princip inte kontrollera när denne blir fotograferad eller hur bilderna sedan används. I det fall bildmaterial sprids kan publicering eller dylikt av nedsättande bild medföra straffansvar för ärekränkingsbrott och i annat fall kan viss hantering av bilder under särskilda omständigheter vara otillåten.

Frågan om integritetskränkande bildmaterial handlar ytterst om yttrandefrihetens gränser. Rätten att förmedla budskap, bilda opinion eller sprida information är en grundläggande förutsättning för ett demokratiskt samhälle och medborgarnas delaktighet i den demokratiska processen. Sverige är ett av de länder i världen som har den mest detaljerade regleringen av tryck- och yttrandefrihet.² Tre grundlagar, regeringsformen (RF, 1974:152), tryckfrihetsförordningen (TF, 1949:105) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL, 1991:1469) innehåller regler om yttrandefrihet.³

Den grundläggande yttrandefriheten finns reglerad i 2 kap. 1 § 1 p. RF och föreskriver att varje medborgare gentemot det allmänna, är tillförsäkrad yttrandefrihet dvs. frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. 2 kap. 1 § 2 st. RF hänvisar till TF och YGL. Det är dessa grundlagar som skall tillämpas i fall som gäller tryckfrihet eller motsvarande frihet att yttra sig i ljudradio, television och vissa liknande överföringar samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar. Skillnaden mellan TF och YGL har sin grund i att de skyddar framställningar producerade i olika tekniska format. Friheten att uttrycka sig i skrift som framställs i tryckpress

---

¹ Sarah Moon, Point d'interrogation 1994.

² SOU 2006:96, del 1 s. 16.

³ 1 kap. 3 § RF anger vilka grundlagarna är.

eller mångfaldigas genom stencilering, fotokopiering eller dylikt, skyddas i TF. Friheten att yttra sig i ljudradio, television, databaser, ljudupptagningar, filmer, videogram och liknande, har motsvarande skydd i YGL.

Regleringen av yttrandefriheten genom TF och YGL ger svenska medborgare en långtgående rätt att fritt uttrycka sig på många olika sätt. Myndigheter har t.ex. aldrig rätt att granska material innan det publiceras, ansvaret för det publicerade materialet ligger hos en på förhand bestämd person och brott som skulle kunna beivras genom allmän lag, är inte tillämpliga, såvida inte TF eller YGL explicit därom stadgar.

Granskning av innehållet i tryckt massmedia åstadkoms istället till stor del genom den efterhandsgranskning som pressens egna självsanerande organ, Allmänhetens Pressombudsman (PO) och Pressens Opinionsnämnd (PON), bedriver. Den självsanerande verksamheten har varit en förutsättning för den nuvarande yttrandefrihetsregleringen⁴ och exempelvis integritetsskyddet hade troligen varit starkare reglerat om det inte vore för den.⁵

Vid sidan av den svenska regleringen av yttrandefriheten, är Sverige, genom ratificeringen av europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) bunden av den fri- och rättighetsreglering som konventionen ger i kombination med den rättspraxis som kommit fram i europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen).

Europakonventionen stadgar i sin artikel 10 om var och ens rätt till yttrandefrihet. Rätten att yttra sig fritt har dock i Europadomstolens praxis kommit att balanseras mot Europakonventionens andra rättigheter bl.a. med artikel 8 om rätten till privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Således har domstolen i sin praxis sökt väga det allmänna intresset av en stark yttrandefrihet mot den enskildes intresse av sitt goda namn och rykte (artikel 10:2) och den enskildes rätt till privat- och familjeliv (artikel 8). Gränsen eller balansen mellan en fri- och rättighet och en annan fri- och rättighet har varit långtifrån självklar.

I målet *Von Hannover mot Tyskland* fann Europadomstolen att de tyska kändisfotografernas närgångna fotografering var en oproportionerlig inskränkning av prinsessan Caroline von Hannover av Monacos rätt till privatliv. Europadomstolen fann sedermera att rätten att yttra sig fritt i fall som detta får ge vika för rätten till privatliv och även om allmänheten har rätt till kännedom om offentliga personers leverne, var fotograferingen och publiceringen av bilder på von Hannover i en privat situation, sådan att det enskilda intresset vägde tyngre än det allmänna intresset. Gränserna för yttrandefriheten enligt artikel 10 definieras på detta sätt ständigt genom Europadomstolens rättspraxis.

---

⁴ SOU 2006:96, del 1 s. 16.

⁵ Se bl.a. SOU 1983:70 s. 251, Weibull, Börjesson, *Publicistiska seder* 1995 s. 48 ff. och Funcke, *Tryckfriheten: ordets män och statsmakterna*, 2006 s. 340 ff.

Frågan om bildmaterial som kränker den personliga integriteten torde vara större än att den enbart gäller avvägningen mellan kända personers rätt till privatliv och det allmänna intresset av information. Att diskussionen hittills främst gällt frågan huruvida den personliga integriteten skall få ett starkare skydd i de traditionella medierna, genom en begränsning av den grundlagsskyddade tryck- och yttrandefriheten, beror på att integritetskränkning via massmedier anses få ett förhållandevis mycket större genomslag både i tid och rum.⁶ För den enskilde kan konsekvenserna dock vara avsevärda oavsett om integritetskränkande bild sprids genom att bilden trycks upp på löpsedel, vidarebefordras till annans mobiltelefon eller sprids via Internet. Det kan därför inte vara på annat sätt än att den enskilde vid integritetskränkning genom bildmaterial har ett väsentligt intresse av skydd under diverse omständigheter.

1.1 Syfte

Denna framställning syftar till att klargöra vilket skydd den enskilde har mot bildmaterial som kränker den personliga integriteten. Syftet uppfylls genom belysning av den svenska yttrandefrihetsregleringen (särskilt tryckfriheten), det skydd den enskilde har för sina personuppgifter samt de pressetiska regler som ligger till grund för pressens självsanerande verksamhet. Framställningen syftar alltså även till att redogöra för det skydd som finns mot integritetskränkande material i de fall TF och YGL inte är tillämpliga.

Framställningen syftar också till att ställa gällande rätt i relation till de artiklar i Europakonventionen som är tillämpliga. En genomgång av artikel 8 och artikel 10 Europakonventionen är härvidlag nödvändig för att kunna nå klarhet i frågan huruvida den svenska regleringen av yttrandefrihet är förenlig med Europakonventionen.

Framställningens syfte är emellertid inte att ifrågasätta de grundläggande skyddsvärda intressen som tryck- och yttrandefriheten har för avsikt att värna. Såväl tryckfrihet, som annan yttrandefrihet, är förutsättningen för ett demokratiskt samhälle.

Frågeställningarna för denna framställning är följande:

1. Vilket skydd finns det i Sverige mot bildmaterial som kränker den personliga integriteten?
2. Är gällande rätt avseende skydd mot bildmaterial som kränker den personliga integriteten förenlig med Europakonventionens artikel 8 om rätten till skydd för privat- och familjeliv?

---

⁶ Ds 1994:51 s. 71 f., SOU 2007:22, del 1 s. 439.

1.2 Metod och material

Framställningen syftar till att klargöra de lege lata och har därför sin naturliga utgångspunkt i de primära och sekundära rättskällorna. Lagstiftning, förarbeten och rättspraxis har därför studerats och analyserats.

Förfaranden och andra offentliga utredningar har använts i relativt stor omfattning eftersom dessa beskriver de avsikter och avvägningar som ligger till grund för gällande rätt. Ett genomgående problem vid studiet av detta ämne har varit bristen på rättspraxis. Rättspraxis är sparsam vad gäller ärekränkingsbrott som innefattar gärning med integritetskränkande bildmaterial och än mer begränsad i förhållande till övrig lagstiftning. Det har heller inte underlättat att juryn i tryckfrihetsmål⁷ inte ger motiveringar till sina beslut. Många av de diskussioner huruvida viss lagstiftning är tillämplig och i så fall hur den tillämpas kan därför ses som något spekulativa. Även av denna anledning har förarbetena varit betydelsefulla, eftersom dessa anvisar hur lagstiftningen var tänkt att tillämpas, men av naturliga orsaker inte hur den kreativt skulle kunna nyttjas i bristen på annat.

Doktrin har också legat till grund för uppsatsen då flertalet frågor som diskuteras inte kommer till sin rätt genom ett strikt studium av rättskällorna. Hans Danelius bok *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis* har väglett arbetet i den del av uppsatsen som är ägnad åt Europakonventionens bestämmelser och Europadomstolens praxis. Hans-Gunnar Axbergers avhandling *Tryckfrihetens gränser* samt andra texter författade av honom har varit behjälpliga vid studiet av tryckfriheten och ärekränkingsbrotten. Vid studiet av personuppgiftslagen kan Sören Ömans och Hans Olof Lindbloms *Personuppgiftslagen. En kommentar* särskilt framhållas.

Metoden är sedvanlig rättsdogmatisk. Rättssociologiska eller rättspolitiska resonemang behandlas inte i uppsatsen.

1.3 Avgränsning

Ämnet för denna uppsats är vidsträckt såtillvida att det berör en rad olika rättsområden och omfattar den internationella regleringen av fri- och rättigheter liksom den omfattar offentlig-, process- och straffrättslig lagstiftning. Överlag är framställningen avgränsad på det sättet att den inte omfattar en granskning av vare sig skadestånds- eller immaterialrättsliga frågor.

Personlig integritet definieras i framställningens andra kapitel. De integritetskränkningar som behandlas i uppsatsen är de som kränker den

---

⁷ I tryckfrihetsmål prövas i första hand tryckfrihetsbrott. Till tryckfrihetsmålen hänförs i överensstämmelse med 12 kap. 1 § TF också brott enligt 7 kap. 3 § TF dvs. brott mot rikets säkerhet, brott mot handlingssekretess etc. Andra brott mot TF t.ex. ordningsföreseelser hänförs ej till tryckfrihetsmål.

enskildes privata sfär, privat- och familjeliv samt den enskildes rätt till sitt goda namn och rykte.

Uppsatsen är i sin helhet avgränsad till att gälla integritetskränkande bildmaterial i form av stillbilder. I något fall används publicerad text i kombination med bildmaterial för att åskådliggöra förtalsbrottets tillämpning i rättspraxis. Annars berör uppsatsen inte lagens behandling av text som kränker den enskildes personliga integritet.

Den svenska lagstiftningen på tryck- och yttrandefrihetsområdet skyddar yttranden som framställs och sprids genom viss teknik och till följd av det begränsade utrymmet i denna uppsats är det inte möjligt att hantera alla de tekniska medium som är grundlagsskyddade. Fokus har i stället varit på TF:s skydd mot integritetskränkande bildmaterial. Anledningen till detta är att TF är grundstommen i den svenska yttrandefrihetsregleringen och slutsatserna gällande vilket skydd den enskilde har mot integritetskränkande bildmaterial enligt TF gäller även för YGL.

Emedan handhavanden och spridning av bildmaterial kan falla utanför både TF:s och YGL:s tillämplighet har framställningen också sökt granska på vilket sätt personuppgiftslagen (PuL, 1998:204) kan ha relevans för den enskildes skydd mot integritetskränkande bilder.

Uppsatsen ämnar framförallt klarlägga vilka handhavanden och spridningar av integritetskränkande bildmaterial som är tillåtna respektive otillåtna. Av naturliga skäl skyddar TF endast den enskilde mot spridning av bilder medan PuL även omfattar skydd mot det lagen kallar ”behandling” och omfattar således ett skydd mot alltifrån insamling och lagring till användning och spridning.

Uppsatsen är i redogörelsen för skyddet mot spridning av bildmaterial koncentrerad till ärekränkande gärningar. Sådan gärning angriper en persons ära men kan samtidigt vara ett intrång i rätten till privatliv. Ärekränkning är brott enligt både TF och allmän strafflag och avgränsningen har den effekten att flera tryckfrihetsbrott och andra brott (bl.a. barnpornografibrott 1 kap. 10 § TF, 16 kap. 10a § brottsbalken (BrB, 1962:700)), hamnar utanför uppsatsen ram, trots att dessa skulle kunna innefatta gärning i form av spridning av integritetskränkande bildmaterial. Typexempel på ärekränkning, en icke försvarlig publicering av porträttbild på misstänkt brottsling, kommer inte att behandlas i uppsatsen.

På sina ställen finns i uppsatsen viss redogörelse för omständigheter som försvårar för den enskilde, såsom ansvarighetsregler eller processrätt, om den är oundviklig för förståelse för den enskildes skydd mot kränkande bildmaterial i svensk rätt. Av utrymmesskäl är emellertid dessa delar översiktliga.

Det utomrättsliga perspektivet tas med i uppsatsen för att lagstiftaren ofta hänvisar till det utomrättsliga skyddet men är samtidigt avgränsat till att

åskådliggöra vilka etiska regler som har betydelse för skyddet mot integritetskränkande bildmaterial. Det finns däremot ingen ambition i framställningen att få till stånd en total genomgång av den praxis som utarbetats av PO och PON, eftersom framställningen främst är inriktad på att klargöra det rättsliga skyddet mot integritetskränkande bildmaterial.

1.4 Disposition

Framställningen är disponerad på så sätt att den tar sin utgångspunkt i en definition av begreppet ”personlig integritet” i framställningens andra kapitel. Tredje kapitlet ägnas åt en redogörelse för vad som generellt gäller för bildmaterial som skildrar en identifierbar person och fjärde kapitlet redogör för de överväganden som ligger till grund för nu gällande rätt.

Framställningens femte kapitel behandlar Europakonventionen och dess reglering av rätten till privat- och familjeliv (artikel 8) och yttrandefrihet (artikel 10). Det följande kapitlet belyser den svenska rättens förhållande till Europakonventionen.

I framställningens sjunde kapitel behandlas tryckfrihetsrätten och det skydd som ärekränkingsbestämmelserna förtal och förolämpning (7 kap. 4 § 14-15 p. TF) ger den enskilde mot spridning av integritetskränkande bildmaterial.

I åttonde kapitlet redogörs för den grundlagsreglering som får effekt för yttranden som faller utanför TF:s och YGL:s tillämplighet, liksom den reglering av förtals- och förolämpningsbrotten som stadgas i vanlig lag (5 kap. 1-4 §§ BrB). Kapitlet avslutas med en granskning av PuL:s skydd mot bildmaterial som kränker den enskildes personliga integritet.

Nionde kapitlet redogör för de relevanta pressetiska reglerna samt mediebranschens självsanerande verksamhet.

Avslutningsvis innehåller framställningens två sista kapitel en analys av gällande rätt samt en avslutande diskussion.

1.5 Terminologi

Framställningen använder begreppet ”personlig integritet” och anledningen till detta beror på valet av avgränsningar. Såväl den enskildes rätt till privat- och familjeliv som dennes rätt till sitt goda namn och rykte omfattas av framställningen och andra begrepp som förekommer i sammanhanget kan verka vilseledande för läsaren. Vid t.ex. spridning av integritetskränkande bildmaterial är det inte alltid personligheten som kränks. Istället består kränkningen i att person kan komma att missaktas till följd av spridning av viss uppgift eller att den egna självkänslan försämras till följd av

nedsättande yttrande. Personlighetsrättsbegreppet är därför mindre ändamålsenligt. Inte heller nyttjar framställningen begrepp som inriktar sig på rätten till privatlivet, som ”privatlivets helgd” etc., även om t.ex. handhavande med integritetskränkande bildmaterial ofta är ett ingrepp i den enskildes privatliv.

Sammantaget innefattar skyddet mot integritetskränkande bildmaterial en mängd olika situationer och begreppet ”personlig integritet” är därför att föredra. Emellertid skapar denna omständighet samtidigt ett behov av att begränsa och definiera begreppets betydelse i framställningen. Andra kapitlet ägnas därför åt begreppet ”personlig integritet”.

Uppsatsen är avgränsad till att beröra stillbilder och uppsatsen begagnar framförallt begreppet ”bildmaterial” med vilket menas fotografi dvs. bild som ”uppkommit under inverkan av ljus på därför känsliga ämnen”⁸ eller bild som framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.⁹ Sådan bild kan vara tekniskt framställt på fotokemisk och fotomekanisk väg eller genom digital teknik etc.¹⁰ Ett kännetecken för fotografisk bild är att den återger en yttre verklighet direkt. Uppsatsen använder dock också begreppet ”bildmaterial” på bild som blivit manipulerad eller fotografi som utgör del av bildmontage så länge resultatet är en bild på en identifierbar person. Med ”bildmaterial” menas inte teckning, karikatyrbild eller liknande.

I framställningen betecknar begreppen ”bildmaterial”, ”fotografi” och ”bild” samma sak. Uppsatsen använder också begreppet ”integritetskränkande bildmaterial” och ”kränkande bildmaterial” med vilket menas bildmaterial som kränker den enskildes personliga integritet.

I det fall begreppet ”tryckt skrift” används avses sådan skrift som faller under TF:s tillämplighet.¹¹

Under avsnittet om ”Europakonventionens bestämmelser av betydelse för integritetskränkande bildmaterial” används begreppet ”konventionsenlig”. Begreppet används i bemärkelsen vilka inskränkningar i privatlivet respektive yttrandefriheten som är förenliga med konventionens undantagsbestämmelser i artikel 8:2 och artikel 10:2.

---

⁸ SOU 1956:25 s. 470. Jfr. Svenska Akademiens ordlista definierar ”fotografi” som ”framställning av bild på ljuskänsligt material”.

⁹ Jfr. Nordell, *Rätten till det visuella* s. 97.

¹⁰ Nordell, *Rätten till det visuella* s. 98.

¹¹ Se kapitel 7.2.

2 Personlig integritet

Svenska Akademiens ordlista ger ordet ”integritet” betydelsen ”orubbat tillstånd”, ”okränkbarhet” och ”oberoende”.¹² Ordet har i Nationalencyklopedin givits innebörden ”örörd”, ”hel”, ”fullständig”, ”oförvitlig” och ”hederlig”.¹³ Nationalencyklopedin exemplifierar olika sammanhang i vilka ordet förekommer och nämner då särskilt personlig integritet som anses innebära ”rätt få sin personliga egenart och inre sfär respekterad och att inte utsättas för personligen störande ingrepp (personlig integritet).”

2.1 Personlig integritet som begrepp i svensk rätt

Begreppet ”personlig integritet” förekommer i svensk rätt¹⁴ men saknar alltså en entydig och allmän definition.¹⁵ Anledningarna till detta torde vara flera. Dels är begreppet svårt att avgränsa eftersom det kan användas i en rad olika sammanhang, dels är begreppet relativt, därför att olika enskilda har olika anspråk på att skydda det privata.¹⁶ För att begreppet skall kunna definieras krävs en precisering av det skyddsvärda området, vilket i det närmaste bedömts vara en omöjlig uppgift.

Istället har det varit mer ändamålsenligt att i lagstiftningen reglera särskilda kränkningar. Detta tillvägagångssätt ger också lagstiftaren möjlighet att vid varje enskild reglering åstadkomma en intresseavvägning mellan individens och det allmännas intresse. Företeelser, som inte kan anses vara försvarbara, med hänsyn till vilken kränkning som de innebär för den personliga integriteten, har kriminaliserats. Exempel på sådana oacceptabla kränkningar av den personliga integriteten, som också utgör brott enligt lag, är hemfridsbrott (4 kap. 6 § BrB), brytande av post- eller telehemlighet (4 kap. 8 § BrB) och olovlig avlyssning (4 kap. 9a § BrB). I andra fall kan ett beaktansvärt intresse leda till att kränkning av den personliga integriteten anses acceptabel.¹⁷

Tvångsmedelskommittén¹⁸ behandlade integritetsskydd i sitt betänkande *Tvångsmedel - Anonymitet - Integritet*¹⁹ och kategoriserade för detta

---

¹² Svenska Akademiens ordlista över det svenska språket, 1997.

¹³ Nationalencyklopedin : Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av statens kulturråd, 1992.

¹⁴ Se t.ex. 2 kap. 3 § RF, 5a § PuL, 5 § kreditupplysningslag (1973:1173), prop. 1993/94:251 s. 173 f. Jfr. SOU 2007:22, del 1 s. 49.

¹⁵ Prop. 2005/06:173 s. 14.

¹⁶ Collste, *Personlig integritet*, SOU 1997:3, bilaga 4 s. 790 ff.

¹⁷ SOU 2007:22, del 1 s. 52, SOU 2007:45 s. 179 f.

¹⁸ Dir. 1978:57, dir. 1981:10.

¹⁹ SOU 1984:54.

ändamål olika typer av integritet. Begreppet integritet delades således upp i den materiella integriteten (skydd för egendom) den rumsliga integriteten (hemfrid), den kroppsliga integriteten (skydd för liv, hälsa och ingrepp i eller mot kropp) och den personliga integriteten. Kommittén menade att den personliga integriteten, som med detta var en underkategori till integritet, kunde användas i två olika bemärkelser. En fysisk (rörelsefrihet eller annars personlig frihet) och en ideell (skydd för privatliv och personligheten).²⁰

Integritetsutredningens²¹ betänkande *Personlig integritet i arbetslivet*²² gjorde en ansats till att förklara vad personlig integritet innefattar. Utredningen konstaterade att begreppet trots definitionssvårigheter innebär att:

”alla människor har rätt till en personlig sfär där ett oönskat intrång, såväl fysiskt som psykiskt, kan avvisas. De flesta människor har också en bestämd uppfattning vad personlig integritet innebär för deras egen del och de uttrycker detta mestadels på motsvarande sätt som nyss nämnts. Men uppfattningen om storleken av den privata sfären kan variera kraftigt mellan olika människor beroende framför allt på deras kulturella, etniska, religiösa och sociala bakgrund. Omfånget av den personliga integriteten uppfattas inte heller som statiskt, inte ens för den egna individen, utan kan förändras med hänsyn till bl.a. vunna erfarenheter och den aktuella situationen.”²³

I departementspromemorian *Skyddet för enskilda personers privatliv*²⁴ framhöll justitierådet Per Jermsten, att problemet har sin grund i:

”den mångfald förfaranden som kan utgöra kränkning eller upplevas som ett angrepp på någons person eller privata sfär. När det sedan gäller att avgränsa vad som ytterst bör ingå i det skyddsvärda området tillkommer den komplikationen att det inte sällan blir fråga om avvägningar som i viss mån beror på upplevelser, känslor och värderingar, dvs. som kan vara påfallande subjektiva.”

Slutligen noterar Jermsten att det är svårt att ge personlig integritet ”...en tydligare avgränsning än att det innefattar vad som normalt framstår som angeläget att värna om för den enskilde skall vara tillförsäkrad en rimlig, fredad privat zon.”²⁵

2.2 Framställningens utgångspunkt

Uppsatsen avhandlar skyddet mot bildmaterial som på ett eller annat sätt kränker den enskildes personliga integritet. Utgångspunkten är att bild som

---

²⁰ SOU 1984:54 s. 42. Jfr. Strömholm, *Integritetsskyddet*, 1971 s. 695.

²¹ Dir 1999:73.

²² SOU 2002:18.

²³ SOU 2002:18 s. 53.

²⁴ Ds 1994:51.

²⁵ Ds 1994:51 s. 8 f.

framställs eller på något sätt används eller sprids utan den berördes samtycke, utgör integritetskränkning.²⁶ Samma handhavande med bild är, med denna definition, inte integritetskränkande om den skildrade personen istället samtyckt till handhavandet. Det är således den enskilde, som genom sina beslut sätter gränserna för vad som är skyddsvärt inom ramen för den egna personliga integriteten.

Det nu sagda, att det är den enskilde som äger att definiera vad som är en integritetskränkning, skall däremot inte förstås på det sätt att den personliga integriteten alltid skall få det skydd som den enskilde genom egna beslut söker åstadkomma. Lagstiftaren ser till varje integritetskränkning och gör således en avvägning mellan det enskilda intresset av skydd för den personliga integriteten och det allmänna intresset för samhällelig debatt, brottsbeivring eller annat.

Den personliga integriteten kan med denna motivering ses som en relativ rättighet vilken kan begränsas av mer angelägna allmänna intressen. Den kan även ses som en prima facie-rättighet då den är en giltig och välgrundad rättighet som i en konkret handlingssituation kan sättas ur spel om den kommer i konflikt med annan rättighet som väger tyngre.²⁷

---

²⁶ Levin, *Rätt till egen bild: om oauktoriserad personbilsanvändning i massmedier*, 1986 s. 15 f, jfr. samtyckeskravet i PuL, se kapitel 8.3.2.1.

²⁷ Collste, *Personlig integritet*, SOU 1997:39, bilaga 4 s. 801 f., prop. 2005/06:173 s. 16, Ross, *The Right and the Good*, 2002.

3 Rätt till egen bild

Rätt till egen bild omfattar rätten att bli lämnad i fred såväl som individens bestämmanderätt över användningen av sin egen bild i stort. Det sistnämnda klassificeras som en immaterialrättslig närliggande rättighet.²⁸ I Sverige finns det ingen generell rätt till egen bild. Utgångspunkten är istället att det är fritt för envar att fotografera, lagra och sprida bilder på vilka motiv som helst, även utan den berördes samtycke.²⁹ Denna huvudregel får effekten att motivet, i det fall en person avbildas, kan vara av intim eller privat karaktär. Det kan också framställa en person på ett negativt sätt eller annars vara integritetskränkande. Alldeles oavsett är sådant bildmaterial tillåtet att framställa.

Brottslig gärning som företas vid fotografering som exempelvis olaga intrång, hemfridsbrott (4 kap. 6 § BrB) eller ofredande (4 kap. 7 § BrB) beivras på samma sätt som annars.³⁰ Det betyder att t.ex. en fotograf, som olovligen intränger eller kvarstannar där annan har sin bostad i syfte att kunna ta fotografier, gör sig skyldig till hemfridsbrott och gärningen är i sådana fall straffbar i enlighet med reglerna i allmän strafflag. Fotograferandet inne i bostaden är däremot ingen straffbar gärning även om resultatet både är närgångna och integritetskränkande fotografier.³¹

I ett nyligen avgjort mål³² bör noteras att utgången blev en annan. Omständigheterna i målet var följande: en man hade i hemlighet installerat en rörelsestyrd kamera i sin före detta sambos sovrum och bl.a. filmat intimt umgänge mellan denna och kvinnans nya pojkvän och sedan spridit filmsekvenserna till kvinnans anhöriga. Frågan var således om mannen genom filmningen gjort sig skyldig till ofredande enligt 4 kap. 7 § BrB. Straffstadgandet lyder "[d]en som handgripligen antastar eller medelst skottlossning, stenkastning, oljud eller annat hänsynslöst beteende eljest ofredar annan, döms för ofredande till böter eller fängelse i högst ett år." En ofredande gärning är alltså en kännbar fridskränkning då gärningen medför att den utsatte verkligen blir störd och handlingen är i grunden ett uttryck för hänsynslöshet.³³

Det torde vara klart att fotograferande som innebär fysisk förföljelse, och som är avsiktligt trakasserande etc., kan föranleda lagföring för ofredande. Det är emellertid inte själva fotograferandet som är straffbart utan sättet på vilket det utförs dvs. om det är "annat hänsynslöst beteende". Enär det i det nu omnämnda fallet var så att kvinnan först i efterhand fick kännedom om

---

²⁸ Levin, *Rätt till egen bild: om oauktoriserad personbildsanvändning i massmedier*, 1986 s. 9 f., 14.

²⁹ Danowsky m.fl., *Bildrätt : fotografier och teckningar i lagar och avtal*, 1980 s. 12 f.

³⁰ 1 kap. 9 § 5 p. TF, kapitel 7.1.

³¹ Se t.ex. SOU 1974: 85 s. 35 ff, SOU 1980:8 s. 43.

³² Svea hovrätt dom 2007-05-28 i mål nr. B 5605-05.

³³ Jareborg, *Brotten*, häfte 1, 1979 s. 242.

filmningen var omständigheterna andra. Frågan var således om gärningen var att bedöma som ofredande eftersom det eventuellt hade kunnat vara ofredande om kvinnan märkt att hon blev filmad medan kameran fortfarande var igång. Tingsrätten fann, i likhet med vad som får sägas ha gällt hitintills, att filmandet, oaktat att det varit integritetskränkande, inte är en straffbar gärning enligt 4 kap. 7 § BrB. Svea hovrätt menade tvärtom att mannen gjort sig skyldig till ofredande enligt 4 kap. 7 § BrB och hänvisar till att bl.a. ovälkomna telefonpåringningar, ovälkommen uppvaktning och andra trakasserier i rättspraxis bedömts vara ”annat hänsynslöst beteende”. Hovrätten uttalade också att det framstår som klart att förfarandet bottnat i en önskan att inte bara filma utan även att kontrollera och att denna kontroll skulle komma till kvinnans kännedom samt att straffstadgandets utformning inte utesluter att den ofredade först i efterhand får kännedom om att denne blivit antastad. Göta hovrätts domskäl kan jämföras med Högsta domstolens (HD) uttalande i det s.k. *Video-målet*, NJA 1992 s. 594, som gällde smygfilmning av samlag:

”I svensk rätt finns inte något generellt förbud mot att utan samtycke filma en enskild person eller för andra visa en film där en enskild person förekommer, trots att ett sådant förfarande i vissa fall kan vara djupt integritetskränkande för den berörda personen. Förslag till regler om skydd för den personliga integriteten i fall av detta slag har visserligen lagts fram vid några tillfällen, men dessa förslag har inte lett till lagstiftning (se redogörelsen i SOU 1992:84 s 194 ff).”

Rättsläget är därmed något oklart och i avvaktan på att HD prövar frågan får det trots allt anses vara på det sättet att framställning av integritetskränkande bildmaterial är tillåtet.³⁴

En annan sak är att den som har ägande- eller nyttjanderätt till bostad, restaurang, museum etc. kan förena persons vistelse i området med särskilda krav. Ett krav kan då vara att person som vistas på området inte får fotografera. Sådant mer ”privat” fotograferingsförbud föranleder inte straffansvar.³⁵ Det kan däremot leda till att ägande- eller nyttjanderättsinnehavaren avvisar personen från området.³⁶ Person som vägrar att lämna bostad efter tillsägelse gör sig skyldig till hemfridsbrott enligt 4 kap. 6 § BrB.

Rätten att handha eller sprida fotografier, som skildrar identifierbar person, är däremot inte undantagslös. Under vissa omständigheter kan sådana gärningar föranleda straffansvar för bl.a. ärekränkning eller otillåten behandling av personuppgift. Framställningen redogör för dessa fall i kapitlen nedan.³⁷

---

³⁴ Se även NJA 1996 s. 418.

³⁵ Danowsky m.fl., *Bildrätt : fotografier och teckningar i lagar och avtal*, 1980 s. 5, 19 ff.

³⁶ Sådan avvisning kan emellertid ske så snart ägande- eller nyttjanderättsinnehavaren inte vill att en viss besökare skall beträda dennes hem.

³⁷ Se kapitel 7-8. Det bör dock noteras att begreppet ”behandling” enligt 3 § PuL även borde innefatta själva framställningsförfarandet (se kapitel 8.3).

I ett europeiskt perspektiv framstår den svenska regleringen som avvikande. Flera länder har en lagstadgad rätt till egen bild samt andra bestämmelser som skyddar den enskildes privatliv och icke-auktoriserad användning av bild på identifierbar person kan föranleda såväl ideellt skadestånd som ekonomisk ersättning. I andra fall kan lagstiftningen t.o.m. förhindra att bild får ytterligare spridning.³⁸

3.1 Lag om namn och bild i reklamen

I Sverige finns det en lagstadgad rätt till egen bild. Denna rätt är reglerad genom lag (1978:800) om namn och bild i reklam. 1 § stadgar att ”[n]äringsidkare får icke vid marknadsföring av vara, tjänst eller annan nyttighet använda framställning i vilken annans namn eller bild utnyttjas utan dennes samtycke”. Innan persons bild eller namn kommer till användning i marknadsföring krävs det således att den person, vilkens namn eller bild som reklamen använder sig av, har gett sitt tillstånd. Det spelar ingen roll om personen i fråga är känd eller okänd. Lagen skyddar vanliga namn som Andreas Svensson om det av marknadsföringen framgår vilken person som avses. Lagen är dock enbart tillämplig på kommersiell marknadsföring eftersom ideell marknadsföring faller inom tryckfrihetsrättens skydd.³⁹

I NJA 1999 s. 749 hade en pornografisk tidning *Aktuellt Rapport* gjort reklam för tidningen genom en bild på Robert Gustavsson och texten ”Bättre än Björnes magasin!”. Då Gustavsson inte hade gett sitt samtycke till bildanvändningen och bilden och texten bedömdes vara reklam dömdes tidningens ansvarige utgivare till dagsböter och tidningen förpliktades att betala skäligt vederlag för bilden samt ideellt skadestånd.

I NJA 2003 s. 25 hade ungdomstidningen *OKEJ* utan samtycke publicerat bilder på skådespelarna i TV-serien *Tre Kronor* i en almanacka. Utgivningen var enligt HD tryckfrihetsrättsligt skyddad och lagen om namn och bild i reklam var därför inte tillämplig.⁴⁰

Överträdelse kan i överensstämmelse med 2-4 §§ föranleda straffansvar, ideellt och ekonomiskt skadestånd samt förverkande.

3.2 Fotograferingsförbud i rättssalen

Det råder ett i det närmaste kategoriskt förbud mot fotografering i rättssal. 5 kap. 9 § 1 st. sista men. rättegångsbalken (RB, 1942:740) stadgar att

---

³⁸ Levin, *Rätt till egen bild: om oauktoriserad personbildsanvändning i massmedier*, 1986 s. 10, 19 ff.

³⁹ Bernitz m.fl., *Immaterialrätt och otillbörlig konkurrens*, 2004 s. 104 f.

⁴⁰ Se kapitel 7.2.

”[f]otografi får inte tas i rättssalen”.⁴¹ Fotograferingsförbudet gäller under pågående förhandling i själva rättssalen. Fotografering från en korridor genom en öppen dörr in i rättssalen, har av Justitieombudsmannen (JO) också befunnits vara otillåtet, sedan målet påropats.⁴²

I propositionen⁴³ konstaterades att förbudet i 5 kap. 9 § RB mot fotografering i rättssalen var välgrundat och viktigt ur såväl integritetsskydds- som ordningssynpunkt.⁴⁴ Fotografering i rättssalen anses i allmänhet verka störande på förhandlingarna. ”Det kan också, då det gäller brottmål, vara ägnad att utsätta den tilltalade för ett onödigt lidande.”⁴⁵ Enligt 9 kap. 5 § kan den som vid sammanträde inför rätten stör eller fotograferar i rättssalen dömas till dagsböter.

Utan hinder av fotograferingsförbudet får videokonferens anordnas enligt lagen (1999:613) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång. I propositionen *Dokumentation av muntlig bevisning genom ljud- och bildupptagning*⁴⁶ ges förslag till lag om dokumentation av muntlig bevisning genom ljud- och bildupptagning. Förslaget till lag innebär att berättelser som vittnen eller andra lämnar i bevissyfte som regel skall dokumenteras genom ljud- och bildupptagning.⁴⁷ Bildupptagning skall i dessa fall vara tillåten oavsett fotograferingsförbudet i 5 kap. 9 § RB.⁴⁸

---

⁴¹ En ny lydelse av 5 kap. 9 § RB. träder ikraft den 1 november 2008 då utgår meningen ”Fotografi får inte tas i rättssalen” till förmån för ett nytt andra stycke vilket inleds med: ”En bildupptagning i eller en bildöverföring från rättssalen får ske endast om det följer av lag.”

⁴² JO 2001/2002 s. 46.

⁴³ Prop. 1979/80:87.

⁴⁴ Prop. 1979/80:87 s. 12.

⁴⁵ SOU 1938:44 s. 113, NJA II 1943 s. 63.

⁴⁶ Prop. 2006/07:121.

⁴⁷ Verksamheten skall enligt förslaget testas från och med den 1 december 2007 till utgången av oktober månad år 2008, prop. 2006/07:121 s. 1.

⁴⁸ Prop. 2006/07:121 s. 14.

4 Tidigare överväganden

År 1966 påbörjade den s.k. Integritetsskyddskommittén⁴⁹ sitt arbete i Sverige och kommittén lade 1974 ett förslag i utredningen *Fotografering och integritet*⁵⁰ om att införa ett allmänt förbud mot olovlig fotografering av person som uppehåller sig i sin bostad, på sjukhus eller annan anstalt.⁵¹ I förslaget ingick också ett förbud mot fotografering av person då denne befinner sig på en plats som är ”skyddad från allmän insyn om fotograferingen uppenbarligen är kränkande” för den berörde.⁵² Förslagen ledde emellertid aldrig till någon lagstiftning. Ett annat betänkande av Integritetsskyddskommittén *Reklam och integritet*⁵³ utmynnade dock i tillskapandet av lagen (1978:800) om namn och bild i reklam.

Vid sidan av Integritetsskyddskommitténs arbete verkade Massmedieutredningen som tillsattes 1970.⁵⁴ Fem år senare lämnade utredningen ett förslag till en massmediegrundlag vilken var avsedd att ersätta TF. Förslaget kritiserades för att ha ett alltför snävt tillämpningsområde⁵⁵ och innehöll i övrigt inga tillägg till brottskatalogen gällande skyddet för den enskildes integritet.⁵⁶

Något senare, 1976, infördes stadgandet i 1 kap. 2 § 4 st. RF att ”[d]et allmänna skall (...) värna den enskildes privatliv och familjeliv”.⁵⁷

Frågan om fotografering och personlig integritet kom därefter att behandlas 1980 av integritetsskyddskommittén igen och arbetet utmynnade i betänkandet *Privatlivets fred*.⁵⁸ Eftersom kommittén inte kunde enas om hur skyddet för privatlivet skulle utformas presenterades istället tre alternativa linjer, ”lagstiftningslinjen”, ”självsaneringslinjen” och ”ersättningslinjen”.

Lagstiftningslinjen menade att det icke-bindande målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § 4 st. RF skulle kompletteras med annan lagstiftning till skydd för den enskildes privatliv. Sådan lagstiftning fanns redan i de andra nordiska länderna och företrädarna för lagstiftningslinjen ansåg i likhet med vad som framkommit i betänkandet *Fotografering och integritet*, att ett särskilt straffstadgande om olovlig fotografering skulle införas. Samtidigt framhölls behovet av att skydda enskild från spridning och publicering av

---

⁴⁹ Statsrådsprotokoll 1966-05-13, direktiv för Integritetsskyddskommitténs arbete.

⁵⁰ SOU 1974:85.

⁵¹ SOU 1974:85 s. 75 ff., 93.

⁵² SOU 1974:85 s. 100.

⁵³ SOU 1976:48.

⁵⁴ Statsrådsprotokoll 1970-05-06, direktiv för Massmedieutredningens arbete.

⁵⁵ Brinnen, *Den historiska utvecklingen av grundlagsskyddet för vissa medier i TF och YGL*, SOU 2001:28, bilaga 3 s. 590.

⁵⁶ SOU 1975:49 s. 235 ff.

⁵⁷ SOU 1975:75 s. 93, prop. 1975/76:209.

⁵⁸ SOU 1980:8.

integritetskränkande material. Sådant förfarande ansågs vara av allvarigare karaktär än framställandet och lagstiftningslinjen menade att en kriminalisering av sådana gärningar skulle ha en preventiv effekt mot kränkningar av privatlivet. Följaktligen förordades införandet av stadgandet ”kränkning av privatlivets fred”. Stadgandet skulle enligt förslaget införas i både TF och BrB.⁵⁹

Självsaneringslinjen menade istället att pressens egen självsanering var tillräcklig för att skydda den enskildes personliga integritet och att en utvidgning av brottskatalogen i TF var ett ytterst allvarligt ingrepp i tryckfriheten och att en sådan endast fick användas om det fanns mycket tunga skäl.⁶⁰

Ersättningslinjen, vilken representerades endast av en ledamot i kommittén, förespråkade att självsaneringsverksamheten skulle kompletteras med utökade möjligheter att erhålla skadestånd genom att PON skulle ges rätten att döma ut skadestånd.⁶¹

År 1977 tillsattes Yttrandefrihetsutredningen med uppdraget att försöka sammanföra hela yttrandefrihetsrätten i en grundlag.⁶² Utredningen lämnade 1979 ett debattbetänkande, *Grundlagsskyddad yttrandefrihet*⁶³ och slutligen 1983 ett förslag till yttrandefrihetsgrundlag som skulle införas vid sidan om TF. Slutbetänkandet *Värna yttrandefriheten*⁶⁴ framhöll vikten av yttrandefriheten och avstyrkte lagstiftning som syftade till att stärka skyddet för den enskildes integritet. Utredningen anförde följaktligen att:

”[d]e fina nyanseringar som krävs vid avvägning mellan yttrandefrihetsintresset och integritetsskyddsintresset gör att ämnesområdet lämpar sig bättre för en självsanering än för en lagstiftning, som nödvändigtvis skulle bli trubbig och trög i fråga om såväl normer som tillämpning”.⁶⁵

I propositionen om ändringar i TF m.m. anslöt sig regeringen till bedömningen att det inte var lämpligt att införa någon särskild lagstiftning till skydd för privatlivets fred.⁶⁶

Yttrandefriheten reglerad i svensk grundlag har hittills inte sammanförts i en lag utan TF kompletterades med YGL 1992. Samma år gavs ett uppdrag att utreda vissa frågor angående skyddet för enskildas privatliv.⁶⁷ I studien *Skyddet för enskilda personers privatliv*⁶⁸ som presenterades 1994 framhölls

---

⁵⁹ SOU 1980:8 s. 87 ff.

⁶⁰ SOU 1980:8 s. 103 ff.

⁶¹ SOU 1980:8 s. 107 ff.

⁶² Dir. 1971:71.

⁶³ SOU 1979:49.

⁶⁴ SOU 1983:70.

⁶⁵ SOU 1983:70 s. 251.

⁶⁶ Prop. 1986/87:151 s. 40 ff.

⁶⁷ Ju 1992:C.

⁶⁸ Ds 1994:51.

att integritetsskyddet kan stärkas om nyttjande och spridning, på ett icke önskvärt sätt, av personrelaterat och känsligt material i t.ex. massmedierna, begränsas av lagstiftning. Studien resonerade även om möjligheterna att införa en straffbestämmelse i TF och YGL till skydd för privatlivet.⁶⁹ Studien kompletterades något senare av skriften *Rapport om skyddet för enskilda personers privatliv – ett mer samlat grepp?*⁷⁰. Ingendera resulterade i några lagstiftningsåtgärder vad gäller skyddet mot framställning eller spridning av integritetskränkande material.

Fokus har sedan dess framförallt varit på TF:s och YGL:s tillämplighet på nya medier. En parlamentarisk utredning Mediekommittén⁷¹, redovisade sina slutsatser och förslag 1997 i betänkandet *Grundlagsskydd för nya medier*⁷². År 1999 trädde flera viktiga ändringar i kraft vad gäller tryck- och yttrandefriheten då TF och YGL bl.a. undantogs skildring av barn i pornografisk bild från lagarnas tillämpningsområde (1 kap. 10 § TF, 1 kap. 13 § YGL).⁷³

År 2003 utvidgades det s.k. databasskyddet vilken utökar möjligheterna att frivilligt tillse att uppgifter, bildmaterial eller filmer som läggs ut på Internet inte kan föranleda straffansvar på annat sätt än vad som tillåts i grundlagarna. Kommittébetänkandet och propositionen som föranledde förändringarna berörde inte vilken effekt det utvidgade grundlagsskyddet skulle få för den personliga integriteten.⁷⁴

Under 2006 presenterade Tryck- och yttrandefrihetsberedningen⁷⁵ utredningen *Vissa tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor. Internationellt rättsligt bistånd, brottskatalogen, målhandläggningsfrågor m.m.*⁷⁶ i vilken konstaterades att det finns ett behov av att utöka skyddet för den personliga integriteten bl.a. mot bakgrund av databasskyddet och Europakonventionens krav på skydd för den enskildes privat- och familjeliv.⁷⁷

Tryck- och yttrandefrihetsberedningen lade ett debattbetänkande på hösten 2006 *Ett nytt grundlagsskydd för tryck- och yttrandefriheten?*⁷⁸ som föreslår⁷⁹ tre alternativ till den nuvarande regleringen; ett minimalalternativ, ett mellanalternativ och ett maximalalternativ. Alltifrån minimalalternativet som innebär att TF och YGL upphävs till förmån för artikel 10 i Europakonventionen om yttrandefrihet och RF:s allmänna regler om

---

⁶⁹ Ds 1994:51 s. 173.

⁷⁰ Freese, *Rapport om skyddet för enskilda personers privatliv – ett mer samlat grepp?*, 1995.

⁷¹ Dir. 1994:104, dir. 1995:14.

⁷² SOU 1997:49.

⁷³ Prop. 1997/98:43 s. 64 ff.

⁷⁴ SOU 2007:22, del 1 s. 36.

⁷⁵ Dir. 2003:58, dir. 2007:76.

⁷⁶ SOU 2004:114.

⁷⁷ SOU 2004:114, del 2 s. 226.

⁷⁸ SOU 2006:96.

⁷⁹ Presensformen används eftersom debattbetänkandet i skrivande stund fortfarande ligger på remiss.

yttrandefriheten kompletterade med en ny bestämmelse i RF,⁸⁰ till maximalalternativet att TF och YGL läggs samman till en ny yttrandefrihetsgrundlag föreslås i betänkandet.⁸¹

I betänkandet ingår också en studie av andra länders skydd för privatlivet⁸² och betänkandet klargör att:

”...det svenska skyddet för privatlivet förefaller vara i viss mån avvikande från vad som är vanligt i andra EU-länder. I många jämförbara länder går detta skydd längre och utrymmet för yttrandefriheten är alltså vid avvägningen mot skyddet för privatlivet mindre än i Sverige. Att utrymmet för yttrandefriheten vid denna avvägning tillåts vara större i Sverige kan förklaras av den likaledes unika, och för det svenska statskicket helt grundläggande, offentlighetsprincipen. Enligt denna princip är ju huvudregeln offentlighet även i fråga om enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden.”⁸³

Regeringen tillsatte 2004 en ny Integritetsskyddskommitté⁸⁴ vilken har uppdraget att kartlägga och analysera sådan lagstiftning som berör den personliga integriteten. I sitt delbetänkande *Skyddet för den personliga integriteten*⁸⁵ som lämnades 2007 konstaterade kommittén ”[u]tan att anlägga någon egen värdering av frågan (...) att den vidsträckta tryck- och yttrandefrihet som garanteras genom våra grundlagar har ett pris i form av ett allmänt sett ganska svagt skydd för den enskildes privatliv.”⁸⁶

---

⁸⁰ SOU 2006:96, del 1, bilaga 1 s. 261 ff.

⁸¹ SOU 2006:96, del 1, bilaga 3 s. 273 ff.

⁸² Bull, *Reglering av yttrandefrihet – en kartläggning och jämförelse*, SOU 2006:96, del 2, bilaga 8.

⁸³ SOU 2006:96, del 1 s. 237 f.

⁸⁴ Dir. 2004:5.

⁸⁵ SOU 2007:22.

⁸⁶ SOU 2007:22, del 1 s. 36.

5 Europakonventionens bestämmelser av betydelse för integritetskränkande bildmaterial

Europakonventionen, som ger skydd för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, gäller sedan den 1 januari 1995 som svensk lag (1994:1219). Konventionen kom till efter andra världskriget i syfte att på ett effektivt sätt garantera skyddet för de mänskliga rättigheterna.

Konventionen utarbetades efter beslut av Europarådets parlamentariska församling⁸⁷ den 8 september 1949 och utgick ifrån den då nyligen antagna allmänna deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna.⁸⁸ Konventionen trädde i kraft den 3 september 1953 och ratificerades då av tio stater. Sedan dess har ytterligare 36 stater ratificerat konventionen och samtliga fördragsslutande parterna skall, i överensstämmelse med artikel 1, garantera var och en, som befinner sig under deras jurisdiktion, de fri- och rättigheter som anges i konventionen.⁸⁹

5.1 Rätten till skydd för privat- och familjeliv

Rätten till skydd⁹⁰ för privat- och familjeliv är på grund av dess nära samband med individens frihet, rätten att bli lämnad i fred och rätten till den privata sfären, en grundläggande mänsklig rättighet.⁹¹ Artikel 8:1 i Europakonventionen ger den enskilde rätt till respekt för privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Den mycket allmänt hållna regleringen är svår att definiera och därmed avgränsa.

---

⁸⁷ Den parlamentariska församlingen benämndes vid denna tid som den ”rådgivande församlingen”.

⁸⁸ Den allmänna deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna (Universal Declaration of Human Rights) antogs den 10 december 1948 av Förenta nationernas (FN:s) generalförsamling.

⁸⁹ <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/Basic+Texts/Dates+of+ratification+of+the+European+Convention+on+Human+Rights+and+Additional+Protocols/Informationen> hämtad 070709.

⁹⁰ I den svenska versionen benämns artikel 8 som ”rätten till skydd för privat- och familjeliv”. Den engelska versionen använder istället uttrycket ”right to respect for private and family life”.

⁹¹ Greenhill, Ulfsparré, *Mänskliga rättigheter för alla och envar*, 2007 s. 75. Jfr. artikel 8 Europakonventionen med artikel 12 i den allmänna deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna och artikel 17 FN:s konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna som antogs 1966.

Vad gäller definitionen av ordet ”privatliv” så framförde Europadomstolen i *Niemietz mot Tyskland* sin generella åsikt att domstolen inte ansåg det ”vara möjligt eller nödvändigt att söka göra en uttömmande definition av begreppet ’privatliv’”(fritt översatt).⁹² Vägledning i hur artikeln skall tolkas ges istället genom Europadomstolens omfattande praxis genom vilken domstolen i varje enskilt fall beslutar om vad som ingår respektive inte ingår i privatlivet.⁹³

Europadomstolen har således till artikel 8 härlett både den fysiska och den psykiska integriteten (*X och Y mot Nederländerna*). Såväl som rätten att avsluta sitt eget liv (*Pretty mot Förenade Kungariket*) samt skydd mot inhuman behandling eller degraderande behandling (*Costello-Roberts mot Förenade Kungariket*) ingår i artikel 8. Domstolen har också ansett att rätten till privatliv skyddar det allra mest privata som t.ex. individens sexualitet (*Dudgeon mot Förenade Kungariket*), skydd mot olika typer av bevakning (*Malone mot Förenade Kungariket*), liksom rätten att kommunicera privat information med andra (*Silver m.fl. mot Förenade Kungariket*) och ett skydd mot pressens intrång i privatlivet (*Von Hannover mot Tyskland*).

I domen *Niemietz mot Tyskland* fastställde Europadomstolen att rättigheten inte bara är begränsad till individens närmaste umgänge utan att den även är tillämplig i de fall en individ vill utveckla och etablera en ny relation med en annan människa.⁹⁴

Det finns andra artiklar i Europakonventionen som också utgör del av skyddsområdet för artikel 8. Exempel på sådana artiklar är skydd mot tortyr och annan omänsklig och förnedrande behandling (artikel 3), skydd mot orättfärdiga frihetsberövanden (artikel 5) och frihet att utöva religion (artikel 9). Dessa berör alla någon del av rätten till respekt för privat- och familjelivet. Emellertid tillämpas principen om *lex specialis* och därför skyddar artikel 8 enbart de delar av privatlivet som inte regleras särskilt i Europakonventionens andra artiklar. De särskilda bestämmelserna går alltså före den mer generellt tillämpliga artikel 8.

Artikel 8 innebär i första hand att staten är förpliktigad att avhålla sig från att vidta åtgärd i ett visst enskilt fall men den gäller också mot mer generella inskränkningar i människors frihet att utforma sin tillvaro. Artikeln inbegriper också en skyldighet för stat att vidta positiva åtgärder för att skydda den enskildes privata sfär (*X och Y mot Nederländerna*). Exempel på sådana positiva åtgärder kan vara lagstiftning men också skydd mot övergrepp i särskilda situationer och sträcker sig även till situation då annan person kränker enskilds privatliv.⁹⁵ Europadomstolen preciserade skyldigheten i fallet *Marckx mot Belgien* som en förpliktelse att

---

⁹²”The Court does not consider it possible or necessary to attempt an exhaustive definition of the notion of ’private life.’” *Niemietz mot Tyskland* p. 29.

⁹³ Clayton, Tomlinson, *Privacy and freedom of expression*, 2001 s. 36 ff.

⁹⁴ *Niemietz mot Tyskland* p. 29.

⁹⁵ Clayton, Tomlinson, *Privacy and freedom of expression*, 2001 s. 46 ff. Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 302.

tillhandahålla de resurser som är nödvändiga för att individen skall kunna åtnjuta rätten till privat- och familjeliv.⁹⁶ I det fall person är utsatt för hot eller trakasserier kan stat genom sina myndigheter vara skyldig att vidta åtgärder för att avvärja hotet eller få stopp på trakasserier.⁹⁷

Ett brott mot artikel 8 Europakonventionen kan således föreligga i ett fall där staten tolererat en viss typ av situation eller inte skapat ett tillräckligt rättsligt skydd för den enskildes privatliv och därmed underlåtit att agera. Det förväntas följaktligen av en konventionsstat att den, i den mån det är rimligt, har utfärdat ”lagar och förordningar som ger ett tillfredställande skydd åt privatliv, familjeliv, hem och korrespondens och att de rättsvårdande myndigheterna håller kontroll över att dessa lagar och förordningar respekteras.”⁹⁸

5.1.1 Konventionsenliga inskränkningar i privatlivet

I artikel 8:2 undantas ingrepp i den av artikel 8 skyddade rättigheten såframt den uppfyller tre villkor.⁹⁹ Ingreppet är därför konventionsenligt om det är lagligt, ägnat att tillgodose allmänt eller enskilt intresse (nationell eller allmän säkerhet, landets ekonomiska välbefinnande, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter) samt nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.

Laglighetskravet betyder att ingrepp måste ha stöd i inhemsk lag som uppfyller vissa grundläggande rättssäkerhetskrav. Lagen skall sålunda ge skydd mot godtycke vilket innebär att den skall vara tillgänglig för allmänheten och vara utformad med erforderlig precision. Lagen skall vara förutsägbar även om de rättstillämpande organen tillerkänns ett tolkningsutrymme. Det innebär att de rättstillämpande organen tillerkänns rätten att pröva skönsmässigt, under förutsättningen att gränserna för bedömningen trots allt är så klara, att de ger individen skydd mot godtyckliga inskränkningar.¹⁰⁰

Frågan om huruvida en inskränkning är att anse som nödvändig i ett demokratiskt samhälle kan vara svårbedömd. Europadomstolen har förtydligat begreppet ”nödvändig” genom att i rättspraxis framhålla att ordet inte är synonymt med ”oundgänglig” utan att det skall röra sig om ett ”angeläget samhällsbehov”.¹⁰¹ Härav följer att inskränkningen i den

---

⁹⁶ *Marckx mot Belgien* p. 31. Se även Foster, *Human Rights and Civil Liberties*, 2006 s. 201.

⁹⁷ *Osman mot Förenade Kungariket* p. 115-116.

⁹⁸ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 302.

⁹⁹ Artiklarna 9-11 i Europakonventionen är konstruerade på motsvarande sätt.

¹⁰⁰ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 305.

¹⁰¹ Europadomstolen använder uttrycket "pressing social need", *Lingens mot Österrike* p. 39.

grundläggande rättigheten skall stå i rimlig proportion till inskränkningens syfte.

Europadomstolen har fastslagit att varje lands lagstiftning och rättstillämpande myndigheter har en diskretionär prövningsrätt, av Europadomstolen kallad ”margin of appreciation” (bedömningsmarginal)¹⁰² vid prövning, vilken ger konventionsstaten viss frihet att bedöma om en inskränkning är förenlig med Europakonventionen. Med viss frihet skall förstås att statens och domstolarnas bedömning av t.ex. nödvändighet och proportionalitet kan komma att överprövas av Europadomstolen om speciella skäl föreligger.¹⁰³

I fallet *Dudgeon mot Förenade Kungariket*, som gällde kriminalisering av homosexuella handlingar, konstaterade domstolen att bedömningsmarginalen är snävare¹⁰⁴ i det fall inskränkning gäller individens åtnjutande av rätten till privat- och familjeliv.¹⁰⁵ Europadomstolen har senare fortsatt att tillämpa en snävare bedömningsmarginal för artikel 8 i fall som gällt bl.a. transexuellas rätt till privatliv (*Goodwin mot Förenade Kungariket*).

5.2 Yttrandefrihet

Rätten till yttrandefrihet är fastslagen i artikel 10 Europakonventionen. Yttrandefriheten är en av demokratins hörnpelare¹⁰⁶ och syftet är att allt mottagande och spridande av information, idéer och tankar skall vara fritt. Skyddet gäller oavsett om spridningen är muntlig eller skriftlig och inbegriper såväl kommunikation av mer privat art som masskommunikation dvs. kommunicering av budskap genom böcker, tidningar, tidskrifter, radio, TV eller Internet.¹⁰⁷

Artikel 10 innebär främst en negativ förpliktelse för staten; staten skall inte ingripa för att hindra eller bestraffa fri spridning av tankar och idéer. Statlig censur som verkar mot en sådan fri spridning är således i princip oförenlig med artikel 10.¹⁰⁸

Artikeln innebär också en förpliktelse för staten att vidta positiva åtgärder. En stat skall vidta sådan åtgärd att den enskildes frihet att yttra sig skyddas mot andra enskilda personers och institutioners ingrepp. Politiska

---

¹⁰² Se t.ex. *Stubbings m.fl. mot Förenade Kungariket* p. 50, *Hatton m.fl. mot Förenade Kungariket* p. 103,123, *Von Hannover mot Tyskland* p 57. Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 48.

¹⁰³ Foster, *Human Rights and Civil Liberties*, 2006 s. 35 ff.

¹⁰⁴ Europadomstolen använder uttrycksättet ”narrow margin of appreciation”.

¹⁰⁵ Foster, *Human Rights and Civil Liberties*, 2006 s. 36.

¹⁰⁶ För mer information angående Europadomstolens syn på samspelet mellan yttrandefrihet och demokrati, se *Handyside mot Förenade Kungariket*.

¹⁰⁷ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 366.

¹⁰⁸ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 367.

motståndare eller odemokratiska grupper skall t.ex. av staten vara förhindrade att ingripa mot publicering av material. Konventionsstat har följaktligen ett ansvar även för att hindra handlingar som den inte bär ett direkt ansvar för.¹⁰⁹

5.2.1 Konventionsenliga inskränkningar i yttrandefriheten

Rätten till yttrandefrihet har en yttre gräns och innebär att begränsning av yttrandefriheten är godtagbar om den uppfyller kraven i artikel 10:2 Europakonventionen.

Stadgandet innebär att en inskränkning skall vara reglerad i lag och vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle för att tillgodose allmänt eller enskilt ändamål. Artikel 10:2 anger explicit den nationella säkerheten, den territoriella integriteten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral, till skydd för annans goda namn och rykte eller rättigheter, för att förhindra att förtroliga underrättelser sprids eller för att upprätthålla domstolarnas auktoritet och opartiskhet, som ändamål som inskränkning kan syfta till att tillgodose.

Inskränkningen skall ”stå i proportion till det legitima ändamål som det skall tillgodose” och de skäl som nationella myndigheter använt för att rättfärdiga inskränkningen skall vara ”relevanta och tillräckliga”.¹¹⁰

Ingrepp mot yttrandefriheten kan enligt artikel 10:2 vara formföreskrift, villkor, inskränkning eller straffpåföljd. Annan påföljd som förvägrad anställning, disciplinär åtgärd i form av uppsägning eller liknande, till följd av uttalad eller publicerad åsikt, skall också undergå kraven i artikel 10:2 för att vara konventionsenlig.¹¹¹

5.3 Särskilt angående personlig integritet och yttrandefrihet

Inte alltför sällan går en rättighet in i en annan. Dilemmat är uppenbart i förhållandet mellan rätten till privat- och familjeliv (artikel 8) och yttrandefriheten (artikel 10). I dessa fall gör Europadomstolen en avvägning mellan de skyddade intressena för att slutligen avgöra vilket intresse som i det specifika fallet är mest skyddsvärt.

---

¹⁰⁹ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 367.

¹¹⁰ “[T]he interference in issue was ‘proportionate to the legitimate aims pursued’ and whether the reasons adduced by the national authorities to justify it are ‘relevant and sufficient’”. Citatet hämtat ur *Janowski mot Polen* p. 30.

¹¹¹ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 368.

5.3.1 Skydd för persons goda namn och rykte

Artikel 10:2 nämner uttryckligen persons goda namn och rykte som ett skyddsvärt intresse. Inskränkning i yttrandefriheten kan således vara konventionsenlig om den har till ändamål att skydda person mot att få sitt goda namn och rykte angripet. Artikel 8 kan också anses innefatta en rätt till skydd mot ärekränkning då skyddet även gäller spridning av nedsättande information om någons privata förhållande.

I händelse av att yttrandefriheten kommer i konflikt med rätten till persons goda namn och rykte måste dennes rätt till skydd mot t.ex. nedsättande uppgifter vägas mot intresset av att negativ information och negativa omdömen sprids genom publicering eller dylikt. Sedermera viker skyddet om det finns ett tillräckligt starkt intresse att publicera uppgifterna. Europadomstolen har dock i flera fall beslutat att yttrandefriheten viker till förmån för rätten till det goda namnet och ryktet. Inskränkningen måste vara proportionerlig för att den skall kunna vara förenlig med konventionen. Avvägning görs således mellan intresset för yttrandefriheten och den enskildes intresse av att inte utsättas för ärekränkande uppgifter.¹¹² Intresset av en fri debatt och informations spridning kan emellertid vara så stort att den enskilde måste tåla att uttalanden eller bilder som publicerats kan uppfattas som nedsättande eller att information om persons privata förhållanden och angelägenheter redovisas.

Europadomstolen har vid bedömningen av om kränkning är proportionerlig tagit hänsyn till om personen i fråga är offentlig person¹¹³ eller om denne på annat sätt valt att framträda inför offentligheten. Exempelvis visar domstolens praxis på en större tolerans för spridning av negativa omdömen om bl.a. politiker. En person som kandiderar i val eller har politiskt förtroendeuppdrag "(...) exponerar sig oundvikligt och medvetet för en närgången granskning av varje ord och handling från både journalisters och allmänhetens sida, och han måste därför visa större överseende". Domstolen tillägger sedan att artikel 10:2 utan tvivel skyddar alla individers rykte och att detta skydd därför omfattar politiker, "även när de inte handlar som privatpersoner, men i sådana fall måste kravet på skydd vägas mot intresset av en öppen diskussion av politiska frågor" (fritt översatt).¹¹⁴

---

¹¹² *White mot Sverige* p. 21. Se också Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 381.

¹¹³ Jfr. också begreppet "offentlig person" i Lögberg, *Personlighetsrätt*, 1972, s. 36 ff. Jfr. *Von Hannover mot Tyskland*.

¹¹⁴ "The limits of acceptable criticism are accordingly wider as regards a politician as such than as regards a private individual. Unlike the latter, the former inevitably and knowingly lays himself open to close scrutiny of his every word and deed by both journalists and the public at large, and he must consequently display a greater degree of tolerance. No doubt Article 10 para. 2 (...) enables the reputation of others - that is to say, of all individuals - to be protected, and this protection extends to politicians too, even when they are not acting in their private capacity; but in such cases the requirements of such protection have to be weighed in relation to the interests of open discussion of political issues." *Lingens mot Österrike* p. 42.

Europadomstolen har tagit ställning till fall gällande ärekränkning av politiker ett flertal gånger¹¹⁵ och om de nedsättande uppgifterna haft en viss grund i faktiska förhållanden har Europadomstolen i en övervägande del av fallen beslutat till politikerns nackdel.¹¹⁶

Det finns givetvis också andra fall då domstolen ställt det allmänna intresset av kännedom om visst sakförhållande mot individens rätt till privatliv. I *Dalban mot Rumänien* publicerade en journalist artiklar om påstådda oegentligheter i ett statligt bolag begångna av bl.a. bolagets direktör. Journalisten hade av rumänsk domstol dömts till villkorlig dom och skadestånd eftersom artiklarna ansågs innehålla ärekränkande beskyllningar. Europadomstolen fann å sin sida att publiceringen varit av allmänt intresse och att det inte i domstol visats att journalistens uppgifter saknat stöd i verkligheten. Domen var därför en oproportionerlig inskränkning mot dennes yttrandefrihet.¹¹⁷ Fallet är bara ett av många och alltifrån till läkare¹¹⁸ och borgmästare¹¹⁹ till statsöverhuvud¹²⁰ och tjänstemän¹²¹ är exempel på ämbeten vilka föranlett att person med sådant ämbete åtnjutit ett mer begränsat skydd av rätten till sitt goda namn och rykte till förmån för det större allmänna intresset.

Skyddet mot förtal och annan ärekränkning gäller också i fall som rör mer privata förhållanden. I *Tammer mot Estland* hade en tidning publicerat en intervju med en kvinna som tidigare haft en relation med en känd estnisk politiker och som sedermera fött ett utomäktenskapligt barn till vilken politikern var far. Kvinnan hade därefter lämnat barnet i sina föräldrars omsorg. Den publicerade intervjun begagnade nedvärderande uttryck om en person som förstör äktenskap och som överger sitt barn. Journalisten dömdes i Estland till ärekränkning och Europadomstolen fann att uppgiften dels varit kränkande och dels varit utan intresse för allmänheten. Domen mot journalisten var således proportionerlig och artikel 10 i Europakonventionen hade inte kränkts.¹²²

Även om det står klart att pressen inte får överskrida vissa gränser vad gäller skyddet mot ärekränkning har massmedia som garant för ett demokratiskt samhälle en sådan viktig roll att Europadomstolen gett den journalistiska friheten rätt till vissa överdrifter, provokationer och tillspetsade uttalanden som skall accepteras även när dessa kan uppfattas som kränkande för en persons goda namn och rykte.¹²³ Det finns emellertid även gränser i detta

---

¹¹⁵ Se bl.a. *Lingens mot Österrike*, *Oberschlink mot Österrike*, *Schwabe mot Österrike*, *Lopes Gomes da Silva mot Portugal*, *Feldek mot Slovakien*.

¹¹⁶ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 382-385.

¹¹⁷ *Dalban mot Rumänien* p. 52.

¹¹⁸ *Bergens Tidende m.fl. mot Norge*.

¹¹⁹ *Dąbrowski mot Polen*.

¹²⁰ *Colombani m.fl. mot Frankrike*, *Pakdemirli mot Turkiet*.

¹²¹ *Busuioc mot Moldavien*, *Raichinov mot Bulgarien*, *Zakharov mot Ryssland*.

¹²² *Tammer mot Estland* p. 69.

¹²³ *Pedersen och Badsgaard mot Danmark* p. 71.

avseende och domstolen har ingripit mot särskilt förolämpande eller annars kränkande ordval.¹²⁴

5.3.2 Särskilt angående skydd mot integritetskränkande bildmaterial

Även om publicering av fotografi omfattas av yttrandefriheten kan publicering av bildmaterial som kränker den personliga integriteten vara ett brott mot artikel 8, rätten till skydd för privat- och familjeliv, eller vara ett nyttjande av yttrandefriheten som innefattar ärekränkning enligt artikel 10:2 vilken tillåter att yttrandefriheten begränsas.¹²⁵

Alltför närgången uppmärksamhet har av Europadomstolen ansetts vara ett brott mot artikel 8. Skyddet omfattar såväl fotografering som publicering av fotografier av privat karaktär. Annan användning för ovidkommande syften omfattas också av skyddet.¹²⁶

Skyddet i Europakonventionen är till viss del överlappande eftersom artikel 8 också omfattar en rätt till skydd för en persons rykte och goda namn.¹²⁷

Liksom artikel 10:2 har antagits kunna ge stöd för ingripande mot alltför närgången bevakning av privata eller intima förhållanden.¹²⁸

I begreppet privatliv ingår sådant som går att koppla till persons identitet, bl.a. persons namn¹²⁹ och bild som skildrar en identifierbar person.¹³⁰

Europadomstolen har också funnit att privatlivet innefattar rätten till fysisk och psykisk integritet. Artikel 8 ger också enskilda rätten att utveckla sina relationer och sin identitet i relationer med andra utan att behöva utstå andra individers intrång i privatlivet.¹³¹ Detta gäller även personer som är av intresse för allmänheten, när dessa utvecklar relationer med andra, och exempelvis intensivt fotograferande som försvårar möjligheten att ha relationer, kan därför vara oförenligt med artikel 8.¹³²

Europadomstolen konstaterar gång på gång i sin rättspraxis att den fria pressen har en avgörande roll i ett demokratiskt samhälle. Pressens uppgift är därvidlag att meddela information och idéer som allmänheten har intresse av.¹³³ Sådant information eller idéer kan vara ”stötande, chockerande eller

---

¹²⁴ Om avvägningen se bl.a. *Nilsen och Johnsen mot Norge*, *Wabl mot Österrike*, *Janowski mot Polen* och *Radio France m.fl. mot Frankrike*.

¹²⁵ *Von Hannover mot Tyskland* p. 59.

¹²⁶ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 309.

¹²⁷ *White mot Sverige* p. 19-21.

¹²⁸ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 398.

¹²⁹ *Burghartz mot Schweiz* p 24.

¹³⁰ *Von Hannover mot Tyskland* p. 50.

¹³¹ *Niemietz mot Tyskland* p. 29, *Botta mot Italien* p. 32.

¹³² *Mutatis mutandis P.G. och J.H. mot Förenade Kungariket* p. 56, *Peck mot Förenade Kungariket* p. 57.

¹³³ *Observer och Guardian mot Förenade Kungariket* p. 59, *Bladet Tromsø och Stensaas mot Norway* p. 59.

störande” (fritt översatt).¹³⁴ Vid publicering av bildmaterial har Europadomstolen fäst särskild vikt vid att publicering varit av allmänt intresse,¹³⁵ att bilderna som publicerats inte visat några detaljer om privatlivet¹³⁶ samt huruvida materialet spridits till en begränsad krets eller om det blivit tillgängligt för allmänheten.¹³⁷

Campmany y Diez de Revenga och Lopez-Galiacho Persona mot Spanien gällde ett fall där två journalister i Spanien dömts att betala skadestånd efter att de publicerat uppgifter och bilder om en intim förbindelse mellan två kända personer. Europadomstolen fastslog att det inte rörde sig om ett allmänt intresse och att yttrandefriheten således kunde inskränkas.

Målet *Peck mot Förenade Kungariket* gällde ett fall då en man med hjälp av kniv försökt ta sitt eget liv på en allmän plats. Den allmänna platsen var kameraövervakad och bilderna på det misslyckade självmordsförsöket kablades ut via TV och publicerades i tidningarna. Syftet med spridningen av bilderna var enligt kommunen att visa på nyttan med kameraövervakning. Europadomstolen fastslog att spridningen av bildmaterialet utan Pecks samtycke var en allvarlig och oproportionerlig kränkning av dennes rätt till privatliv.

Europadomstolen utvecklade resonemangen ytterligare genom domen *Von Hannover mot Tyskland*. I fallet hade prinsessan Caroline von Hannover sökt förhindra tryckning av fotografier tagna av tyska paparazzi. Europadomstolen fastslog att publicering av diverse fotografier som skildrade hennes vardagliga liv föll inom ramen för artikel 8. Europadomstolen framhöll att skyddet av privatlivet är grundläggande för alla människors personliga utveckling och att alla människor, såväl för allmänheten okända och kända individer, har ett berättigat intresse av att dennes privatliv skall skyddas. Således skall det finnas ett skydd mot fotografering av kända personer i privat omgivning, när fotograferingen inte bidrar till en debatt om allmänna frågor, även om allmänheten annars i ett demokratiskt samhälle skall ha tillgång till information om dennes privatliv.¹³⁸ Domstolen underströk dock i sina domskäl att fotografierna var tagna i smyg och att von Hannover inte hade ett officiellt ämbete. Europadomstolen menade dessutom att även om det fanns ett visst allmänt intresse av publicering av bilder på von Hannover i hennes privata sfär, vid sidan om skvallerpressens rent kommersiella intresse, skulle rätten till och skyddet för privatlivet, i detta fall, inte ge vika för sådana intressen.¹³⁹

---

¹³⁴ “Subject to paragraph 2 (art. 10-2), it is applicable not only to ‘information’ or ‘ideas’ that are favourably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb. Such are the demands of that pluralism, tolerance and broadmindedness without which there is no ‘democratic society’”, se *Lingens mot Österrike* p. 41 och *Handyside mot Förenade Kungariket* p. 49.

¹³⁵ *Krone Verlag GmbH & Co. KG mot Österrike* p. 37. *Tammer mot Estland* p. 68.

¹³⁶ *Krone Verlag GmbH & Co. KG mot Österrike* p. 37

¹³⁷ *Mutatis mutandis, P.G. och J.H. mot Förenade Kungariket* p. 56, *Peck mot Förenade Kungariket* p. 57.

¹³⁸ *Von Hannover mot Tyskland* p. 64 .

¹³⁹ Se även Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 309.

Artikel 8 syftar i första hand till att skydda individen från olika integritetskränkningar som det allmänna kan begå mot enskilda. Den förpliktigar således i första hand staten att avhålla sig från olika ingrepp. I överensstämmelse med ovan innefattar den också en skyldighet för stat att vidta positiva åtgärder för att skydda den enskildes privata sfär.¹⁴⁰ Europadomstolen har också funnit att en person under särskilda omständigheter har en ”legitim förväntan”¹⁴¹, av skydd och respekt för dennes privatliv. Denna förväntan gällde i *Von Hannover mot Tyskland* också vid skydd mot publicering av bildmaterial som kränker den personliga integriteten.¹⁴²

---

¹⁴⁰ *X och Y mot Nederländerna*.

¹⁴¹ Europadomstolen använder begreppet “legitimate expectation”. *Von Hannover mot Tyskland* p. 51. Jfr. *Halford mot Förenade Kungariket* p. 45.

¹⁴² *Von Hannover mot Tyskland* p. 78-79.

6 Den svenska rättens förhållande till Europakonventionen

När Europakonventionen ratificerades av Sverige 1953 föregicks den inte i någon större utsträckning av särskilda överväganden vad gällde konventionens status i den svenska rätten.¹⁴³ Konventionen inkorporerades inte i ett första skede, vilket gjorde att ratificeringen ledde till viss osäkerhet beträffande vilken betydelse som konventionen skulle tillmätas av de svenska domstolarna i sin rättstillämpning.¹⁴⁴ I rättspraxis fastslogs emellertid att konventionen inte ansågs vara direkt tillämplig i svensk rätt även om svensk lag i möjligaste mån skulle tolkas i överensstämmelse med konventionen.¹⁴⁵ Det innebar att en lagbestämmelse skulle kunna få annan tolkning än den som lagstiftaren ursprungligen åsyftat.¹⁴⁶

Den svenska rättens förhållande till konventionen och hur den dittills hade tillämpats på klagomål mot Sverige utreddes så småningom av den s.k. Fri- och rättighetskommittén.¹⁴⁷ Kommitténs arbete utmynnade i ett delbetänkande, *Inkorporering av Europakonventionen*,¹⁴⁸ i vilken kommittén, efter en genomgång av svensk lagstiftnings överensstämmelse med Europakonventionen, konstaterade sig ha funnit att ”svensk lagstiftning står i överensstämmelse med konventionen. Några svårigheter att inkorporera konventionen anser vi därför inte föreligga.”¹⁴⁹

Delbetänkandet föreslog att konventionen skulle införlivas i den svenska rätten, men med den principiella restriktionen att lagstiftaren och inte domstolarna skulle ansvara för konventionens genomslag i svensk rätt.¹⁵⁰ De svenska domstolarnas och myndigheternas tolkning av konventionen borde enligt kommittén göras med försiktighet.¹⁵¹

Inkorporeringen skulle, enligt förslaget, ske genom vanlig lag. Vid konflikt med äldre lagstiftning skulle, i enlighet med principen om *lex posterior*, den äldre lagstiftningen få ge vika för den nyare lagstiftningen. Kommittén föreslog också att en lagbestämmelse skulle införas med innebörden att lag eller annan föreskrift inte får meddelas om den står i strid med

---

¹⁴³ Jfr. prop. 1951:165 s. 11 ff.

¹⁴⁴ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 34.

¹⁴⁵ Se bl.a. NJA 1973 s. 423, NJA 1981 s.1205, NJA 1984 s. 903, NJA 1988 s. 572, NJA 1989 s. 131 och NJA 1990 s. 636 samt RÅ 1974 ref. 126.

¹⁴⁶ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 34.

¹⁴⁷ Dir. 1991:119.

¹⁴⁸ SOU 1993:40.

¹⁴⁹ SOU 1993:40 s. 126. Se också prop. 1993/94:117 s. 42.

¹⁵⁰ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 34.

¹⁵¹ SOU 1993:40, del B s. 126 f.

konventionen.¹⁵² Vidare skulle Europakonventionen även i förhållande till senare stiftad lag ges en särskild betydelse i syfte att garantera konventionens efterlevnad.¹⁵³ Kommittén menade vidare att domstolar och myndigheter med stöd av en sådan bestämmelse och med tillämpning av grundlagens bestämmelser om lagprövning, inte skulle vara förhindrade att underlåta att tillämpa föreskrift som inte var förenlig med Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen.¹⁵⁴

Under remissförfarandet yttrade sig HD över de ovan nämnda ståndpunkterna med att ”ifrågasätta lämpligheten av att på detta formaliserade sätt ge Europakonventionens bestämmelser olika vikt beroende om de berörda svenska författningarna tillkommit före eller efter konventionens inkorporering i Sverige.”¹⁵⁵ HD ansåg också att ”eftersom Europadomstolens praxis ständigt utvecklas, är det av vikt att de svenska domstolarna fortlöpande tillämpar principen att svensk lag skall såvitt möjligt tolkas så, att den överensstämmer med Sveriges förpliktelser enligt Europakonventionen såsom preciserats genom Europadomstolens avgöranden (’fördragskonform tolkning’).”¹⁵⁶

Europakonventionen inkorporerades i den svenska rätten genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Lagen, som trädde i kraft den 1 januari 1995 föreskriver att konventionen och dess tilläggsprotokoll skall gälla som lag i Sverige. En annan lagbestämmelse meddelades, i enlighet med kommitténs förslag, samtidigt i 2 kap. 23 § RF vilken innebär att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Vidare har domstol eller annan myndighet genom 11 kap. 4 § RF möjlighet att underlåta att tillämpa gällande lagstiftning om den är uppenbart grundlagsstridig. Sistnämnda normprövning har dock tillämpats sällan emedan HD istället prövat den svenska rättens överensstämmelse med Europakonventionen genom att söka tolka den svenska rätten i enlighet med konventionen.¹⁵⁷

Europakonventionens inflytande på och betydelse för den svenska rätten har med tiden ökat. Rättspraxis visar på en obenägenhet att tillämpa lagstiftningen på ett sådant sätt att ett avgörande riskerar underkännande vid en eventuell prövning av Europadomstolen. Konventionen har således generellt sett tillmätts särskild vikt av de svenska domstolarna.¹⁵⁸

---

¹⁵² SOU 1993:40, del B s. 127.

¹⁵³ SOU 1993:40, del B s. 127. Se också prop. 1993/94:117 s. 37 f.

¹⁵⁴ SOU 1993:40, del B s. 128. Se också prop. 1993/94:117 s. 37 f.

¹⁵⁵ Ds 1993:90 s. 240.

¹⁵⁶ Ds 1993:90 s. 241. Se även Bernitz, *Sverige och Europarätten*, 2002 s. 139 ff.

¹⁵⁷ Strömberg, Lundell, *Sveriges författning*, 2007 s. 167. Se även NJA 2005 s. 805, NJA 2006 s. 467, RÅ 2004 ref. 17, RÅ 2005 ref. 41, RÅ 2006 ref. 43.

¹⁵⁸ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 36 f.

7 Tryckfrihetsrätt

Grundlagsskyddet för tryckfriheten har en lång historia. Den första tryckfrihetsförordningen trädde i kraft under den svenska frihetstiden år 1766. Sedan dess har tryckfrihetsförordningen ändrats många gånger men trots allt vilar stora delar av den nuvarande tryckfrihetsrättsliga lagstiftningen på principer från den första tryckfrihetsförordningen. Den nuvarande TF trädde i kraft 1950 och kompletterades med YGL som trädde i kraft år 1992.¹⁵⁹

Tryckfriheten är en del av yttrandefriheten men åtnjuter genom grundlagsregleringen ett förstärkt skydd i jämförelse med den mer oprecisa skyddsregleringen av yttrandefrihet i 2 kap. 1 § 1 p. RF.¹⁶⁰ Förordningen omöjliggör sålunda inskränkningar av friheten meddelad i vanlig lag och grundlagen måste ändras för att tryckfriheten skall kunna inskränkas.¹⁶¹

1 kap. 1 § 1 st. TF definierar tryckfrihet som varje svensk medborgares ”rätt att, utan några av myndighet eller annat allmänt organ i förväg lagda hinder, utgiva skrifter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att icke i annat fall kunna straffas därför, än om detta innehåll strider mot tydlig lag, given att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning”. Även utländsk medborgare skall enligt 14 kap. 5 § 2 st. TF vara likställd med svenska medborgare om inte annat följer av TF eller av vanlig lag.

Tryckfrihetens syfte anges, i 1 kap. 1 § 2 st. TF, vara ”säkerställandet av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning” och innebär exempelvis att upplysning i samhällsfrågor, religiösa, vetenskapliga och skönlitterära yttrandefriheten, upplysning och åsiktsbildning gällande ekonomiska frågor samt tryckt framställning med syfte att underhålla osv. skyddas av TF. Framställningar som inte ianspråktrycker tryckfrihetens syfte skyddas samtidigt inte av TF.

7.1 Skydd som TF tillhandahåller

En av de grundläggande principerna bakom TF är den om censurförbud. 1 kap. 2 § 1 st. TF föreskriver att tryckning inte får föregås av granskning eller att förbud mot tryckning inte får förekomma och innebär ett ovillkorligt förbud mot censur.¹⁶² Myndighet eller annat allmänt organ får

---

¹⁵⁹ Strömberg, Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 13 f.

¹⁶⁰ Se kapitel 8.1.

¹⁶¹ Enligt 8 kap. 15 § RF stiftas eller ändras grundlag genom två likalydande beslut samt att ett riksdagsval dem emellan.

¹⁶² Censurförbudet följer även av 1 kap. 1 § 1 st. eftersom den stadgar en rätt att ge ut skrifter ”utan några av myndighet eller annat allmänt organ i förväg lagda hinder” .

heller inte genom annan åtgärd som t.ex. särskild skatt eller annat hindra tryckning eller spridning av skrift.¹⁶³

I 1 kap. 1 § TF fastställs rätten att ”utge skrifter” och den vaga formuleringen kompletteras av 4 kap. 1 § TF som ger rätt att framställa skrifter och 6 kap. 1 § TF vilken fastslår rätten att sprida skrifter. Ur regleringen härleds principen om etableringsfrihet för företag som framställer eller sprider tryckta skrifter.¹⁶⁴

Den enskilde ges i 1 kap 1 § 2 st. TF rätten att i tryckt skrift ”yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst”. TF innehåller också andra bestämmelser vilka preciserar innehållet av tryckfriheten för personer som på olika sätt medverkat till skrift. Sådana personer som medverkat till innehållet i en skrift, dvs. anskaffare, meddelare, författare och utgivare av icke-periodisk skrift, skyddas genom regler om ansvarsfrihet och anonymitetsskydd. Skyddet för författare och utgivare går att utläsa i 1 kap. 1 § 1-2 st. TF medan skyddet för meddelare anges i 1 kap. 1 § 3 st. TF och för anskaffare 1 kap. 1 § 4 st. TF. Ansvarighets- och anonymitetsreglerna klargör dock vad friheten respektive skyddet egentligen innebär i form av frihet från ansvar och anonymitet.¹⁶⁵

Meddelarskyddet regleras i 1 § 3 st. TF av vilken det framgår att det står ”envar fritt att, i alla de fall då ej annat är i denna förordning [TF] föreskrivet, meddela uppgifter i tryckt skrift till författare eller annan...”. Meddelarskyddet omfattar meddelande, i det här fallet bildmaterial, som lämnats i publiceringssyfte till en bestämd mottagare.¹⁶⁶ Material som av någon anledning refuseras omfattas sedermera också av meddelarskyddet.¹⁶⁷ Meddelandet skall lämnas direkt till skrifts författare, annan upphovsman, redaktion eller ansvarige utgivare. Begagnas istället mellanhand vid lämnande av uppgift skyddas mellanhanden av meddelarskyddet.¹⁶⁸

På liknande sätt regleras skyddet för anskaffare i 1 kap. 1 § 4 st. TF och ”envar äga rätt att, om ej annat följer av denna förordning [TF], anskaffa uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst för att offentliggöra dem i tryckt skrift eller för att lämna meddelande...” i publiceringssyfte. Anskaffare kan emellertid enligt 1 kap. 9 § 5 p. TF ställas till ansvar och bli ersättningsskyldig, om denne vid anskaffandet, använder olagliga metoder som inbrott, egenmäktigt förfarande, olovlig avlyssning etc.¹⁶⁹

---

¹⁶³ För motivering se SOU 1947:60 s. 49.

¹⁶⁴ Etableringsfriheten är följaktligen bara partiellt positivt fastslagen i TF. Se Strömberg, Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 43.

¹⁶⁵ Skydd innefattar rätten att vara anonym medans det med frihet menas strafffrihet, pga. utrymmesskäl används termen ”meddelarskydd” eller motsvarande för annan som medverkat till skrifts framställning.

¹⁶⁶ SOU 1975:49 s. 108.

¹⁶⁷ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 295.

¹⁶⁸ Strömberg, Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 34.

¹⁶⁹ Se även kapitel 3.

TF ger den som bidragit till innehållet i en ”tryckt skrift” ansvarsfrihet i olika stor utsträckning beroende på vad personen har för roll i skriftens framställning. Meddelare, anskaffare och författare till text i periodisk skrift åtnjuter i princip total ansvarsfrihet.¹⁷⁰ Författare till text som införs i icke-periodisk skrift och utgivare till icke-periodisk skrift kan genom sin rätt att vara anonym välja att stå fri från ansvar.¹⁷¹

Rätten till anonymitet i tryckfrihetsrätten regleras i 3 kap. TF. Kapitlet ger författare, meddelare och utgivare av icke-periodisk skrift viss rätt till anonymitet. 3 kap. 6 § TF likställer annan upphovsman till framställning med författare vilket betyder att även fotograf, tecknare och liknande upphovsman omfattas av rätten. Regleringen i 3 kap. TF berör inte rätten till anonymitet för anskaffare. Anskaffare skyddas vid publicering i egenskap av att denne då kan anses som antingen författare eller meddelare. Härav följer att anonymitetsskyddet utgår om varken publicering eller meddelande kommit till stånd.¹⁷²

3 kap. 3 § TF förbjuder alla som medverkat vid framställning av tryckt skrift att röja författare, meddelare eller utgivare till icke-periodisk skrift.¹⁷³ 3 kap. 4 § TF förbjuder myndighet eller annat allmänt organ att efterforska dessa personer såvida det inte krävs för att kunna väcka åtal för tryckfrihetsbrott eller andra ingripanden som TF tillåter.

7.2 TF:s tillämplighet

TF är i det fall den är tillämplig en exklusivt tillämplig straff- och processlag. Det innebär att TF går före annan ordinär lagstiftning, om inte det av själva TF framgår att annan lag skall tillämpas. Exklusivitetsgrundsatsens innebörd och räckvidd fastställs genom tolkning av TF och förarbetena till denna samt genom rättspraxis. Tolkning av annan lag och förarbeten till sådan lag samt annan rättspraxis, är därför bara av sekundär betydelse för exklusivitetsgrundsatsen.¹⁷⁴

Det kan vara av stor betydelse att TF är tillämplig på skrift. Anledningen till detta är att sådan skrift är grundlagsskyddad mot censur och andra hinder mot tryckning och spridning. Men TF innehåller även en rad andra skyddsregler som rätten att meddela och anskaffa uppgifter, rätten till källskydd, principen om enmansansvar, särskild brottskatalog och processuellt rättegångsförfarande med jury etc. Om skrift faller utanför TF:s tillämplighet gäller istället bestämmelser i allmän lag. Sådan skrift bär

---

¹⁷⁰ Ansvarsfriheten för dessa framgår genom att de inte tas upp i 8 kap. TF.

¹⁷¹ Närmare redogörelse för periodisk och icke-periodisk skrift samt ansvarighetsreglerna finns i kapitel 7.4.

¹⁷² Strömberg, Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 36.

¹⁷³ Denna tystnadsplikt gäller inte om någon av omständigheterna i 3 kap. 3 § 2 st. TF föreligger. Namnangivelse i strid med stadgandena i 3 kap. TF föranleder enligt 3 kap. 5 § TF, om avslöjandet sker med uppsåt eller av oaktsamhet, böter eller fängelse i högst ett år.

¹⁷⁴ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 39.

upphovsmannen och eventuella medverkande i enlighet med allmän strafflag ansvar för. Åtal kan mot innehållet i sådan skrift väckas av allmän åklagare och inte bara justitiekanslern (JK) och i en eventuell rättegångsprocess tillämpas RB:s regler om brottmål.¹⁷⁵ Brottet ”förargelseväckande beteende” finns inte med i TF:s brottskatalog men däremot i 16 kap. 16 § BrB. Således kan skrift som TF inte är tillämplig på anses ”väcka förargelse” medan en person som sprider ”tryckt skrift” med samma innehåll inte kan lagföras för förargelseväckande beteende.¹⁷⁶

7.2.1 Formell och materiell tillämplighet

Ordet ”skrift” i den äldre tryckfrihetsförordningen av år 1812 skulle förstås ”allt vad, genom tryck, under allmänhetens ögon lägges” (§1 mom 1).¹⁷⁷ Den tanken övergavs emellertid definitivt med 1949 års TF och numera är TF ej tillämplig på allt som allmänheten kan få ta del av via tryck. Istället måste TF både vara formellt och materiellt tillämplig på skrift. Samtliga skrifter som faller inom TF:s tillämpningsområde benämns i TF som ”tryckt skrift”.¹⁷⁸ Enligt 1 kap. 5 § TF är bild, oavsett om den åtföljes av text eller ej, att hänföra till begreppet ”skrift”.

Den formella tillämpligheten definieras i 1 kap. 5-6 §§ TF.

TF skall, enligt 1 kap. 5 § TF, tillämpas ”å skrift, som framställts i tryckpress. Den skall ock tillämpas å skrift, som mångfaldigats genom stencilering, fotokopiering eller liknande tekniskt förfarande.” För att förordningen skall vara tillämplig på skrift som mångfaldigats¹⁷⁹ genom stencilering m.m. krävs dock antingen att utgivningsbevis gäller för skriften eller att ”skriften är försedd med beteckning, som utvisar att den är mångfaldigad, samt i anslutning därtill tydliga uppgifter om vem som har mångfaldigat skriften och om ort och år för mångfaldigandet”.¹⁸⁰ Skrifter som är framställda i tryckpress faller följaktligen inom ramen för TF:s tillämpningsområde om de är utgivna medan andra skrifter som mångfaldigats på annat sätt endast under vissa förutsättningar faller inom tillämpningsområdet.

---

¹⁷⁵ Se kapitel 7.5-6.

¹⁷⁶ Bull, Heiborn, *Förargelseväckande yttrandefrihet?*, 1999 s. 568 ff. Jfr. SOU 1975:49 s. 235.

¹⁷⁷ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 38.

¹⁷⁸ TF är tillämplig även om skrift inte framställts genom sedvanligt tryck i stilmetsall gjutna typer eller klichéer. Även litografi, koppartryck och offsettryck omfattas av regleringen. Strömberg, Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 19.

¹⁷⁹ Begreppet ”mångfaldigats” innebär att skrift skall ha framställts i tillräckligt många exemplar så att den skall kunna spridas. Strömberg, Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 19 f.

¹⁸⁰ Uppgifter som sådan skrift skall vara försedd med kallas nedan för ”mångfaldigandeuppgifter”. Att skrift skall innehålla vissa mångfaldigandeuppgifter för att kunna omfattas av TF:s reglering, innebär att grundlagsskyddet för sådan skrift är frivilligt.

Det krävs också att en skrift är utgiven i enlighet med 1 kap. 6 § TF för att TF skall vara tillämplig, på det sätt att utgivningen är en förutsättning, för att de ingripande mot skrift som TF tillåter, skall kunna ske. Skrift som inte är att anse som utgiven åtnjuter trots det tryckfrihetsrättsligt skydd. Det betyder att TF är tillämplig även på en icke utgiven skrift utan att TF i dessa fall kan medge ingripanden mot denna förrän den är utgiven.¹⁸¹ Skrift är att anse som utgiven då den enligt 6 § ”blivit utlämnad till försäljning eller för spridning på annat sätt i Sverige”.¹⁸²

1 kap. 3 § TF föreskriver att TF är exklusivt tillämplig i fall som gäller ”missbruk av tryckfriheten eller medverkan däri...”. Stadgandet begränsar den materiella tillämpligheten genom att TF inte är generellt tillämplig på alla tryckta skrifter utan skriften skall på något sätt vara ett anspråkstagande av tryckfriheten och dess ändamål.¹⁸³ Denna exklusivitetsgrundsats anger gränsen för TF:s tillämpningsområde och klargör vad som tolereras och respektive inte tolereras i form av ”tryckt skrift”.¹⁸⁴ Allmän lag och inte TF, är tillämplig om framställning är brottslig på annat sätt än att den överskrider tryckfrihetens gränser.¹⁸⁵

Tryckfrihetens syfte anges i TF:s portalstadgande 1 kap. 1 § TF vara ”säkerställande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning” och 1 kap. 1 § TF föreskriver att inte enbart tankar och åsikter skyddas utan också när person ”meddela[r] uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst”.¹⁸⁶ Portalparagrafens räckvidd, och därmed också tryckfrihetens avgränsning, var föremål för diskussion redan innan lagen trädde i kraft och i förarbetena konstateras att ”[o]m rättspraxis inte kan väntas skapa klarhet, kan det möjligen bli erforderligt att förtydliga stadgandet i § 1 mom. 1 andra stycket tryckfrihetsförordningen, vilket lagrum nu helt allmänt förbjuder utkrävande av ansvar för tryckt skrifts innehåll i annan ordning eller i annat fall än förordningen stadgar.”¹⁸⁷

Samtidigt hade lagstiftaren för avsikt att den tryckfrihetsrättsliga marginalen skulle vara bred. Den skall rymma långt mer än bara den politiska yttrandefriheten och en offentlig utredning konstaterade att det ”[i] nära samband med tryckfrihetens politiska uppgift står dess betydelse ur en mera vidsträckt kulturell synpunkt såsom grundval för en allmän upplysning.”¹⁸⁸

---

¹⁸¹ Schäder, *Karnov 2006/07*, band 1, s. 149 p. 45. Jfr. SOU 1947:60 s. 59, SOU 1975:49 s. 75, 202.

¹⁸² Kravet om att skrift skall vara utgiven skall däremot inte tolkas så att skriften faktiskt måste ha blivit spridd. Det räcker att spridningen påbörjats eller att skriften finns tillgänglig. Warnling-Nerep, *En orientering i tryckfrihet & Yttrandefrihet*, 2005 s. 58.

¹⁸³ SOU 1947:60 s. 212.

¹⁸⁴ Schäder, *Karnov 2006/07*, band 1, s. 148 p. 24.

¹⁸⁵ Vad lagstiftaren egentligen har menat med exklusivitetsgrundsatsen har diskuterats i doktrin. Se bl.a. Alexandersson, *Föreläsningar över den svenska tryckfrihetsprocessen*, 1907 s. 7 f., Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 38 ff., Eek, *Om tryckfriheten*, 1942 s. 299, Persson, *Exklusivitetsfrågan*, 2002 s. 31 ff.. Jfr. Prop. 1948:230 s. 87.

¹⁸⁶ Portalstadgandet är en positiv reglering av tryckfrihetens materiella princip, SOU 1947:60 s. 209. Jfr. *Betänkande med förslag till tryckfrihetsförordning*, 1912 s. 149.

¹⁸⁷ SOU 1947:60 s. 36.

¹⁸⁸ SOU 1947:60 s. 120.

Utredningen anförde på detta sätt att det till tryckfrihetens syfte hör att skydda inte bara nyhetsförmedling och en obeskuren politisk debatt utan även annan allmän upplysning i mer kulturell bemärkelse. En ”vidsträckt rätt att lämna upplysningar om sakförhållanden” angavs också innefattas av tryckfriheten.¹⁸⁹

Det är ändock betydligt enklare att klarlägga vad som inte ingår i ändamålet än att formulera en formel för alla företeelser som faktiskt ingår.

Tryckt skrift som utgör medel för spridning av ”vileledande eller oredliga uppgifter i syfte att nå ekonomisk vinning eller att skada annan ekonomiskt” faller utanför TF:s skyddsområde och handlingens brottslighet bedöms enligt allmän lag.¹⁹⁰ Det gäller även i de fall då innehållet i skriften utgör en väsentlig del av den brottsliga gärningen.¹⁹¹ I förarbetena nämns bl.a. bedrägeri,¹⁹² oredligt förfarande, svindleri, som exempel på gärningar vilka inte skulle anses vara ett ianspråkstagande av tryckfriheten.¹⁹³

Förfarandena innehåller också en diskussion av olika typer av hotelser. Om hot är smädande, ingår i uppvigling eller samhällsfarlig ryktesspridning skulle det vara frågan om tryckfrihetsbrott. I annat fall, om hot framförts mot person att publicera ofördelaktiga uppgifter, skulle det inte vara fråga om otillåtet yttrande. En hotelse som framförts som ”ett led i utpressningsförsök eller annat brott kan hotelsen vara straffbar enligt allmän lag.”¹⁹⁴

Otillbörlig reklam som får sin spridning i tryckt skrift är förbjuden enligt marknadsföringslagen (ML, 1995:450) utan hinder av TF om den har ett rent kommersiellt syfte och enbart avser kommersiella förhållanden. Skulle reklam innehålla yttranden av exempelvis ärekränkande karaktär bedöms den istället enligt TF.¹⁹⁵

1 kap. 8-10 §§ TF stadgar vissa undantag från TF:s tillämplighet.¹⁹⁶

---

¹⁸⁹ SOU 1947:60 s. 46.

¹⁹⁰ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 52.

¹⁹¹ Strömberg, Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 52.

¹⁹² NJA 1900 s. 528. För annat bedrägerimål då 1812 års tryckfrihetsförordning inte tillämpades på skriften, se även NJA 1905 s. 364.

¹⁹³ SOU 1947:60 s. 250.

¹⁹⁴ SOU 1947:60 s. 251. Jfr. NJA 1999 s. 275, se kapitel 7.3.

¹⁹⁵ TF:s avgränsning gentemot ML har prövats i bl.a. MDA 1985:21 och MDA 1986:28.

¹⁹⁶ Bl.a. undantas upphovsrättsliga frågor från TF:s tillämplighet i 1 kap. 8 § och 1 kap. 10 § TF stadgar att TF inte är tillämplig på skildring av barn i pornografisk bild.

7.2.2 TF:s tillämplighet på integritetskränkande bildmaterial

Bild är enligt 1 kap. 5 § TF att jämföras med begreppet ”skrift” även om bildmaterialet inte åtföljs av text. TF är sålunda generellt tillämplig på skrift innehållande bildmaterial som uppfyller kravet om ”tryckt skrift” genom att denna framställts i tryckpress eller mångfaldigats genom stencilering, fotokopiering eller liknande tekniskt förfarande. Om skriften ej framställts i tryckpress skall dock skrift ha gällande utgivningsbevis eller vara försedd med mångfaldigandeuppgifter.

TF skall trots att det rent formellt är en ”tryckt skrift” inte vara generellt tillämplig på alla tryckta skrifter utan skriften skall på något sätt vara ett anspråkstagande av tryckfriheten och tryckfrihetens ändamål. Bild på person som används i reklam med kommersiellt syfte undantas därför TF:s materiella tillämplighet. I dessa fall skyddar lagen (1978:800) om namn och bild i reklamen persons rätt till sitt namn och sin bild i reklam genom att denne måste ge sitt samtycke till sådan användning.¹⁹⁷

Annars gäller att tryckfrihet inte enbart bedöms som politisk yttrandefrihet utan ges, som tidigare anmärkts, en betydelse i ”en mera vidsträckt kulturell synpunkt såsom grundval för en allmän upplysning”. Inget av de undantag som angivits i förarbetena undantar bildmaterial i tryckt skrift som kränker eller t.o.m. syftar till att kränka den personliga integriteten.¹⁹⁸ Bildmaterial som inkräktar på individs privatliv eller på annat sätt kränker dennes personliga integritet kan dessutom både vara av intresse och betydelse för allmänheten samt vara viktig för det fria meningsutbytet och för den allsidiga upplysningen. 1 kap. 8-9 §§ TF tillhandahåller heller inget undantag som föreskriver att allmän lag skall gälla i fall som rör bildmaterial som kränker den personliga integriteten.

Gällande lagstiftning och rättspraxis ger inga andra svar kring den materiella tillämpligheten, än att bildmaterial som kränker den enskildes personliga integritet faller inom ramen för TF:s tillämpnings- och skyddsområde. TF är därmed exklusivt tillämplig som strafflag och enbart spridning av bildmaterial i tryckt skrift som utgör ett brott enligt någon av bestämmelserna i TF:s brottskatalog är straffbart.

7.3 Ansvar för tryckfrihetsbrott

Tryckfrihetsrätten innehåller särskilda ansvarighetsregler vilka till följd av TF:s exklusivitet medför att annan lag som reglerar straffrättsligt ansvar inte är tillämplig vid tryckfrihetsbrott.

---

¹⁹⁷ Se kapitel 3.1.

¹⁹⁸ Jfr. NJA 1991 s. 155.

Det straffrättsliga ansvaret för innehållet i tryckt skrift ligger på en i förväg utsedd person. Detta s.k. ensamansvar betyder att det tryckfrihetsrättsliga ansvaret placeras så att det enbart är en person som bär ansvar för tryckt skrifs innehåll och att ansvar för andra som medverkat till framställning av tryckt skrift som huvudregel inte förekommer.¹⁹⁹ Det innebär att person som t.ex. författat innehållet i periodisk skrift eller som meddelat uppgift fråntas straffrättsligt ansvar. Vid några grövre brott bl.a. brott mot rikets säkerhet, oriktigt utlämnande av allmän handling eller åsidosättande av tystnadsplikt, som företagits av meddelare eller annan som annars åtnjuter straffrihet enligt 8 kap. TF, kan gärning likväl föranleda straffansvar i överensstämmelse med 7 kap. 3 § TF.²⁰⁰ Meddelare kan också straffas enligt 7 kap. 4 § 2-3 p. TF för vissa sekretessbrott.

8 kap. TF innehåller ansvarighetsreglerna och de detaljerade reglerna preciserar vem som under olika förhållanden görs straffrättsligt ansvarig för tryckt skrifs innehåll. Åtskillnad görs i detta avseende i stort mellan periodiska och icke-periodiska skrifter och uppdelningen syftar till att rikta ensamansvaret olika beroende på om det är tryckt skrift i form av dagstidning, tidskrift och magasin (periodisk skrift) eller annan tryckt skrift som t.ex. bok, broschyr och flygblad (icke-periodisk skrift). En periodisk skrift skall enligt 1 kap. 7 § TF vara i utgivningsplanen ”avsedd att under en bestämd titel utgivas med minst fyra vid särskilda tider utkommande nummer (...) årligen,...”. Tryckt skrift som saknar utgivningsbevis kan emellertid också vara periodisk om den utkommit eller är avsedd att utkomma minst fyra gånger om året.²⁰¹ Löpsedlar och bilagor som tillhör skrift ingår enligt 1 kap. 7 § 2 st. TF också i begreppet periodisk skrift. Uppfylls inte kriterierna i 1 kap. 7 § är tryckt skrift *é contrario* att anse som icke-periodisk skrift.

Vad gäller ansvaret för innehållet i periodisk skrift tillkommer det enligt 8 kap. 1-4 §§ TF i första hand utgivaren, i andra hand ägaren, i tredje hand framställaren och i sista hand utspridaren. För icke-periodisk skrift gäller istället enligt 8 kap. 5-9 §§ att författaren i första hand är ansvarig. Ansvaret tillkommer sedan i andra hand utgivaren, i tredje hand förläggaren och i fjärde hand framställaren. Den person som i sista hand görs ansvarig för innehållet i icke-periodisk skrift är utspridaren. Ansvarskedjorna pekar följaktligen ut ett antal alternativa personer som kan göras ansvarig för tryckt skrifs innehåll. Anledningen härtill är att säkerställa att någon alltid skall kunna hållas ansvarig för tryckfrihetsbrott.²⁰²

Bestämmelserna skall tillämpas på det sätt att utspridaren är ansvarig om inte denne kan peka ut vem som tryckt skriften. Framställaren måste i sin tur

¹⁹⁹ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 331 ff.

²⁰⁰ Ansvar gäller i sådana fall även om materialet inte publicerats.

²⁰¹ Om sedan skriften inte de facto lever upp till kriterierna kan tryckt skrift ändå vara periodisk. Det avgörande hur många nummer som anges i utgivningsplanen och inte hur många nummer som utgivits. Jfr. RÅ 2001 ref. 36. Se även Strömberg, Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 24. Jfr. 5 kap. 12 § TF och 8 kap. 2 § TF.

²⁰² Strömberg, Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 67. Jfr. *Betänkande med förslag till tryckfrihetsförordning*, 1912 s. 56 ff., SOU 1939:32 s. 21 ff.

visa vem som är ägare. Ägaren har sedan ett ansvar för att visa vem som är utgivare osv. Endast fysiska personer kan vara utgivare och författare medan övriga kan vara juridiska personer. Bestämmelserna i 8 kap. anger på detta sätt det s.k. ”successiva ansvaret”²⁰³ om vem som bär ansvar samt under vilka förutsättningar som ansvaret skall ledas vidare.²⁰⁴ Många formaliteter anges i lagen, vilka förutsätts för att straffansvar skall föreligga.²⁰⁵

Ansvaret för tryckfrihetsbrott är som brukligen benämnes artificiellt.²⁰⁶ Det innebär att en i förväg utsedd person enligt 8 kap. 12 § TF vid ansvarsbedömningen skall ”så anses som om vad skriften innehåller införts däri med hans vetskap och vilja”. Denna uppsåtspresumtion får konsekvensen att den formellt ansvarige anses fullt medveten om tryckt skrifts innehåll och gäller i princip oavsett vilken befattning denne de facto haft med skriften.²⁰⁷ I NJA 1991 s. 155 hade ett redaktionellt misstag lett till att en krögare utpekades som ”knarkkung” istället för ”krogkung”. HD konstaterade i fallet att presumtionen i 8 kap. 12 § TF om ”vetskap och vilja” innebär att den ansvarige utgivaren skall anses ha haft uppsåt att föra in texten just i det skick i vilket den publicerades. Den ansvarige utgivaren (...) får således i allmänhet svara för en i tidningen införd artikel som om han själv skrivit den, även om han i verkligheten inte ens tagit del av den innan den infördes”. Domstolen fastslår också att straffansvar endast under ”extrema omständigheter” kan undgås. Den formellt ansvarige kan således inte medvetet vara oinformerad om att skrift innehåller ärekränkande bildmaterial och därigenom hålla sig fri från ansvar för tryckfrihetsbrott.²⁰⁸

Ensamansvarets konsekvenser har diskuterats efter det s.k. *Aftonbladsmålet*, NJA 1999 s. 275.²⁰⁹ I målet ansåg HD att TF var formellt och materiellt tillämplig på bildmaterial i form av oframkallade filmrullar, vilka skildrade maskerade och beväpnade män utanför två bostäder, som lämnats av nynazister till en journalist²¹⁰ och omständigheterna var sådana att brotten olaga hot (4 kap. 5 § BrB) och hot mot tjänsteman (17 kap. 1 § BrB) enligt BrB:s bestämmelser skulle anses föreligga om TF ej var att tillämpa. HD fann att ”[o]ffentliggörandet av fotografierna var således ett led i C.F:s journalistiska verksamhet och faller därmed, oavsett deras hotfulla och skrämmande karaktär, inom det område som TF är avsedd att skydda. Klagandenas överlämnande av filmrullarna måste därför också anses omfattat av meddelarfriheten.” Efter målet utvidgades brottskatalogen i TF med bestämmelser om olaga hot och hot mot tjänsteman (7 kap. 4 § 16-17

²⁰³ Warnling-Nerep *En orientering i tryckfrihet & Yttrandefrihet*, 2005 s. 109 ff.

²⁰⁴ Se 8 kap. 2, 5-7, 10 §§ TF för det fall den ansvarige inte är straffmyndig eller oanträffbar.

²⁰⁵ Se t.ex. 8 kap. 2 § TF.

²⁰⁶ *Betänkande med förslag till tryckfrihetsförordning*, 1912 s. 56.

²⁰⁷ Jareborg, *Straffrättens ansvarslära*, 1994 s. 230 f., se även kapitel 7.4.1.

²⁰⁸ Warnling-Nerep *En orientering i tryckfrihet & Yttrandefrihet*, 2005 s. 107 f.

²⁰⁹ Persson, *Tryckfrihet på villovägar*, 2003 s. 87 ff. Leijonhufvud, *Aftonbladsmålet*, 1999/00 s. 160 ff.

²¹⁰ Omständigheterna kring bildernas framkomst är inte helt klarlagda. Se Persson, *Tryckfrihet på villovägar*, 2003 s. 19 ff.

p.).²¹¹ Meddelare har således i rättspraxis getts en långtgående rätt till anonymitet och ansvarsfrihet.

7.3.1 Ansvar för meddelande av ärekränkande material

Till en början omfattades emellertid inte opublicerat material av meddelarskyddet utan sådana meddelanden kunde vara straffbara enligt allmän lag.

När sedan TF infördes utvidgades meddelarskyddet, med ett undantag, till att omfatta även opublicerat material. Meddelande av ärekränkande uppgift vilken inte publicerats var även fortsättningsvis straffbart.²¹² Förslaget fanns inte med i de sakkunnigas förslag utan framkom först under remissbehandlingen. Departementschefen framhöll att det vid en intresseavvägning fanns goda skäl att särbehandla ärekränkande uppgifter.²¹³ Konstitutionsutskottet instämde i kritiken och menade att meddelarfriheten främst avsåg att främja ”meddelanden, vilka angå värden av allmänna angelägenheter.”²¹⁴ Det påtalades emellertid i propositionen att om undantaget genomfördes konsekvent skulle ärekränkning av enskild inte alls vara tryckfrihetsbrott.²¹⁵ Undantaget skulle också kunna användas av tjänsteman då denne ansett sig ärekränkt i sin tjänst, ehuru syftet varit att sådan uppgift, innehållande exempelvis redogörelser för missförhållande eller annan kritik, skulle publiceras.²¹⁶

År 1976 togs undantaget bort med hänvisning till att bestämmelsen inte tillfredställde något särskilt behov.²¹⁷ Anledningen till detta var att meddelande som kommit att publiceras kan föranleda ansvar för tryckfrihetsbrott och att meddelande som förblivit opublicerat inte ansågs skada den berörde. Det framhölls också att i det fall ärekränkande uppgift ändå får vidare spridning skall allmänna straffrätten i form av BrB vara tillämplig.²¹⁸

De lege lata i detta avseende är att det står den enskilde fritt att meddela ärekränkande uppgifter inklusive bildmaterial, till medierna för offentliggörande i tryckt skrift. Däremot kan den som utpekats som ansvarig enligt reglerna i 8 kap. TF fortfarande ställas till ansvar för ärekränkingsbrott som begås med tryckt skrift. Ansvar kan också

---

²¹¹ Dir. 1999:8, SOU 2001:28 s. 447, prop. 2001/02:74 s. 60 ff.

²¹² Persson, *Exklusivitetsfrågan*, 2002 s. 123.

²¹³ Prop. 1948:230 s. 88 f.

²¹⁴ KU 1948:30 s. 32.

²¹⁵ Prop. 1948:230 s. 89.

²¹⁶ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 309 f.

²¹⁷ SOU 1975:49 s. 118.

²¹⁸ Prop. 1975/76:204 s. 108 f.

aktualiseras i enlighet med reglerna i BrB om mottagare sprider ärekränkande uppgifter vidare.²¹⁹

Meddelarskyddet omfattar enligt 1 kap. 1 § 3 st. TF inte meddelanden till förläggare. Ansvar för sådant material kan således utkrävas enligt sedvanliga straffbestämmelser i BrB om materialet inte publicerats.²²⁰

7.4 Tryckfrihetsbrott

Vilka missbruk av tryckfriheten som kan föranleda åtal och straff eller ligga till grund för enskilt anspråk uppräknas i TF:s brottskatalog 7 kap. 4-5 §§ TF och straff kan i dessa fall enbart ådömas de som direkt utpekats i TF:s ansvarighetsregler i 8 kap. TF. 4 § innehåller en uppräknning av otillåtna yttranden medan 5 § tar sin inriktning på otillåtna offentliggöranden. Sådana gärningar som är uppräknade i 4-5 §§ är enbart straffbara om de samtidigt är kriminaliserade i vanlig lag, vilket innebär ett krav på dubbel kriminalisering.²²¹ Inskränkning av det straffbara området kan således göras genom vanlig lag samtidigt som en utökning av det straffrättsliga ansvaret för tryckfrihetsbrott endast kan komma till stånd genom en förändring av TF.²²²

7 kap. 4 § TF innehåller en uppräknning av otillåtna yttranden, bland dem finns 1 p. högförräderi (19 kap. 1 § BrB), 2 p. krigsanstiftan (19 kap. 2 § BrB) samt en rad andra brott som gäller i krigs- och beredskapssituationer eller för den allmänna ordningen. Eftersom TF trädde i kraft 1950 har de flesta av dessa stadganden aldrig eller sällan tillämpats.²²³ Däremot förhåller det sig annorlunda med de brott reglerade i 4 § som tar sikte på gärning som begås mot enskild.

7 kap. 4 § 14-15 p. TF reglerar tryckfrihetsbrotten förtal och förolämpning. Förtalsbrottet är det vanligast förekommande tryckfrihetsbrottet.²²⁴ Skillnaden dem emellan är att förtal inriktar sig på att skydda persons ära i objektiv mening dvs. dennes goda namn och rykte medan förolämpning handlar om persons ära i subjektiv mening, då den senare tar fasta på den egna personens känsla av att vara aktad och ansedd.²²⁵ Härav följer att förolämpning, i motsats till vad som gäller för förtal, är yttrande som riktar

---

²¹⁹ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 310. Jfr. prop. 1975/76:204 s. 108 f. och NJA 1991 s. 155.

²²⁰ Se angående meddelarskydd kapitel 7.2. Se även Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 306 ff.

²²¹ Warnling-Nerep, *En orientering i tryckfrihet & Yttrandefrihet*, 2005 s. 91.

²²² Prop. 1948:230 s. 91. Förhållandet har mest betydelse för 7 kap. 4 § TF eftersom denna innehåller fullständiga brottsbeskrivningar. 7 kap. 5 § TF hänvisar istället vidare till BrB.

²²³ Jfr. Strömberg, Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 85.

²²⁴ Strömberg, Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 74.

²²⁵ Holmqvist m.fl., *Brottbalken, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* 2007, s. 5:1.

sig till den berörda personen. Förtal måste tvärtom komma till tredje mans kännedom.²²⁶

7.4.1 Förtal genom tryckt skrift

7. kap. 4 § 14 p. TF stadgar om tryckfrihetsbrottet förtal, ”varigenom någon utpekar annan såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning”. Förtal riktat mot avliden är enligt samma bestämmelse också straffbart.

Förtalsbrottet reglerad i 7 kap. 4 § 14 p. TF skiljer sig från 5 kap. 1 § BrB bl.a. genom att det saknas ett uttryckligt stadgande om grovt förtal. I rättspraxis har ändå domstolarna dömt gärningsman för grovt förtal i tryckfrihetsmål. Anledningen härtill är att BrB:s bestämmelse om grovt förtal inte innehåller egna rekvisit och att den därför mer ansetts vara en straffmättningsregel.²²⁷

Brottet är dubbelt kriminaliserat genom sin motsvarande reglering i allmän strafflag 5 kap. 1, 2, 4 §§ BrB och förtal kan förkortas till tre rekvisit, nämligen lämnande av uppgift, om annan, som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning.²²⁸

Typiskt sett handlar förtal om beskyllning om brott eller annan gärning eller sådan uppgift om omständighet, som meddelas annan än den angripne, och som är ägnad att nedsätta andras anseende för den angripne. I förarbetena framhålls att förtalsbestämmelsen skall förstås så, att utpekande av person som brottslig eller annars klandervärd i sitt levnadssätt endast utgör ett exempel på uppgift som är ägnad att utsätta någon för missaktning.²²⁹ Det krävs heller inte att det är en uppgift om en bestämd gärning eller omständighet utan det räcker att yttrandet har viss bestämdhet.²³⁰

Vid utpekande av någon som brottsling räcker det att den brottsliga gärningen som beskrivits vid en rättslig bedömning är att se som brott.²³¹ Rör det istället ett utpekande av någon som klandervärd i sitt levnadssätt kan uppgiften gälla förhållanden som anses vara karaktäriserande för den utpekandes leverne. Klandervärda uppgifter kan i sådana fall vara uppgift om långvarigt missbruk, sexuell lösaktighet men också att beskylla någon för att inte vara hederlig, medlem av nazistisk rörelse etc.²³²

---

²²⁶ Jareborg, *Brotten*, häfte 1, 1979 s. 263 f.

²²⁷ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 226.

²²⁸ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 226.

²²⁹ Prop. 1962:10, del B s. 143.

²³⁰ Med viss bestämdhet menas, enligt Jareborg, att påståendets sanningshalt skall kunna prövas. Jareborg, *Brotten*, häfte 1, 1979 s. 254. Jfr. Holmqvist m.fl., *Brottbalken, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* 2007, s. 5:11, som kräver att påståendet har en högre grad av bestämdhet.

²³¹ NJA 1966 s. 565, NJA 1976 s. 150 och NJA 1976 s. 664.

²³² För exempel se Jareborg, *Brotten*, häfte 1, 1979 s. 253 ff.

Utpekande eller beskyllning är straffbar även om uppgiftslämnandet inte de facto har lett till att andra människor missaktar personen i fråga.²³³

Renodlade och enbart förklenande värdeomdömen är inte straffbara enligt 4 § 14 p. men torde heller inte förekomma i någon större utsträckning. Anledningen ligger häri att värdeomdömen oftast består i någon typ av uppgift eller har sin grund i ett bakomliggande förhållande. I mer upprörda sammanhang som i dispyt eller dylikt kan det ändå vara vanligare att yttrande innehåller värdeomdöme eftersom det vid sådana tillfällen kan förekomma invektiv och tillmälen av olika slag som, vid en närmare undersökning, inte innehåller någon uppgift.²³⁴

Att i ett yttrande benämna någon som ”hora” kan beroende på omständigheterna både uppfylla kravet om uppgift enligt 4 § 14 p. om personen med yttrandet vill förmedla ett riktigt sakförhållande nämligen det att kvinnan säljer sexuella tjänster eller vara ett allmänt förklenande värdeomdöme som syftar till nedvärdera kvinnan. Det sistnämnda yttrandet kan, om det enbart anses vara värdeomdöme, aktualisera ansvar för förolämpning.²³⁵

Framställningens syfte kan således få betydelse för vad som är värdeomdömen enär syftet enligt 1 kap. 4 § skall beaktas. I det fall syftet inte har varit ”att lämna nedsättande uppgifter, utan att värdera, kritisera eller diskutera” persons handlingar, kan yttrandet ha innebörden av värdeomdöme.²³⁶

Huruvida uppgift är ägnad att utsätta person²³⁷ för andras missaktning skall inte bedömas utifrån allmänt rådande värderingar. Istället står vid bedömningen den berörde i centrum och värderingarna där denne bor och verkar.²³⁸ Bedömningen kan i detta avseende sägas vara relativ. En uppgift om att person, med medlemskap i nykterhetsförening, har förtärt starköl på midsommarafton, kan vara grund för förtal. Trots att samma uppgift lämnad om en helt annan person utan sådant medlemskap knappast utgör förtal.²³⁹ Att uppgift som lämnas redan är känd fråntar inte ansvar för förtal. Varje person svarar ensamt för uppgift som denne lämnar eller sprider vidare.²⁴⁰

---

²³³ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 233.

²³⁴ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 228 ff. Jfr. prop. 1962:10, del B s. 142 och SOU 1953:14 s. 179.

²³⁵ Framställningen diskuterar endast vad som är uppgift och värdeomdöme. Ett yttrande skall vidare genomgå en försvarlighetsbedömning etc. för att kunna vara straffbart. Olsson, *Yttrandefrihet & tryckfrihet*, 2006 s. 151. Jfr. NJA 1994 s. 557, NJA 2004 s. 331, RH 2006:16.

²³⁶ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 230.

²³⁷ Förtal kan enbart föreligga i fall då beskyllning varit riktad mot en människa. Företag, förening, stiftelse och dylikt kan i lagens mening därför inte förtalas.

²³⁸ SOU 1953:14 s. 200 f.

²³⁹ Jareborg, *Brotten*, häfte 1, 1979 s. 253.

²⁴⁰ NJA 1966 s. 565.

Enligt straffläran följer att samtliga rekvisit skall vara subjektivt täckta med uppsåt i någon form. Men förtal föreligger även i det fall gärningsmannen inte har haft för avsikt att åstadkomma missaktning.²⁴¹ Det räcker att gärningsmannen har indirekt eller eventuellt uppsåt. Det senare betyder att det som subjektiv täckning räcker att gärningsmannen insett möjligheten att den utpekade skulle utsättas för andras missaktning, om det kan hållas för visst att gärningsmannen samtidigt skulle lämnat uppgiften även om denne visste att uppgiften var av nedsättande karaktär.²⁴²

Ansvar för tryckfrihetsbrott är konstruerat som ett ensamansvar och verkar till följd av regleringen i 8 kap. 12 § TF på det sättet att innehållet i skriften anses infört med denne persons ”vetskap och vilja”.²⁴³ Stadgandet krävs då en i förväg bestämd person sällan kan anses ha sådant uppsåt som avses i ordinär straffrättslig mening. Ansvaret är emellertid inte strikt eftersom den person som är att anse som ensam ansvarig enligt 8 kap. TF, kan anföra annans subjektiva förhållande till skriftens innehåll samt andra förhållanden som har betydelse för skriftens tillkomst osv.²⁴⁴

Ansvar för förtal skall dock inte aktualiseras enligt 4 § 14 p. 2 st. om ”det med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken och han visar att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den”. Stadgandet innebär ett dubbelt krav då den tilltalade skall visa både att det var försvarligt och att uppgiften var sann eller att det fanns särskild grund för den. Genom paragrafens konstruktion saknar det i första hand relevans om uttalandet varit sant eller osant och i huvudsak gäller förbud mot sanningsbevisning i förtalsmål. Det skall därför först prövas om det med hänsyn till omständigheterna varit försvarligt att lämna uppgift i saken.²⁴⁵ I det fall domstolen finner att det var försvarligt frias gärningsmannen om uppgift varit sann, eller i det fall den varit osann eller annars diskuterbar, frias gärningsman om det fanns skälig grund för den.

Undantaget i 4 § 14 p. 2 st. har en ansvarsfriande karaktär vilket betyder att det i princip ”skall vara (negativt) subjektivt täckt.”²⁴⁶ Ett uttalande som är försvarligt och sant friar gärningsman från ansvar även om gärningsmannen inte hade vetskap härom. Tror gärningsmannen att osanning är sann undantar det inte det personliga ansvaret om inte denne haft skälig grund för att tro att den var sann.²⁴⁷ Omständigheterna i det enskilda fallet kan vid prövning om ansvar enligt 4 § 14 p. 2 st. skall utkrävas, ha betydelse för

---

²⁴¹ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 227.

²⁴² Holmqvist m.fl., *Brottbalken, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* 2007, s. 5:20.

²⁴³ Se kapitel 7.3.

²⁴⁴ I annat fall skulle brotten i TF få en mer långtgående straffbarhet än dem i BrB. SOU 1947:60 s. 156.

²⁴⁵ Prop. 1962:10, del B s. 144 f.

²⁴⁶ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 227.

²⁴⁷ Jareborg, *Straffrättens ansvarslära*, 1994, s. 235 f.

bedömningen om den tryckta uppgiftens försvarlighet och om det fanns skäl原因 att tro att uppgiften var sann.²⁴⁸

Den ansvarfrihetsgrund som regleras i 4 § 14 p. 2 st. innefattar en objektiv bedömning om det var försvarligt att lämna uppgift. Bevisbördan i frågan om det var försvarligt att lämna uppgift vilar på den tilltalade.²⁴⁹ Den objektiva bedömningen får konsekvensen att det inte är gärningsmannens egen åsikt, om denne haft tillräcklig anledning att uttala sig, som prövas.

Oavsett om ett yttrande sprids via dagstidning eller annan tryckt skrift bör ett spridande av kränkande yttrande föregås av en kontroll av uppgiftens riktighet. Det måste således åtminstone finnas tillräcklig grund för uppgiften. Viss hänsyn skulle säkerligen vid bedömningen, om det fanns tillräcklig grund för den, tas till de speciella förhållanden som periodiska skrifter som dagstidningar och annan massmedia verkar i, med krav om snabb nyhetsförmedling och andra omständigheter som råder vid journalistiskt arbete.²⁵⁰

7 kap. 6 § TF förordnar att annan lag skall gälla angående påföljd för tryckfrihetsbrott upptagna i 7 kap. 4-5 §§ TF. Paragrafen förordnar också att i det fall tilltalad blivit fälld för tryckfrihetsbrotten förtal eller förolämpning i periodisk skrift kan målsäganden yrka att dom skall publiceras i skriften. Möjligheterna för den enskilde att rikta anspråk i samband med tryckfrihetsbrott regleras i 11 kap. TF.

7.4.2 Förolämpning genom tryckt skrift

Tryckfrihetsbrottet förolämpning definieras i 7 kap. 4 § 15 p. TF, som att ”någon smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom”. Brottet är dubbelt kriminaliserat genom stadgandet i 5 kap. 3 § BrB och kräver i motsättning till förtalsbrottet inte att uppgift lämnas utan förolämpningsbrottet är inriktat på det sätt vilket tillmälet, beskyllningen osv. har lämnats.²⁵¹ En annan skillnad mot förtal är att förolämpning, enligt förarbetena, skall riktas till den berörde personen själv.²⁵²

Förolämpningsbrottet är subsidiärt till förtalsbrottet och har hittills haft liten betydelse som tryckfrihetsbrott då rättspraxis är mycket begränsad.²⁵³

---

²⁴⁸ Holmqvist m.fl., *Brottbalken, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* 2007, s. 5:20.

²⁴⁹ Holmqvist m.fl., *Brottbalken, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* 2007, s. 5:17.

²⁵⁰ Holmqvist m.fl., *Brottbalken, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* 2007, s. 5:21.

²⁵¹ SOU 1953:14 s. 199.

²⁵² SOU 1953:14 s. 199, prop. 1962:10, del B s. 148.

²⁵³ Strömberg, Axberger *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 79.

Axberger menar att förolämpningsbrottet i det närmaste infördes slentrianmässigt i TF och exemplifierar detta i sin avhandling *Tryckfrihetens gränser* genom att passusen ”annat skymfligt beteende” i 4 § 15 p. som syftar på skymfliga åtbörder och s.k. realinjurier²⁵⁴ t.ex. ”att spotta på någon, är knappast anpassat till att kunna utgöra otillåtet yttrande i tryckt skrift.”²⁵⁵

Lagrådet ansåg i sitt yttrande till nuvarande reglering av förolämpningsbrottet att det ”böra gälla även när någon uttalar sig ärekränkande om annan i hans frånvaro och det ej är fråga om beskyllning för viss gärning eller omständighet.”²⁵⁶ Förolämpningsbestämmelsen fick dock inte denna utformning, istället skall sådant yttrande vara riktat till den berörde. Innebörden av denna formulering kan diskuteras. Tidigare har formuleringen ansetts kunna försvåra brottets tillämplighet på yttranden i tryckt skrift eftersom sådana yttranden normalt inte riktar sig till en berörd på detta sätt.²⁵⁷

Axberger har bl.a. i artikeln *Ära och integritet* framhållit att det i 4 § 15 p. inte finns något hinder i de rekvisit som uppställs, mot att förolämpning skall kunna begås medelst tryckt skrift.²⁵⁸ Förolämpning kan med ett sådant synsätt begås mellan ”fyra ögon” men det kan också offentliggöras inför en större krets människor om den som förolämpas ingår i denna krets.

Integritetsskyddskommittén har i *Skyddet för den personliga integriteten*²⁵⁹ hävdad att ”[a]ngreppet måste riktas direkt mot den det gäller. Om angreppet är avsett att nå också andra personer är i stället förtalsbestämmelserna tillämpliga.”²⁶⁰

Tryck- och yttrandefrihetsberedningen ger ett annat otydligt besked i frågan. Den pekar på möjligheterna att utkräva ansvar för förolämpning i det fall spridning av integritetskränkande yttrande inte är förtal, även om utredningen samtidigt noterar svårigheterna i att tänka sig fall, där ett yttrande i ett grundlagsskyddat medium, riktar sig till den berörde på det sätt som krävs för att förolämpningsbrott skall föreligga.²⁶¹

Enär lagstiftaren behållit straffstadgandet i TF trots flertalet revideringar och dessutom lagt till samma stadgande i YGL är det uppenbart att denne tänkt sig att förolämpningsbrottet skall kunna tillämpas även när yttrande riktas

---

²⁵⁴ Begreppet förklaras i kapitel 8.2.2.

²⁵⁵ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 250.

²⁵⁶ Prop. 1962:10, del B s. 430.

²⁵⁷ Ett förhållande som är än mer påtagligt när yttrande får spridning genom periodisk press. Jfr. Nelson, *Rätt och ära : studier i svensk straffrätt*, 1950 s. 200 f., 410, Cars, Danowsky, *Pressen inför rätta : tryckfrihetspraxis 1970-1981* 1982 s. 15 och Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 250.

²⁵⁸ Axberger, *Ära och integritet*, 1994-95 s. 726. Se också Ds 1994:51 s. 49.

²⁵⁹ SOU 2007:22.

²⁶⁰ SOU 2007:22 s. 87.

²⁶¹ SOU 2004:114 s. 222.

till andra än den berörde.²⁶² Ett yttrande som endast kommer tredje man till del kan dock inte bedömas som förolämpning.²⁶³

Förolämpningsbrottet skulle, i enlighet med ovan, kunna användas då tryckt skrift eller annat yttrande inte uppfyller de rekvisit som 4 § 14 p. uppställer och bl.a. renodlade och kränkande värdeomdömen kan därför föranleda ansvar för förolämpning.²⁶⁴

Allmänna grundsatser om intressekollisioner gäller, trots att uttryckligt stadgande inte ges i paragrafen, även för förolämpningsbrottet och kan få konsekvensen att ett förolämpande uttalande inte medför ansvar. Sådana intressekollisioner har emellertid ansetts vara mer sällsynta än om prövningen gäller ansvar för förtal.²⁶⁵

7.4.3 Något om försvarlighet

En försvarlighetsbedömning skall göras både vid prövning av förtals- och förolämpningsbrott. Det betyder att ett yttrande kan vara försvarligt till följd av omständighet kring yttrandet dvs. ”vad som var känt då uppgiften lämnades, och även uppgiftens innehåll är givetvis av stor betydelse”²⁶⁶ eller att det efter en intresseavvägning framkommer att visst intresse av yttrandet väger tyngre än exempelvis den enskildes intresse av skydd för privatlivet.²⁶⁷ Härvidlag har det ansetts vara ”uppenbart att en uppgift om ett mycket allvarligt och graverande förhållande i regel icke bör lämnas utan att man är klart förvissad om uppgiftens tillförlitlighet, medan man då det gäller ofarligare ting kan vara försvarad att gå mera lättvindigt tillväga.”²⁶⁸ Frågan om vilka yttranden i tryckt skrift samt andra yttranden som är försvarliga framgår delvis av regleringen i 5 kap. 1 § 2 st. BrB (genom att paragrafen särskilt stadgar om viss intressekollision) men även helt andra fall har diskuterats i förarbetena.²⁶⁹

5 kap. 1 § 2 st. BrB föreskriver att var person ”skyldig att uttala sig eller var det eljest med hänsyn till omständigheterna försvarligt att lämna uppgift i saken, och visar han att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den, skall ej dömas till ansvar”. Departementschefen motiverade stadgandets utformning genom att konstatera att det knappast torde vara möjligt att låta en avvägning mellan yttrandefrihet och skyddet för medborgare mot kränkande yttranden komma till fullständigt uttryck i

²⁶² Axberger, *Ära och integritet*, 1994-95 s. 726.

²⁶³ Holmqvist m.fl., *Brottbalken, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* 2007, s. 5:26. Strömberg, Axberger *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 79. Avvikande mening i SOU 2007:22 s. 87.

²⁶⁴ Strömberg, Axberger *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 79.

²⁶⁵ Holmqvist m.fl., *Brottbalken, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* 2007, s. 5:27.

²⁶⁶ Prop. 1962:10, del B s. 145.

²⁶⁷ Prop. 1962:10, del B s. 144.

²⁶⁸ Prop. 1962:10, del B s. 145.

²⁶⁹ Prop. 1962:10, del B s. 144.

lagen. Dessutom, menade departementschefen, att en avvägning mellan olika intressen är beroende av värderingar, vilka till sin natur är sådana att de förändras i takt med samhällsutvecklingen. Vid prövning av ärekränkingsbrott skulle domstol istället få göra en avvägning mellan olika intressen i det enskilda fallet.²⁷⁰

Frågan om att utöka stadgandet med de viktigaste typerna av intressekollisioner och andra situationer, då det inte skall vara straffbart att lämna en nedsättande uppgift, utreddes senare till följd av tolkningssvårigheter.²⁷¹ Denna översyn ledde fram till ett antal olika förslag, vilka i slutändan inte genomfördes.

Skillnaden mellan 5 kap. 1 § 2 st. BrB och 7 kap. 4 § 14 p. TF är numera bl.a. att sistnämnda inte uttryckligen undantar fall då person varit skyldig att uttala sig. Ett exempel på sådan skyldighet är vittnesplikt, rapporteringsskyldighet eller dylikt.²⁷² Det är svårt att föreställa sig en situation då person varit skyldig att lämna uppgift i tryckt skrift och därför gäller undantaget framförallt andra yttranden.²⁷³ Skulle person trots allt vara skyldig eller på något sätt tvungen att yttra sig i tryckt skrift påverkar det försvarlighetsbedömningen.

Det finns även helt andra situationer, som kan föranleda strafffrihet, då det annars med hänsyn till omständigheterna varit försvarligt att lämna uppgift i saken. Därför är yttrande försvarligt om det kommit till stånd för att tillgodose ett allmänt eller enskilt intresse.

Det kan också eljest med hänsyn till omständigheterna vara försvarligt att lämna uppgift i saken om det kommer till uttryck i ”förtrolig sammanlevnad och vänskap”. Inom familjen eller andra kretsar av närstående är utrymmet att lämna nedsättande uppgifter relativt vidsträckt.²⁷⁴

På samma sätt är ett yttrande försvarligt om det förekommer i vardagligt umgänge och lagen accepterar ”en det dagliga livets yttranderätt beträffande sådant som riktigt återger vad som hänt”.²⁷⁵ Sistnämnda intresse kan också hävdas av periodisk press, då denna förmedlar nyheter eller information av allmänt intresse om uppgifterna som förmedlas är korrekta och vederhäftiga.²⁷⁶

Det kan också i tryckt skrift eller annat yttrande vara försvarligt att lämna uppgift till följd av det överordnade intresset av yttrandefrihet. Det måste, enligt departementschefen, finnas utrymme för ”den politiska debatten,

---

²⁷⁰ Prop. 1962:10, del B s. 142.

²⁷¹ SOU 1972:88 s. 12, 72 ff.

²⁷² Prop. 1962:10, del C s. 183.

²⁷³ ”[E]n sådan skyldighet skulle närmast stå i strid med TF”. Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 237.

²⁷⁴ SOU 1972:88 s. 78.

²⁷⁵ Prop. 1962:10, del C s. 183.

²⁷⁶ Vilket inte är samma som att allt det som allmänheten har intresse av är försvarligt att införa i dagstidning eller tidskrift. Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 239.

liksom också andra samhällliga, kulturella och vetenskapliga frågor måste få ventileras, även om därigenom enskilda personer skulle i viss mån angripas.” Departementschefen utpekar också den yrkesmässiga nyhetsförmedlingen, som ett allmänt intresse vilket bör beaktas särskilt, men tillägger att ”[j]ag åsyftar därvid den rutinmässiga strömmen av nyheter om händelser av olika slag, men däremot icke sensations- eller skandaljournalistik som ej står i samband med den egentliga nyhetsförmedlingen”.²⁷⁷

Annat intresse, som väger tungt vid försvarlighetsbedömning, är den enskildes möjlighet att skriva till eller meddela massmedia något förhållande eller dylikt. Liksom att allmän opinionsbildning och kulturell verksamhet också tillerkänns vara intressen av stor betydelse.²⁷⁸

Ett annat närliggande intresse är rätten att kritisera och värdera alla offentliga personer. Detta intresse har kallats ”den allmänt erkända kritikrätten” och är av väsentlig betydelse för yttrandefriheten.²⁷⁹ Kritikrätten har emellertid ansetts kunna avgränsas så att den enbart gäller det som är relevant med hänsyn till den offentliga personens gärning.²⁸⁰ Person, som bjuder ut sitt privatliv, får därmed tåla kritik och värdering i större utsträckning än andra.

De etiska regler som utges av Pressens Samarbetsnämnd tillhandhåller branschens egna regler för vad som är god publicistisk sed.²⁸¹ Följs dessa är uppgift lämnad i periodisk press i allmänhet försvarlig.²⁸²

7.4.4 Ärekränkning genom bildmaterial

De straffrättsliga bestämmelserna om förtal och förolämpning måste i likhet med all annan straffrättslig lagstiftning tillämpas i enlighet med sin uttryckliga lydelse. Varje enskilt fall måste således uppfylla de i förtal- eller förolämpningsbestämmelsen angivna rekvisiten. Vad gäller frågan om hur brotten förtal eller förolämpning skall tillämpas, ifall gärningen innefattar spridning av bildmaterial, ger lagstiftningen och dess förarbeten inte mycket vägledning.

Däremot konstateras i förarbetena att den rättsliga bedömningen skall ligga på angreppet på person istället för på spridande av osanna uppgifter om någon.²⁸³ Människan sades vara hänvisad till att ”på olika sätt eller i olika plan leva i gruppmedskap med andra. Om därför någon angriper annan genom att om honom utsprida nedsättande uppgifter och därigenom försöker

---

²⁷⁷ Prop. 1962:10, del B s. 144.

²⁷⁸ SOU 1972:88 s. 78.

²⁷⁹ SOU 1972:88 s. 35. Se också Jareborg, *Brotten*, häfte 1, 1979 s. 258.

²⁸⁰ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 238.

²⁸¹ Se kapitel 9.

²⁸² Jareborg, *Brotten*, häfte 3, 1987 s. 239.

²⁸³ NJA 1994 s. 637.

inrikta gruppens känslor mot honom, så kan detta vara ett farligt angrepp.” Ett sådant farligt angrepp, menade förarbetena, kan leda till ”uteslutning ur gruppgemenskapen eller försvårade livsbetingelser på olika sätt. Däri ligger förtalsbrottets natur och grunden till dess kriminalisering. Brottet utgör ett angrepp på annans ställning i samhället som kräver beivran, lika väl som angrepp på annans kroppsliga integritet och rörelsefrihet.”²⁸⁴

I Alvar Nelsons avhandling om ärekränkning *Rätt och ära* beskrivs att det inte är oberättigat att, ”såsom ofta sker, uppfatta ärekränkning djupast såsom en fredskränkning.”²⁸⁵ Ärekränkingsbrotten skulle på detta sätt kunna anses skydda den enskilde mot angrepp på hans eller hennes personliga frid och att skyddsobjektet följaktligen är den personliga integriteten.²⁸⁶

Förtal kan, i överensstämmelse med tidigare redogörelse, förkortas till tre rekvisit, nämligen lämnande av uppgift, om annan som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning.

Det första rekvisitetet förutsätter att den brottsliga gärningen innehåller uppgift. Sådan uppgift kan bestå i uttalande om viss gärning, omständighet, faktum eller andra ”uttalanden av viss bestämdhet”²⁸⁷ och kan ensamt förmedlas genom visning av bild. Exempelvis kan nämnas fotografi som visar att en åklagare emottager pengar av erkänd brottsling eller att en gift statsminister kysser annan än sin gemål.²⁸⁸ Uppgift måste vidare lämnas för att förtalsbrott skall kunna föreligga. Visning eller publicering av fotografi som innehåller uppgift uppfyller lagens krav i detta avseende.²⁸⁹

Vad gäller de övriga rekvisiten skall förtal vara riktat mot en människa. Vid publicering av bildmaterial borde det betyda att det krävs att bilden skildrar en identifierbar person eller att det av text eller annat framkommer vem personen på bilden är.

Huruvida uppgift är ägnad att utsätta person för andras missaktning skall bedömas utifrån den berörde och värderingarna där denne bor och verkar och det borde inte försvåra tillämpligheten att det är fråga om uppgift förmedlad genom bildmaterial.²⁹⁰

Uppgift som är ägnad att utsätta person för andras missaktning, kan också lämnas genom insinuation, gester eller liknande.²⁹¹ Förhållandet har ansetts

---

²⁸⁴ Prop. 1962:10, del B s. 141.

²⁸⁵ Nelson, *Rätt och ära : studier i svensk straffrätt*, 1950 s. 417.

²⁸⁶ Axberger, *Tänka fritt är större*, 1995 s. 113.

²⁸⁷ Prop. 1962:10, del B s. 143.

²⁸⁸ Dessa exempel visar att bild kan förmedla uppgift, vilket inte är samma som att de föranleder ansvar för förtal eftersom det inte behöver vara uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning. Exempelen säger heller inget om den nödvändiga försvarlighetsbedömningen.

²⁸⁹ Holmqvist m.fl., *Brottbalken, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* 2007, s. 5:10.

²⁹⁰ Jfr. SOU 1953:14 s. 200 f.

²⁹¹ SOU 1953:14 s. 199.

ha analog betydelse för vad som kan anses vara förtal genom bild- och teckningsmaterial även när materialet får spridning genom tryckt skrift.²⁹²

I det fall bild inte uppfyller krav om uppgift torde det i alla fall teoretiskt sett vara möjligt att lämna förklenande värdeomdömen genom bild. En bild som skildrar ett ögonblick då en person ser särdeles dum, gniden eller feg ut, kan sägas vara allmänt förklenande²⁹³ utan att för den delen nödvändigtvis förmedla en uppgift om att personen är det som den framställer.²⁹⁴

Vad gäller framställning i bild torde sådan kunna vara en slags skymflig åtbörd, vilken kan utgöra förolämpning, om gärningsmannen genom spridning av sådan framställning i bild smädar den som utsätts för handlingen, eftersom det med smädelse avses handling ägnad att såra den skildrades ärekänsla.²⁹⁵ Som exempel kan då nämnas manipulerad bild som framställer person med visst fysiskt attribut t.ex. puckelrygg, deformerad näsa etc. Sådana bilder kan förekomma i mobbningsammanhang och kan ofta inte anses förmedla uppgift som har viss bestämdhet om det tydligt framgår att bilden inte är autentisk och det inte heller finns någon medföljande text som i förening med bilden kan påverka så att bilden ändå förmedlar uppgift ägnad att utsätta den skildrade för andras missaktning.

7.4.5 Ärekränkande bildmaterial i rättspraxis

HD utredde huruvida rekvisiten för förtalsbrottet var uppfyllda i *Video-målet*, NJA 1992 s. 594, som gällde förtal begånget genom visning av film. Rättsfallet handlade om en filminspelning som skildrade ett samlag mellan en man och en kvinna där kvinnan inte haft vetskap om filmningen. Domstolen fastslog att "[d]en som visar en enskild person på film får anses därigenom lämna de uppgifter om denne som filmen förmedlar." Domstolen angav också i sina domskäl att även om de lämnade uppgifterna bestod i att kvinnan haft samlag med mannen samt på vilket sätt detta genomförts, kunde åskådaren samtidigt lätt få intrycket att kvinnan kände till att samlaget inspelades. Därmed låg det också nära till hands att tro att hon inte hade något emot att filmen visades för andra. Filmen förmedlade därför en bild som måste anses nedsättande för henne och uppgifterna var ägnade att utsätta henne för missaktning. Mannen som framställt och visat filmen dömdes för grovt förtal.

I NJA 1994 s. 637 hade tidningen Svenska Hustler, en s.k. herrtidning, publicerat fotomontage under rubriken "En smygtitt i kändisarnas hemliga fotoalbum!" som skildrade ett antal kända personer i olika pornografiska

---

²⁹² Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 230.

²⁹³ Jfr. Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 229.

²⁹⁴ Exemplet åskådliggör vad för slags värdeomdöme som skulle kunna förmedlas med bild vilket inte är samma sak som att sådan bild alltid föranleder ansvar för förolämpning. Tvärtom torde det vid en intresseavvägning finnas en ganska hög smärtröskel.

²⁹⁵ Tingsrättens och hovrättens bedömning i NJA 1994 s. 637.

bilder. I texten framgick det att det var fråga om ett fotomontage även om den samtidigt uttryckte att kändisar ofta var mer sexuellt lössläppta och perversa än andra. I likhet med NJA 1992 s. 594, konstaterade HD att lämnas uppgift i en bild, ett fotografi eller fotomontage eller liknande får uppgiften den innebörd rörande den berörde som själva framställningssättet förmedlar. Domstolen menade samtidigt att bilderna kunde avfärdas som icke autentiska men att bilderna med tillhörande textvinjetter ändå kunde förmedla intrycket av att målsäganden var sådana lössläppta och perversa kända personer. ”Särskilt i förening med reportaget i övrigt måste bilderna anses ägnade att utsätta målsäganden för andras missaktning”. Hustlers ansvarige utgivare fälldes för förtal och grovt förtal.

I NJA 2003 s. 567 gällde frågan en politiker som väckt enskilt åtal mot en kvällstidning för förtal, sedan tidningen publicerat en artikel som uppgav att personen ifråga skulle medverka i erotisk film. Löpsedlarna hade försetts med rubriken ”Jag ställer upp på allt” tillsammans med uttalandet ”Man ska bli kåt”. Ansvarige utgivare fälldes för förtal, eftersom uppgiften var nedsättande för henne och även om den i sig var försvarlig att lämna ut, var den varken sann eller fanns skälig grund för den.

Frågan om huruvida publicering eller annan spridning av integritetskränkande bildmaterial kan vara förolämpningsbrott är svårbedömd. Anledningen till detta är att det inte finns någon vägledande rättspraxis och att det varit oklart om angrepp, även avsett att nå andra, kan vara förolämpning.²⁹⁶ I *Hustler-målet*, NJA 1994 s. 637, fann emellertid både tingsrätten och hovrätten att ansvarige utgivare kunde fällas för grov förolämpning eftersom tidskriften vänt sig till en allmänhet vari också målsägandena ingår och att samtliga målsäganden tagit del av framställningen. HD ändrade som bekant domslutet och dömde ansvarige utgivaren till grovt förtal och förtal. Ett avgörande skäl kan ha varit utgången i det tidigare *Video-målet* i vilket HD saknade möjlighet att pröva om filmvisningen var förolämpning.²⁹⁷

Sett till ordalydelsen kan förolämpningsbrottet trots allt omfatta flera slags kränkningar av den personliga integriteten, då lagtexten om förolämpning avser skydda person från gärning som sårar dennes självkänsla.²⁹⁸ Axberger har anfört att HD borde kunnat döma för förolämpning i *Hustler-målet*, men att det inte blev aktuellt eftersom förstahandsyrkandet om förtal bifölls.²⁹⁹

Sammantaget leder rättspraxis till ovisshet gällande ärekränkingsbestämmelsernas tillämplighet i fall som gäller integritetskränkande bildmaterial. I *Video-målet* konstaterades att den förmedlade uppgiften dvs. samlaget och hur det genomfördes inte i och för sig var nedsättande. Domskälen meddelar istället att det var det faktum att

---

²⁹⁶ Jfr. SOU 2007:22 s. 87 och Strömberg, Axberger *Yttrandefrihetsrätt*, 2004 s. 79. Se kapitel 7.4.2.

²⁹⁷ Axberger, *Ära och integritet*, 1994-95 s. 726.

²⁹⁸ Jfr. NJA 1989 s. 374.

²⁹⁹ Axberger, *Ära och integritet*, 1994-95 s. 726.

filmen kunde göra intryck av att hon samtyckt till filminspelning av samlag och eventuellt också till filmvisning som var nedsättande för kvinnan och ägnat att utsätta henne för andras missaktning. Hur domstolen skulle ställt sig, i samma fall, om det av filmen tydligt framgick att kvinnan varit omedveten om filmningen är oklart.³⁰⁰ Inte heller *Hustler-målet* ger svar på om bilderna i sig själva eller om det bara är i förening med texten som bilderna blir nedsättande. Fallet bidrar till osäkerhet i hur domstolen skulle ha ställt sig till montagebilderna om de publicerats utan text.

Det är enbart rättsfallet NJA 2003 s. 567 som behandlar frågan om förtalsbrott genom publicering av visst material i dagspress. Sådan periodisk skrift är vid försvarlighetsbedömningen ett tungt intresse, då denna ofta får antas verka för att förmedla uppgifter och nyheter av allmänt intresse. Är nyhet som förmedlas fabricerad genom lösryckta eller falska citat samt annars framställer ett förhållande som inte är sant, i likhet med NJA 2003 s. 567, spelar det troligtvis härvidlag ingen roll att yttrandet kommer till spridning genom sådan massmedia. Även om yttrandet är försvarligt, vilket ofta är fallet då det handlar om offentliga personer, kan det näppeligen ha funnits skälig grund för det. Detsamma torde därför också gälla för bildmaterial vilket är monterat eller retuscherat på ett sätt som gör att det skapar en nyhet av ett icke-existerande förhållande. Innehåller sådan manipulerad bild nedsättande uppgift som avses i 7 kap. 4 § 14 p. TF och 5 kap. 1 § BrB kan spridning av bilden vara straffbart förtal. I annat fall torde visning av manipulerad bild kunna vara smädande skymflig åtbörd, vilken kan föranleda ansvar för förolämpning.

Det har i doktrin diskuterats om inte den rättsliga bedömning i *Video-målet* och *Hustler-målet* förskjuter fokuset från själva gärningen till gärningens effekt, då rekvisitet ”uppgift” inte givits en bokstavlig betydelse, utan tillämpats mer som en del i en helhet; ”uppgift ägnad att utsätta annan för missaktning” och att den lämnade uppgiften ansetts innehålla sådan uppgift om enskild som själva framställningssättet förmedlar.³⁰¹

Axberger har uttryckt åsikten att frågan är om inte HD använt ärekränkingsbrotten i brist på annan lagstiftning till skydd för den enskildes personliga integritet.³⁰² Det centrala i både *Video-målet* och *Hustler-målet* sägs då ha varit integritetskränkningarna. Till stöd för denna ståndpunkt har framhållits de osedvanligt höga skadeståndsbelopp som utdömts i fallen.³⁰³ Den inledande texten i domskälen till *Video-målet* skulle kunna understödja tesen om att HD i brist på andra möjligheter använt de rättsmedel som faktiskt står till buds.

Även om det är osäkert vilket skydd ärekränkingsbestämmelserna ger den enskilde mot integritetskränkande bildmaterial, tillhandahåller de ett visst

---

³⁰⁰ Axberger, *Tänka fritt är större*, 1995 s. 120.

³⁰¹ Axberger, *Tänka fritt är större*, 1995 s. 116, Axberger, Hans-Gunnar, *Ära och integritet*, 1994-95 s. 722 f.

³⁰² Axberger, *Ära och integritet*, 1994-95 s. 725.

³⁰³ Axberger, *Tänka fritt är större*, 1995 s. 121 ff.

icke försumbart skydd. I slutändan är det dock omständigheterna i det enskilda fallet som avgör om spridning av bildmaterial är straffbar gärning.

7.5 Tillsyn och åtal

9 kap. 1 § TF stadgar att "[j]ustitiekanslern skall vaka över att de gränser för tryckfriheten som angivits i denna förordning ej överskridas." JK är således den som handhar tillsynen över tryckfrihetens gränser och för att kunna upprätthålla gränserna kan JK använda de befogenheter som tillkommer ämbetet enligt 9 kap. 2 § TF i egenskap av ensam åklagare i tryckfrihetsmål. JK är den ende som kan inleda förundersökning rörande tryckfrihetsbrott samt väcka åtal för sådant brott. Av 14 § 2 st förordningen (1975:1345) med instruktion för justitiekanslern följer dock att JK kan uppdras åt allmän åklagare att leda förundersökning och att väcka åtal. I sitt arbete att kontrollera tryckfrihetens gränser inte överskrids tar JK in anmälningar från enskilda, men denne kan också självmant ta upp ärende till prövning.

Tryckfrihetsbrotten förtal och förolämpning 7 kap. 4 § 14-15 p. TF kan enligt 5 kap. 5 § BrB i princip enbart åtalas av målsägande i form av enskilt åtal (9 kap. 4 § TF).³⁰⁴ Enligt 20 kap. 8 § 4 st. RB är målsäganden den mot vilken brottet är begånget eller som därav blivit förnärad eller lidit skada. I ärekränkingsbrott har den enskilde en självständig åtalsrätt, även om tryckfrihetsbrott i vissa fall alltså kan hamna under allmänt åtal.

Allmänt åtal är möjligt om målsäganden anmäler brott till åtal och åklagaren av särskilda skäl anser det påkallat ur allmän synpunkt att väcka åtal. Vidare är allmänt åtal begränsat såtillvida att det enbart kan komma ifråga om förtal och grovt förtal samt vissa slags förolämpning. Det är sålunda endast i undantagsfall som allmänt åtal för ärekränkning väcks.³⁰⁵

JK har tidigare gjort bedömningen att det av särskilda skäl varit påkallat ur allmän synpunkt att inleda förundersökning i fall då enskilds hela sociala existens hotats av ärekränkande skrivelser. JK inledde vid ett tillfälle förundersökning mot Expressens ansvarige utgivare sedan tidningen publicerat en rad artiklar som förmedlade uppgifter om att vissa idrottsutövare tagit emot mutor.³⁰⁶

Trots detta inleds få förundersökningar och än färre resulterar i åtal.³⁰⁷ Enskild som vill få sin sak prövad i domstol får därför i flertalet fall driva saken som enskilt åtal eller föra skadeståndstalan. Dylig process innebär att den enskilde får ombesörja utredning, bekosta ett juridiskt biträde³⁰⁸ samt

---

³⁰⁴ Se även kapitel 8.2.

³⁰⁵ Jareborg, *Brotten*, häfte 1, 1979 s. 265 ff. För en mer angående åtalsrätt se kapitel 9.2.

³⁰⁶ *JK-beslut : Beslut och yttranden av justitiekanslern vilka har bedömts vara av allmänt intresse*, 1990 s. 70.

³⁰⁷ <http://www.jk.se/> Årsredovisning för justitiekanslern 2005 och 2006. Informationen hämtad 070701.

³⁰⁸ Se dock rättshjälpslagen (1996:1619).

stå risken att vid en förlust bli ersättningskyldig för de kostnader som är förknippade med rättegång.³⁰⁹ Ett ekonomiskt risktagande som kan avhålla enskilda från att väcka enskilt åtal och därmedelst utnyttja de rättsmedel som finns tillgängliga.³¹⁰ Enskild som inte vill väcka enskilt åtal har möjlighet att vända sig till PO och PON.

---

³⁰⁹ Rätten kan enligt 10 kap. 4 § LTY vid enskilt åtal kan besluta att vardera parten skall stå för sina egna rättegångskostnader. Ett sådant beslut får fattas endast om frågan om brott föreligger har prövats av en jury.

³¹⁰ Prop. 1962:10, del C s. 188 f., Jareborg, *Brotten*, häfte 3, 1987 s. 241.

8 Annan lagstiftning av betydelse för integritetskränkande bildmaterial

I det fall medium eller yttrande faller utanför TF:s och YGL:s tillämplighet gäller ett generellt sämre skydd för yttrandefriheten. Det finns ingen etableringsfrihet³¹¹ och det råder inget förbud mot förhandsgranskning eller andra hindrande åtgärder.³¹² Det finns heller ingen ansvarsfrihet eller rätt till anonymitet för medverkande till yttrandet. Yttrande, som faller utanför TF:s och YGL:s tillämplighet, kan få sin lagstridighet prövad enligt straff- och processrättsliga reglerna i allmän lag. Vilka yttranden som är straffbara bestäms följaktligen av både BrB och specialstraffrätten.³¹³ Härav följer också att det straffbara området kan utvidgas genom stiftande eller ändring av vanlig lag.³¹⁴

Förundersökning och åtal handläggs inte heller som vid tryckfrihetsbrott. I det fall åtal väcks gäller RB:s sedvanliga rättegångsförfarande för brottmål. Dessutom kan alla vanliga tvångsmedel tillämpas liksom alla särskilda rättsverkningar av brott kan bli aktuella. Skadeståndstalan till följd av yttrande, som innefattar brott, handläggs enligt regler i allmän lag.

I detta kapitel kommer framställningen att fokuseras på den lagstiftning som gäller i de fall TF och YGL inte är tillämpliga. Framställningen är i enlighet med kapitel 1.3 avgränsad till RF, BrB och PuL.

8.1 RF:s skydd för personlig integritet och yttrandefrihet

1 kap. 2 § 1 st. RF förordnar att ”[d]en offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet” samt 2 § 4 st. att ”[d]et allmänna skall (...) värna den enskildes privatliv och familjeliv”. Stadgandet har karaktären av ett målsättningsstadgande och är inte rättsligt bindande för det allmänna och

---

³¹¹ Det är således tillåtet att införa krav på tillstånd för att driva viss verksamhet.

³¹² Förbud mot censur gäller likafullt enligt artikel 10 Europakonventionen.

³¹³ Samtidigt kan yttrande ha ett bättre skydd än vad som enbart framgår av straffregleringarna. I *Ake Green-målet*, NJA 2005 s. 805, gällde frågan huruvida predikan innehållande nedsättande uppgifter om homosexuella var att anse som hets mot folkgrupp enligt 16 kap. 8 § BrB. HD ansåg sig inte kunna döma pastorn för hets mot folkgrupp med hänvisning till att ett sådant yttrande omfattas av yttrandefrihetsskyddet i Europakonventionens artikel 10.

³¹⁴ SOU 1975:75 s. 185 ff.

ger heller ingen rättighet i form av ett allmänt integritetsskydd för den enskilde.³¹⁵

Den grundläggande yttrandefriheten är reglerad i 2 kap. 1 § 1 p. RF vilken förordnar att varje medborgare³¹⁶ gentemot det allmänna, är tillförsäkrad yttrandefrihet dvs. ”frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.”³¹⁷ Den till yttrandefriheten närliggande informationsfriheten stadgas i 2 kap. 1 § 2 p. RF och innebär en ”frihet att inhämta och mottaga upplysningar samt att i övrigt taga del av andras yttranden.”

Yttrandefriheten i 2 kap. 1 § 1 p. RF är en positiv opinionsfrihet och av 2 kap. 12 § 1 st. RF framgår att yttrandefriheten är en relativ rättighet. Det betyder att den kan, i det fall varken TF eller YGL är tillämplig, begränsas genom lag (8 kap. 1 § RF) eller i vissa fall genom annan författning efter bemyndigande i lag (8 kap. 7 § RF). Möjligheterna att inskränka yttrandefriheten i 2 kap. 1 § RF regleras i 2 kap. 12-13 §§ RF. Begränsning får enligt 2 kap. 12 § 1-2 st. RF endast göras ”för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle”. Den får aldrig ”gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och ej heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. En begränsning får heller inte göras enbart på grund av ”politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.”

Vidare föreskriver 2 kap. 13 § RF att yttrandefriheten får begränsas med hänsyn till ”rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskilds anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott” samt att friheten att yttra sig i näringsverksamhet får begränsas. Annars följer av samma stadgande att begränsningar av yttrandefriheten får ske ”endast om särskilt viktiga skäl föranleder det”. Vid bedömandet av vilka begränsningar skall därvidlag enligt 13 § 2 st. ”särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.” Meningen har således varit att skydda det som utgör själva ”kärnan” i yttrande- och informationsfriheten.³¹⁸

2 kap. 13 § 3 st. RF föreskriver att begränsning av yttrandefriheten och informationsfriheten inbegriper meddelande av föreskrifter som utan

---

³¹⁵ SOU 1975:75 s. 183 f., prop. 1975/76:209 s. 136 ff., Nyman, *Regeringsformens målsättningsstadganden*, 1984 s. 289.

³¹⁶ Utländska medborgare är om inte annat följer av särskilda föreskrifter i lag likställd med svensk medborgare även i fråga om yttrande- och informationsfrihet (2 kap. 22 § 2 st. 1 p. RF). Se dock 2 kap. 22 § 3 st. RF.

³¹⁷ I förarbetena uttalas att yttrandefrihetsbegreppet i RF har samma principiella innehåll som i TF. Trots detta uttalar förarbetena fler undantag från den materiella tillämpligheten än vad TF anses tillåta, se SOU 1975:75 s. 187.

³¹⁸ Schäder, *Karnov 2006/07*, band 1, s. 7 p. 48.

avseende på yttrandets innehåll närmare reglerar visst sätt att sprida eller mottaga yttranden.³¹⁹

Det finns alltså, utöver grundlagsregleringarna TF och YGL, ett skydd för yttrande- och informationsfriheten genom 2 kap. 1 § 1-2 p. RF. Artikel 10 Europakonventionen tillerkänner emellertid yttrandefriheten ett starkare skydd i många fall och yttrande kan därför åtnjuta en starkare skyddsregleringen än vad 2 kap. 1 § 1-2 p. RF först ger vid handen.³²⁰

TF och YGL har ansetts ge ett visst indirekt skydd även åt uttrycksformer som faller utanför deras tillämpningsområde. Det har härvidlag bedömts som meningslöst att ingripa mot yttrande som faller utanför tillämpningsområdet, t.ex. en teaterpjäs, om samma yttrande kan spridas straffritt genom ett grundlagsskyddat medium, exempelvis en bok eller ett teaterprogram.³²¹ Förhållandet har kallats för TF:s och YGL:s paraplyeffekt.³²²

8.2 BrB:s reglering av ärekränkingsbrott

I detta kapitel följer en kort redogörelse för förtals- och förolämpningsbrotten reglerade 5 kap. 1-4 §§ BrB. Bestämmelserna får betydelse för yttrande som inte skyddas av varken TF eller YGL, och som är ärekränkande. Bestämmelsernas uppbyggnad skiljer sig från de reglerade genom 7 kap. 4 § 14-15 p. TF, men har trots detta i princip samma innehåll.³²³ Skillnaderna är emellertid att 5 kap. 1 § BrB uttryckligen stadgar viss intressekollision, att ett särskilt stadgande ges för förtal av avliden i 5 kap. 4 § BrB samt för grovt förtal 5 kap. 2 § BrB. Enär det vid tryckfrihetsbrottet förtal görs en intresseavvägning till följd av ordalydelsen ”med hänsyn till omständigheterna var försvarligt”³²⁴ liksom det ansetts vara möjligt att rubricera tryckfrihetsbrottet förtal som grovt³²⁵ är skillnaderna i det närmaste redaktionella.³²⁶

Ansvar för förtals- och förolämpningsbrotten 5 kap. 1-4 §§ BrB, är i motsats till 7 kap. 4 § 14-15 p. TF, inte artificiellt och successivt och den uppsåtspresumtion, som tillhandahålls i 8 kap. 12 § TF, är också utan verkan vid prövning av förtal och förolämpning som inte är tryckfrihetsbrott. Istället tillfaller det straffrättsliga ansvaret gärningsmannen, dvs. den person som förtalar eller förolämpar, och vid prövningen av om denne skall ställas

---

³¹⁹ Se t.ex. föreskrifter om skyltar i väglagen (1971:948) eller tillståndskravet för att inneha radiosändare i lagen (1993:599) om radiokommunikation.

³²⁰ Jfr. NJA 2005 s. 805.

³²¹ SOU 2006:96 s. 45.

³²² SOU 1983:70 s. 79, SOU 1997:49 s. 95, SOU 2006:96 s. 45.

³²³ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 226 f.

³²⁴ Se kapitel 7.4.3.

³²⁵ Se kapitel 7.4.1.

³²⁶ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, 1984 s. 226 f.

till ansvar för gärning görs en sedvanlig uppsåtsbedömning.³²⁷
Gärningsmannen skall således anses ha haft uppsåt i någon form till de objektiva brottsförutsättningarna, för att kunna dömas.

Förtals- och förolämpningsbrotten faller, i enlighet med stadgandet i 5 kap. 5 § BrB, under enskilt åtal och får som huvudregel inte åtalas av annan än målsägande. I det fall brottet riktar sig mot någon som är under aderton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får åklagaren väcka åtal under vissa omständigheter. Ehuru det av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser förtal och grovt förtal (1 p.), förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning (2 p.), förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse (3 p), eller förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes homosexuella läggning (4 p.).

8.2.1 Förtal

Enligt 5 kap. 1 § BrB dömes ”[d]en som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning” för förtal till böter. ”Var han skyldig att uttala sig eller var det eljest med hänsyn till omständigheterna försvarligt att lämna uppgift i saken, och visar han att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den” följer av 1 § 2 st. att ansvar inte skall utdömas.

Vid avgörandet huruvida förtalet varit grovt skall enligt 5 kap. 2 § BrB ”särskilt beaktas, om uppgiften genom sitt innehåll eller den omfattning i vilken den blivit spridd eller eljest var ägnad att medföra allvarlig skada.” För grovt förtal kan gärningsmannen dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Integritetskränkande bildmaterial kan föranleda straffansvar för förtal enligt 5 kap. 1 § BrB i samma utsträckning som bildmaterial i tryckt skrift om rekvisiten i paragrafen har täckning. I överensstämmelse med resonemanget i kapitel 7.4.3 torde emellertid en förvarlighetsbedömning kunna te sig annorlunda då det inte är frågan om bildmaterial publicerat i periodisk press etc. I övrigt rörande 5 kap. 1-2, 4 §§ BrB innebär hänvisas till kapitel 7.4.

8.2.2 Förolämpning

”Den som smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom”, döms enligt 5 kap. 3 § BrB för förolämpning till böter. Förolämpningsbrottet är enligt samma stadgande subsidiärt med förtalsbrottet³²⁸ och kan i likhet med förtalsbrottet bedömas

³²⁷ Angående uppsåtsbedömning i förtalsmål, se NJA 1990 s. 231.

³²⁸ NJA II 1962 s. 159.

som grovt. Bedöms förolämpning som grov anger straffskalan att gärningsmannen skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Förolämpningsbrottet brukar kategoriseras som verbal-, real- respektive formalinjurier. Skällsord, hotelser eller beskyllningar anses då ingå i verbalinjurier medan föraktfullt behandlande av någons kropp t.ex. att spotta på någon är realinjurier. Framställningar i bild eller dylikt kan också medföra ansvar för förolämpning och kategoriseras som formalinjurier.³²⁹

5 kap. 3 § BrB och 7 kap. 4 § 15 p. TF har i det närmaste samma lydelse. Därför torde straffansvaret vara lika för förolämpning genom integritetskränkande bildmaterial om sådan bild ”smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom” oberoende av om bilden är publicerad i tryckt skrift eller om det riktar sig till den berörde på ett helt annat sätt. Skall bestämmelsen om förolämpning användas så att det enbart avser yttrande som enbart är riktat direkt till den berörde är förhållandet annorlunda. I sådana fall kan BrB:s bestämmelse få ett större användningsområde, eftersom gärning innefattande integritetskränkande bild i tryckt skrift sällan riktar sig enbart till den berörde. I övrigt rörande 5 kap. 3 § BrB hänvisas till kapitel 7.4.

8.3 PuL:s skydd för personuppgifter

Varje medborgare skall enligt 2 kap. 3 § 2 st. RF ”i den utsträckning som närmare angives i lag skyddas mot att hans personliga integritet kränkes genom att uppgifter om honom registreras med hjälp av automatisk databehandling.” 2 kap. 12-13 §§ RF medger också att yttrande- och informationsfriheten reglerad i 2 kap. 1 § 1-2 p. RF får begränsas i lag med hänsyn till bl.a. privatlivets helgd.

Personuppgiftslagen (PuL, 1998:204) grundar sig på Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter, det s.k. dataskyddsdirektivet. Enligt artikel 1 syftar direktivet till att ”skydda fysiska personers grundläggande fri- och rättigheter, särskilt rätten till privatliv, i samband med behandling av personuppgifter” och direktivet innebär således en inskränkning i yttrandefriheten. Syftet är också att införa en likvärdig och hög nivå på integritetsskyddet i samtliga medlemsstater, och därigenom underlätta det fria flödet av personuppgifter inom gemenskapen.

Direktiv tillhör sekundärrätten inom EG-rätten och enligt artikel 249 Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen (EG-fördraget) är ett direktiv bindande för varje medlemsstat med avseende på det resultat som skall uppnås, men överlåter frågan om vilken form och

---

³²⁹ Holmqvist m.fl., *Brottbalken, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* 2007, s. 5:26.

tillvägagångssätt som direktivet skall implementeras på till de nationella myndigheterna. De nationella bestämmelserna får däremot inte vara varken strängare eller mildare än vad EG-direktivet medger.³³⁰ Preciseringar av villkor för när behandling av personuppgifter får förekomma, som införlivning av direktivet innebär, får inte hindra det fria flödet av personuppgifter inom unionen.³³¹

2 § PuL stadgar att i det fall det finns avvikande bestämmelser i annan lag eller i en förordning skall dessa gälla.

I 3 § PuL definieras ett antal begrepp som används i lagen. Begreppen har sin motsvarighet i artikel 2 dataskyddsdirektivet och den slutliga innebörden är beroende av den rättspraxis som Europeiska gemenskapernas domstol (EG-domstolen) utvecklar. ”Personuppgift” är enligt 3 § PuL ”[a]ll slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet.” Informationen kräver således att en fysisk person kan identifieras med hjälp av den. Bildmaterial som skildrar en identifierbar person eller som på något sätt direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet, är personuppgift³³² (3 § PuL) och bilden behöver således inte skildra personen i en privat sfär eller dess privatliv.³³³

”Behandling” definieras enligt 3 § PuL som ”[v]arje åtgärd eller serie av åtgärder som vidtas i fråga om personuppgifter, vare sig det sker på automatisk väg eller inte, t.ex. insamling, registrering, organisering, lagring, bearbetning eller ändring, återvinning, inhämtande, användning, utlämnande genom översändande, spridning eller annat tillhandahållande av uppgifter, sammanställning eller samkörning, blockering, utplåning eller förstöring”. Som exempel på behandling kan nämnas att en situation, där någon bara tar del av personuppgift, ansetts vara behandling av personuppgift.³³⁴

Ett annat begrepp som används är ”[d]en registrerade” vilket betyder ”[d]en som en personuppgift avser.”

8.3.1 PuL:s tillämplighet

Lagen är enligt 5 § 1 st. PuL tillämplig på ”behandling av personuppgifter som helt eller delvis är automatiserad”. Dataskyddsdirektivet definierar inte vad som är automatisk respektive icke automatisk behandling av personuppgifter. Begreppen har dock i likhet med övriga begrepp i PuL en EG-gemensam innebörd.

³³⁰ Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 11 ff.

³³¹ Prop. 1997/98:44 s. 34 f.

³³² Av p. 26 i ingressen till dataskyddsdirektivet framgår att alla hjälpmedel som rimligen kan komma att användas antingen av personuppgiftsansvarig eller av annan skall beaktas vid avgörandet om en person är identifierbar. Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 74.

³³³ Jfr. p. 14 i ingressen till dataskyddsdirektivet.

³³⁴ SOU 2002:18 s. 115. Jfr. Furberg, *Anmälan av Sören Öman, Hans-Olof Lindblom, Personuppgiftslagen - En kommentar*, 2000. s. 413 f.

Enligt Datalagskommittén³³⁵ är automatiserad behandling sådan behandling i dator av personuppgifter som finns i datorformat (”i binär form, såsom ettor och nollor”³³⁶) men också överföring av personuppgifter till datorformat.³³⁷ PuL är teknikoberoende på det sätt att lagens tillämplighet inte är begränsad till dataregister och dylikt. Helt automatiserad behandling kan således bestå i att personuppgifter finns angivna i dataregister men det kan också vara material i form av löpande text, bild- och ljudfiler i dator, som innehåller sådana uppgifter att materialet kan knytas till identifierbara personer etc.³³⁸ Har en personuppgift ”kommit in” i en dator eller motsvarande maskin är det i regel fråga om automatiserad behandling som omfattas av lagen.³³⁹

Vad gäller behandling av personuppgifter som inte finns i datorformat (med det avses personuppgifter som tagits och lagrats i analogt format exempelvis fotonegativ och äldre sortens ljud- och videoinspelningar) har Datalagskommittén varit tveksam kring om och i så fall i vilken omfattning behandlingen kan kategoriseras som automatiserad behandling. Även om det samtidigt framhålls att ”[d]et står klart att ljud- och bilduppgifter avseende människor omfattas av direktivets bestämmelser.”³⁴⁰ Själva överföringen av en människas bild och röst till analogt ljudband har av Datalagskommittén dock inte ansetts vara en automatiserad behandling även om den på visst sätt kan anses vara ”automatisk”. Tveksamhet har också gällt analog inspelning av människas bild eller röst, t.ex. vid viss videoövervakning, där det är datorer som styr när inspelningen påbörjas och avslutas utan direkt mänsklig inblandning.³⁴¹ Av punkt 15 i ingressen till dataskyddsdirektivet går att utläsa att behandling av personuppgifter i form av bild- och ljuduppgifter endast omfattas av direktivet om behandlingen ”sker med hjälp av automatisk databehandling eller om de uppgifter som behandlas ingår eller avses ingå i ett register som är uppbyggt efter vissa med utgångspunkt i för enskilda personer utformade kriterier för att underlätta tillgång till de berörda uppgifterna.”

Personuppgift som samlas in manuellt omfattas av lagens begrepp ”delvis automatiserad” om syftet med insamlingen varit att överföra uppgifterna till datorformat, vilket innebär att lagen tillämpas redan vid den manuella insamlingen.³⁴² Behandling är också delvis automatiserad ifall personuppgift finns i datorformat t.ex. dataregister och sedan skrivs ut på papper eller lämnas muntligen.³⁴³ Det skall likväl även i dessa fall vara möjligt att med hjälp av automatiserad behandling kunna söka fram personuppgifter i materialet. I annat fall är behandlingen inte delvis

---

³³⁵ Dir. 1995:91.

³³⁶ SOU 1997:39 s. 176.

³³⁷ SOU 1997:39 s. 344.

³³⁸ Borglund, Åberg, *Karnov 2006/07*, band 1, s. 286 p. 17.

³³⁹ SOU 2002:110 s. 125.

³⁴⁰ SOU 1997:39 s. 344.

³⁴¹ SOU 1997:39 s. 344. Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 103.

³⁴² Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 103.

³⁴³ Petersson, Reinholdsson, *Personuppgiftslagen i praktiken*, 2004 s. 75.

automatiserad enligt PuL. Behandling av personuppgift som är delvis automatiserad har införts i 5 § PuL, som ett led i att söka förhindra att lagen kringgås samt för att minimera gränsdragningsproblem.³⁴⁴

Av 5 § 2 st. PuL följer att lagen också är tillämplig på icke automatiserad behandling av personuppgifter ”om uppgifterna ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier”. Med sistnämnda avses manuell behandling i form av personuppgifter som ingår i ett register eller som är avsedda att ingå i ett register. Troligtvis krävs att samlingen innehåller personuppgifter om mer än en person. En samling kräver också i dessa fall ”viss beständighet”.³⁴⁵ Vidare skall manuell register vara sorterat på ett sådant sätt att det går att söka i det med hjälp av personuppgift.³⁴⁶ Lagstiftaren har härvidlag menat att registret skall vara sökbart med mer än ett kriterium.³⁴⁷

Behandling av personuppgifter som en fysisk person utför som ett led i en verksamhet av rent privat natur, t.ex. privata adressregister, omfattas inte av lagen (6 § PuL).³⁴⁸

8.3.2 Olika skydd beroende på materialets struktur

PuL innehåller en rad olika hanteringsregler bl.a. grundläggande krav på behandling av personuppgifter (9 § PuL) och när behandling av personuppgifter är tillåten (10 § PuL) och 5a § 1 st. PuL förordnar att en stor del av bestämmelserna i PuL gällande hantering av personuppgifter³⁴⁹ inte är tillämpliga ”på behandling av personuppgifter som inte ingår i eller är avsedda att ingå i en samling av personuppgifter som har strukturerats för att påtagligt underlätta sökning efter eller sammanställning av personuppgifter”.³⁵⁰ I annat fall är följaktligen hanteringsreglerna tillämpliga.

---

³⁴⁴ Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 104.

³⁴⁵ SOU 1997:39 s. 339. Avvikande mening angående antal kriterier etc., Koskull *Personuppgiftslagens tillämplighet på manuell behandling vid rekrytering till jobb. En fråga om grundläggande rättigheter*, 2002 s. 650 f.

³⁴⁶ p. 15 och 27 i ingressen till dataskyddsdirektivet.

³⁴⁷ Pluralisform i 5 § 2 st. PuL ”särskilda kriterier”. Det har dock diskuterats sökningen skall kunna göras på fler än en personuppgift eller om det även kan vara andra kriterier. Se SOU 1999:109 s. 143 ff., Ds 2005:50 s. 92.

³⁴⁸ Prop. 1997/98:44 s. 53 f.

³⁴⁹ 9, 10, 13-19, 21-26, 28, 33, 34 och 42 §§ är inte tillämpliga på sådant material.

³⁵⁰ Material är strukturerat då det t.ex. är ett regelrätt personregister eller en databas som har en tydlig personuppgiftsanknuten struktur, se SOU 2004:6 s. 128.

Undantaget i 5a § 1 st. PuL omfattar löpande text i ordbehandlingsprogram, bild- och ljudupptagning, e-postkorrespondens etc.³⁵¹ och har bara betydelse för behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad eftersom manuell behandling endast omfattas av PuL om materialet är strukturerat.³⁵² Samtidigt påbjuder 5a § 2 st. PuL att behandling enligt 5a § 1 st. PuL inte får utföras om den innebär en kränkning av den registrerades personliga integritet. Vad som är en kränkning avgörs av vilka personuppgifter som behandlas, behandlingens syfte, vilken spridning personuppgifterna får eller riskerar att få och vad behandlingen annars kan leda till.³⁵³

Lagen har följaktligen två olika regelsystem för ”strukturerat”³⁵⁴ respektive ”ostrukturerat material”.³⁵⁵ Innebörden av detta är att behandling av personuppgifter i strukturerat material (som t.ex. register, ärendehanteringssystem och databaser) skall iaktas och åtföljas av de hanteringsregler som PuL tillhandahåller.³⁵⁶ Är behandling av personuppgifter istället helt eller delvis automatiserad samt om personuppgifterna inte ingår i något slags register dvs. är ostrukturerade, behöver hanteringsreglerna inte tillämpas. Den sistnämnda behandlingen får emellertid, i överensstämmelse med 5a § 2 st. PuL, ”inte utföras, om den innebär en kränkning av den registrerades personliga integritet.”

Behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad omfattas enligt 36 § PuL av anmälningsskyldighet. Det innebär att den personuppgiftsansvarige skall göra en skriftlig anmälan till tillsynsmyndigheten innan en sådan behandling eller en serie av sådana behandlingar med samma eller liknande ändamål genomförs. Sådan anmälan behöver emellertid enligt 37 § PuL inte göras om det finns ett personuppgiftsombud. Personuppgiftsombudet skall självständigt tillse behandling av personuppgifter sker på ett lagligt och korrekt sätt.³⁵⁷

8.3.2.1 Integritetskränkande bilder i strukturerat material

Ingår bildmaterial i ”strukturerat material” skall PuL:s olika hanteringsregler iaktas och åtföljas. Olika typer av handhavanden av bildmaterial som är

---

³⁵¹ Prop. 2005/2006:173 s. 24. Att ett datorprogram automatiskt sorterar ord och tecken, såsom t.ex. sker i vanliga e-postprogram, påverkar inte undantagsbestämmelsens tillämplighet.

³⁵² 5 § 2 st. PuL.

³⁵³ Prop. 2005/2006:173 s. 59.

³⁵⁴ Avgränsningen har inte knutits till någon annan formulering likt definitionen i 5 § 2 st. PuL. Manuell behandling av personuppgifter enligt 5 § 2 st. får av naturliga skäl anses strukturerat. Personuppgifter som behandlas helt eller delvis automatiserad enligt 5 § 1 st. PuL kan också utgöra strukturerat material. Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 111 ff.

³⁵⁵ Motsats till strukturerat material, se 5a § 1 st. PuL.

³⁵⁶ Det betyder att 9, 10, 13-19, 21-26, 28, 33, 34 och 42 §§ är tillämpliga på behandling av materialet. Se 5a § 1 st. PuL.

³⁵⁷ Petersson, Reinholdsson, *Personuppgiftslagen i praktiken*, 2004 s. 60.

behandling av personuppgifter får enligt 10 § 1 st. PuL som huvudregel endast ske om den som personuppgiften avser, dvs. den skildrade personen, har lämnat sitt samtycke. Med samtycke menas enligt 3 § PuL ”varje slag av frivillig, särskild och otvetydig viljeyttring genom vilken den registrerade, efter att ha fått information, godtar behandling av personuppgifter som rör honom eller henne.” Samtycket skall finnas innan behandlingen påbörjas och skall avse just den behandling som är ifråga.³⁵⁸ I annat fall får behandling endast ske om den är nödvändig för att uppfylla något av de syften som anges i 10 § a-f PuL. Bl.a. får handhavande med bildmaterial i dessa fall ske om det är nödvändigt för att tillgodose ett berättigat intresse hos den personuppgiftsansvarige som väger tyngre än den skildrade personens rätt till skydd mot kränkning av den personliga integriteten (10 § f PuL) eller om det är nödvändigt för att en arbetsuppgift av allmänt intresse skall kunna utföras (10 § d PuL).

Bildmaterial får i överensstämmelse med 9 § c PuL endast samlas in för särskilda, uttryckligen angivna och berättigade ändamål och får sedan inte användas för ett annat ändamål som är oförenligt med det ursprungliga (9 § d PuL). Endast uppgifter som är adekvata och relevanta i förhållande till ändamålet och inte fler uppgifter än vad som är nödvändigt skall behandlas (9 § e-f PuL). Uppgifter skall inte sparas längre än nödvändigt (9 § i PuL).³⁵⁹ Den som bestämmer ändamålet med och medlen för behandlingen av personuppgifterna är personuppgiftsansvarig.³⁶⁰

Dessutom är handhavanden med bildmaterial som innehåller känsliga uppgifter förbjuden enligt 13 § PuL. Paragrafen exemplifierar känsliga uppgifter med personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller uppgifter som rör hälsa eller sexualliv³⁶¹ men det kan finnas andra uppgifter som i det enskilda fallet är mer känsliga.

En bild kan avslöja mycket om en person. Ofta kan utläsas etnicitet eller om personen ifråga har ett handikapp. Även politiska åsikter borde kunna framgå av fotografi om detta skildrar demonstrationståg eller möte.³⁶² Datalagskommittén har emellertid menat att bilder på personer i mer ”normala sammanhang”³⁶³ inte avslöjar känsliga uppgifter som avses i 13 § PuL. Paragrafen selekterar trots detta bort en del integritetskränkande bildmaterial eftersom bilder på personer som utövar religiösa, politiska³⁶⁴ eller sexuella aktiviteter troligen är känsliga uppgifter.³⁶⁵

---

³⁵⁸ NJA 2005 s. 361.

³⁵⁹ För fler exempel se 9 § PuL.

³⁶⁰ Petersson, Reinholdsson, *Personuppgiftslagen i praktiken*, 2004 s. 59.

³⁶¹ Prop. 1997/98:44 s. 67 f., SOU 1997:39 s. 366 ff.

³⁶² Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 230 f.

³⁶³ SOU 1997:39 s. 368. Jfr. RH 2004:51 angående bedömning av vilken typ av uppgift som är känslig.

³⁶⁴ Har person gått i demonstrationståg kan det dock innebära ett offentliggörande som möjliggör behandling av personuppgiften enligt 15 § PuL. Se nedan.

³⁶⁵ Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 231.

Det finns undantag från det generella förbudet mot att behandla känsliga uppgifter. I 15-19 §§ PuL finns undantagsregler som möjliggör behandling av känsliga uppgifter i vissa fall. Sådana personuppgifter kan vara tillåtna att behandla om den som uppgiften avser har gett sitt samtycke eller på ett tydligt sätt offentliggjort uppgifterna (15 § PuL) etc.

Det är straffbart att uppsåtligt eller av grov oaktsamhet behandla personuppgifter i strid med 13-21 §§ (49 § b), att låta bli att göra anmälan enligt 36 § första stycket eller att behandla sådana personuppgifter som avses i 13 och 21 §§ i strid med 5a § andra stycket (49 § e) etc. 49 § PuL föreskriver att en rad gärningar som kan leda till böter eller fängelse i högst sex månader eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst två år. I ringa fall skall dock inte dömas till ansvar.

8.3.2.2 Integritetskränkande bilder i ostrukturerat material

Många fall där bildmaterial inte handhas professionellt omfattas av stadgandet i 5a § 1 st. PuL då detta material ofta inte ingår i eller är avsedda att ingå i en samling av personuppgifter som har strukturerats för att påtagligt underlätta sökning efter eller sammanställning av personuppgifter.

5a § PuL förordnar att reglerna i PuL gällande hantering av personuppgifter inte gäller för ostrukturerat material.³⁶⁶ Det finns däremot i dessa fall, ett för den enskilde viktigt påbud i 5a § 2 st., om att behandling inte får utföras om den innebär en kränkning av den registrerades personliga integritet. I det enskilda fallet skall därför den enskildes intresse av ett fredat privatliv vägas mot andra motstående intressen.³⁶⁷ Olika former av handhavanden med integritetskränkande bildmaterial är därmed förbjuden.

Bedömningen av vad som är en kränkning skall göras utifrån en rad olika omständigheter. Frågan avgörs mot bakgrund av vilka personuppgifter som behandlas, behandlingens syfte, vilken spridning personuppgifterna får eller riskerar att få och vad behandlingen annars kan leda till.³⁶⁸ I förarbetena ges också olika råd till dem som vill undvika kränkning av den registrerades personliga integritet bl.a. att personuppgifter inte skall behandlas för otillbörliga syften, såsom förföljelse eller skandalisering och att en stor mängd uppgifter om någon inte utan godtagbara skäl bör samlas.³⁶⁹ Alla dessa faktorer kan få avgörande betydelse för om bildmaterial är integritetskränkande i PuL:s mening. I propositionen exemplifierades även kränkning av personlig integritet med publicering på Internet av bilder på en f.d. pojk- eller flickvän i eller utan badkläder eller av rent personliga detaljer kring dennes beteende och hyresvärd som av nyfikenhet samlar bilder på och anteckningar om hyresgäster m.m.³⁷⁰

³⁶⁶ 9, 10, 13-19, 21-26, 28, 33, 34 och 42 §§ är inte tillämpliga på sådant material.

³⁶⁷ Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 126.

³⁶⁸ Prop. 2005/06:173 s. 59.

³⁶⁹ SOU 2004:6 s. 146.

³⁷⁰ Prop. 2005/06:173 s. 27.

Vid behandling av personuppgifter i ostrukturerat material, som avses i 5a §, kan den som behandlar uppgifterna enligt 49 § 1 st. PuL dömas till böter eller fängelse, om personen uppsåtligt eller av grov oaktsamhet kränker den registrerades integritet. I ringa fall skall dock ansvar inte utdömas.

8.3.3 PuL och yttrandefriheten

PuL reglerar om och på vilket sätt som viss information hänförlig till person får hanteras och är en inskränkning av yttrande- och informationsfriheten.³⁷¹

Av denna anledning har ett stadgande i 7 § 1 st. PuL införts vilket klargör att PuL inte skall tillämpas ”i den utsträckning det skulle strida mot bestämmelserna om tryck- och yttrandefrihet i tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen.” Stadgandet är ett förtydligande, eftersom det både av principen om lex superiori och 2 § PuL gäller att PuL inte skall tillämpas i strid med TF. En annan sak är att dataskyddsdirektivet, som en del av EG-rätten, enligt gängse principer har företräde framför all nationell lagstiftning, såväl grundlag som vanlig lag.³⁷²

Yttranden som skyddas av TF kan innefatta en mängd olika behandlingar enligt definitionen av behandling i PuL.³⁷³ Behandling av personuppgifter enligt 5 § PuL kan vara ett led i att framställa tryckt skrift, men behandling kan också bestå i att den tryckta skriften sprids. Exempel på behandling av personuppgifter i ett framställningsskede är diverse handhavanden med bildmaterial t.ex. klipparkiv³⁷⁴ eller bilder som ingår i bakgrundsmaterial. I sådana fall skyddas behandlingen av den generella rätten i TF att framställa och sprida tryckt skrift. I likhet med detta resonemang undantas behandling av personuppgifter som faller under anskaffnings- och meddelarfriheten också PuL:s tillämplighet och exempelvis framställning och insamling av bilder, i syfte att dessa skall lämnas vidare till en journalist, är undantagna tillämpligheten.³⁷⁵ Eller som Mediekommittén uttryckt det: ”[d]et är (...) svårt att se hur man skall kunna dra någon gräns för när ett grundlagsskyddat förstadium till en tryckt skrift eller en teknisk upptagning föreligger. Kommittén anser därför att slutsatsen måste bli att TF och YGL skyddar varje stadium i produktionen.”³⁷⁶

Innebörden i 7 § 1 st. PuL skall dock enligt propositionen tolkas på det sätt att ” [s]tor försiktighet skall iakttas vid alla ingripanden som riktar sig mot företeelser som typiskt sett åtnjuter skydd av grundlagarna. Om ett ingripande är oförenligt med grundlagarnas syfte, men ändå inte direkt

³⁷¹ Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 62.

³⁷² Costa mot ENEL och artikel 10 EG-fördraget.

³⁷³ SOU 1993:10 s. 134 f.

³⁷⁴ Se regeringsbeslut 1994-04-14, Ju93-3260, som gällde en journalist som ville skriva en bok med hjälp av en dator, och 1994-09-15, Ju94-140, i vilket spridningen av en databas med nyhetstelegram ansågs falla under 1 kap. 9 § YGL, Jfr. SOU 1997:49 s. 272 ff. och tidigare diskussion i SOU 1993:10 s. 142.

³⁷⁵ SOU 1997:49 s. 281.

³⁷⁶ SOU 1997:49 s. 281.

strider mot någon bestämmelse, bör ingripandet alltså underlåtas”.³⁷⁷ Invändning om att en behandling av personuppgifter avser det undantagna området i 7 § PuL godtas om det inte av omständigheterna framgår att invändningen är så osannolik att den kan lämnas utan avseende.³⁷⁸ Därför undantar 7 § PuL eventuellt fler behandlingar av personuppgifter än vad som först kan förmodas och det skulle kunna hävdas att det inte är TF:s och YGL:s strikta tillämpningsområde som avgränsar PuL:s tillämplighet även om propositionen framhåller att det är tolkningen av bestämmelserna i TF och YGL som bestämmer PuL:s tillämpningsområde.³⁷⁹ Oavsett detta utgör 7 § PuL ett betydande undantag från PuL:s tillämpningsområde.³⁸⁰

Förarbetena till PuL ägnas delvis åt en diskussion om dataskyddsdirektivets förenlighet med grundlagsregleringen av tryck- och yttrandefrihet reglerad i Sverige genom TF och YGL.³⁸¹ Dessa har därvidlag ansett det möjligt att, från tillämpligheten av de bestämmelser som infördes till följd av dataskyddsdirektivet, generellt undanta det grundlagsskyddade tryck- och yttrandefrihetsområdet. Anledningen till detta har varit flera men bl.a. bedömdes artikel 9 dataskyddsdirektivet tillåta ett ”visst spelrum” vilket möjliggör hänsynstagande till konstitutionella traditioner och principer.³⁸²

Förarbetena har också lagt vikt vid att artikel 13 dataskyddsdirektivet möjliggör för medlemsstaterna att ta hänsyn till skyddet av den registrerades eller andras fri- och rättigheter³⁸³ liksom förarbetena sökt stöd i sin slutsats i dataskyddsdirektivets p. 37 i ingressen vilken uttrycker att:

”För sådan behandling av personuppgifter som sker för journalistiska ändamål eller för konstnärligt eller litterärt skapande - särskilt på det audiovisuella området - bör det fastställas undantag från eller begränsningar i förhållande till vissa bestämmelser i detta direktiv så långt detta är nödvändigt för att förena enskilda personers grundläggande rättigheter med yttrandefriheten, särskilt den rätt att ta emot och lämna upplysningar som särskilt fastslås i artikel 10 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.”

Stycket framhåller sambandet med Europakonventionens fri- och rättigheter vilka i enlighet med Europadomstolens praxis skall vägas mot varandra då frågan gäller t.ex. yttrandefrihet och integritetsskydd. Enligt regeringen

---

³⁷⁷ Prop. 1997/98:44 s. 51.

³⁷⁸ Prop. 1997/98:44 s. 119. Se också genomgång av Datainspektionens praxis i SOU 2004:6 s. 76 ff., Kammarrättens i Göteborgs dom 2003-02-14 i mål nr. 6296-2002 och Kammarrättens i Stockholm dom 2005-06-02 i mål nr. 2546-05.

³⁷⁹ Prop. 1997/98:44 s. 51, 119. Angående förbud mot åtgärder som hindrar yttrandefriheten skall tolkas extensivt, se Eek, *Nya tryckfrihetsförordningen* 1948 s. 50.

³⁸⁰ Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 132 f.

³⁸¹ SOU 1997:39 s. 221 ff., prop. 1997/98:44 s. 50, SOU 1997:49 s. 241 ff., SOU 2001:28 s. 259 ff.

³⁸² Uttrycket används i prop. 1997/98:44 s. 50 f. Se även SOU 1997:39 s. 263, Westman, *Personuppgiftsskydd och yttrandefrihet*, 2001 s. 13 ff.

³⁸³ Jfr. SOU 1997:49 s. 249 och 253 som ansett det osäkert om artikel 13 inkluderar yttrandefriheten.

skulle detta förhållande vägas in i bedömningen om att PuL inte skulle tillämpas om en sådan tillämpning skulle strida mot bestämmelserna om tryck- och yttrandefrihet i TF och YGL.³⁸⁴

Flera remissvar gav inför implementeringen emellertid uttryck för en mer skeptisk hållning, bl.a. lagrådet ansåg det vara tveksamt om EG-domstolen skulle acceptera att de bestämmelser i dataskyddsdirektivet som införlivas genom PuL får ge vika för regler i den svenska grundlagen i vidare utsträckning än vad ordlydelsen i artikel 9 dataskyddsdirektivet medger. Lagrådet förordade istället en lagstiftning som med säkerhet inte stred med dataskyddsdirektivet och menade att ändring av grundlagsreglerna därvidlag kunde vara nödvändig.³⁸⁵ Regeringen stod fast vid åsikten att det för tillfället inte fanns integritetsskäl som föranledde att regeringen skulle föreslå inskränkningar i TF och YGL.³⁸⁶

Tryck- och yttrandefrihetsberedningen har numera fått uppdraget att granska huruvida den senaste utvidgningen av grundlagsskyddet för yttrandefriheten dvs. det frivilliga grundlagsskyddet för databaser enligt 1 kap. 9 § YGL kan komma i konflikt med bestämmelser som har till syfte att skydda den personliga integriteten.³⁸⁷

I det s.k. *Bodil-målet*³⁸⁸ hade en konfirmandlärare lagt ut uppgifter på Internet om sina arbetskamrater, bl.a. publicerades en uppgift om att en arbetskamrat i församlingen var sjukskriven sedan personen i fråga ramlat från en steg och därigenom stukat sin fot. Göta hovrätt hämtade efter beslut in ett förhandsavgörande från EG-domstolen. Av förhandsavgörandet framgår att EG-domstolen fastslog att omnämmandet av olika personer, med namn eller på annat sätt, t.ex. med telefonnummer eller med uppgifter om deras arbetsförhållanden och fritidsintressen på en hemsida på Internet utgör en behandling av personuppgifter som helt eller delvis företas på automatisk väg och att behandlingen varken kan undantas enligt artikel 3.2 för att det finns ett allmänt intresse eller för att det är behandling av privat natur (6 § PuL). Vidare klargjorde EG-domstolen att en uppgift om att en person har skadat sin fot och är deltidssjukskriven utgör en känslig personuppgift som rör hälsa i enlighet med artikel 8.1 (jfr. 13 § PuL för vilken det som huvudregel råder förbud mot behandling).

På frågan om huruvida bestämmelserna i dataskyddsdirektivet, i ett fall som det förevarande, kan anses medföra en begränsning som står i strid med den allmänna principen om yttrandefrihet, eller andra fri- och rättigheter, som gäller inom Europeiska unionen och som har en motsvarighet i bl.a. den rättighet som föreskrivs i artikel 10 Europakonventionen, svarade EG-

---

³⁸⁴ Prop. 1997/98:44 s. 50.

³⁸⁵ Prop. 1997/98:44, bilaga 7 s. 236 f.

³⁸⁶ Prop. 1997/98:44 s. 51. Se också KU 1997/98:18 s. 34 f. Regeringen stod sedermera fast vid åsikten även vid en utvidgning av det grundlagsskyddade området, prop. 2001/02:74 s. 53 ff. och KU 2001/02:21 s. 34.

³⁸⁷ Dir. 2003:58.

³⁸⁸ Mål c-101/01, Lindqvist, REG 2003 s. I-12971 och RH 2004:51.

domstolen att direktivet inte i sig utgör en begränsning som står i strid med den allmänna principen om yttrandefrihet eller andra fri- och rättigheter. EG-domstolen tillade också att det ankommer på de nationella myndigheter och domstolar som skall tillämpa de nationella bestämmelser, genom vilka dataskyddsdirektivet har införlivats, att garantera en rättvis balans mellan de rättigheter och skyldigheter som är i fråga, inklusive de grundläggande rättigheter som skyddas genom gemenskapens rättsordning. Genom en proportionalitetsbedömning skall de nationella myndigheterna och domstolarna åstadkomma en avvägning mellan den enskildes rätt till skydd av privatlivet och i det här fallet den grundläggande rätten till yttrandefrihet. På så sätt säkerställs att direktivet (och därmed också PuL) inte tillämpas i strid med andra fri- och rättigheter.³⁸⁹

Efter en avvägning mellan rätten till privatliv och yttrandefrihet ansåg Göta hovrätt att kvinnan brutit mot anmälningsskyldigheten och förbudet mot behandling av känsliga personuppgifter. Hovrätten beaktade särskilt att behandlingen hade inneburit att uppgifterna gjorts tillgängliga för en större allmänhet. Hovrätten fann emellertid att överträdelsen av bestämmelserna var att anse som ett ringa fall i enlighet med 49 § PuL, vilket medförde att gärningarna trots allt var straffria.

Svenska domstolar har sedan *Bodil-målet* visat sig vara restriktiva i sin bedömning av undantagna området i 7 § PuL och avvägningen brukar göras på ett sådant sätt att reglerna i PuL, om de anses tillämpliga, inte åsidosätts till följd av enbart allmänna principer om yttrandefrihet.³⁹⁰

I utredningen *Översyn av personuppgiftslagen*³⁹¹ diskuterades om det var lämpligt att, mot bakgrund av förhandsavgörandet i *Bodil-målet*, ändra PuL i syfte att förtydliga lagtexten. Utredningen fann emellertid att EG-domstolens uttalande medför att det är ”rättstillämpningen i det enskilda fallet - och inte vid genomförandet av EG-direktivet – som den angivna balansen skall beaktas och garanteras.”³⁹² Vidare menade utredningen angående om det borde införas en markering om avvägning mellan olika rättigheter och skyldigheter:

”[e]n markering i lagtexten skulle dock inte ge personuppgiftsansvariga och registrerade mycket vägledning. Härtill kommer att Europakonventionen redan gäller som svensk lag (SFS 1994:1219), att det redan i personuppgiftslagen finns förtydliganden om lagens förhållande till vissa grundlagsfästa rättigheter och skyldigheter (7 § första stycket och 8 § första stycket) och att det, såvitt utredningen känner till, inte i annan svensk lag finns någon motsvarande markering. Högsta domstolen har också vid sin tillämpning av personuppgiftslagen tillmätt bestämmelserna i Europakonventionen en betydande vikt (se NJA 2001 s. 409...).”³⁹³

³⁸⁹ Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 136.

³⁹⁰ Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 136 f. Se NJA 2005 s.

361.

³⁹¹ SOU 2004:6.

³⁹² SOU 2004:6 s. 236.

³⁹³ SOU 2004:6 s. 237.

I det s.k. *Lundbergs-målet*, NJA 2005 s. 361, hade en rektor vid en skola lagt upp ett nyhetsbrev på skolans hemsida innehållande uppgifter om bl.a. en anställds samarbetssvårigheter och sjukskrivning. Personuppgifterna var enligt HD sådana som rör hälsa enligt 13 § 2 st. PuL och eftersom samtycke först var lämnat i efterhand var behandlingen otillåten. Uppgifterna hade inneburit en inte obetydlig integritetskränkning eftersom uppgifterna funnits på hemsidan under närmare fyra veckors tid och att de inte omedelbart tagits bort på den omskrivnes begäran. Vid en samlad bedömning, som innefattade en avvägning mellan yttrandefrihetens intresse och den enskildes intresse av skydd för privatlivet, fastslog HD att gärningen inte kunde anses vara ringa. Rektorn dömdes således enligt 49 § 1 st. b) för brott mot 13 § PuL.

8.3.3.1 Journalistiska ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande

Såframt behandling av personuppgift faller utanför TF:s och YGL:s tillämpningsområde stadgar 7 § 2 st. PuL att bestämmelserna i 5a, 9-29 och 33-44 §§ samt 45 § 1 st. och 47-49 §§ PuL inte skall tillämpas på sådan ”behandling av personuppgifter som sker uteslutande för journalistiska ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande”. Det betyder att det i dessa fall endast är de bestämmelser som har betydelse för säkerheten vid behandling av personuppgifter som skall tillämpas dvs. 30-32 §§, 45 § 2 st. 46, 50 och 51 §§ PuL.³⁹⁴ Anledningen till att viss säkerhet skall garanteras även vid dessa handhavanden är för att personuppgifter inte skall spridas vidare på annat sätt, än vad det som var avsett, genom att de läcker ut eller dylikt.³⁹⁵ 7 § 2 st. PuL får därför betydelse bl.a. vid författande av teaterpjäs för offentliggörande och journalistisk verksamhet på Internet.³⁹⁶

Stadgandet i 7 § 2 st. PuL syftar till att utnyttja den möjlighet till undantag från hanteringsreglerna, som artikel 9 dataskyddsdirektivet ger, fullt ut.³⁹⁷ Enligt artikel 9 kan undantag och avvikelser från direktivets materiella bestämmelser göras för journalistiskt ändamål, konstnärligt eller litterärt skapande. Det gäller emellertid bara om dessa är nödvändiga av hänsyn till rätten till privatliv.³⁹⁸ Eftersom 5a § PuL är undantagen i 7 § 2 st. PuL gäller förbudet mot att behandla personuppgift, om den innebär en kränkning av den registrerades personliga integritet, inte för behandling som sker uteslutande för journalistiska ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande.³⁹⁹

I det s.k. *Ramsbro-målet*, NJA 2001 s. 409, åtalades Börje Ramsbro för att ha lagt ut integritetskränkande personuppgifter på Internet. HD prövade således om publicerat material på en webbplats, som kritiserade svenska

³⁹⁴ Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 140.

³⁹⁵ Prop. 1997/98:44 s. 52.

³⁹⁶ Prop. 1997/98:44 s. 52 f.

³⁹⁷ Prop. 1997/98:44 s. 52.

³⁹⁸ Se även artikel 13 dataskyddsdirektivet och diskussion i prop. 1997/98:44 s. 49.

³⁹⁹ Prop. 2005/06:173 s. 59 f.

bankers agerande under 1990-talets finansiella kris, och som fungerade som en slags elektronisk skampåle,⁴⁰⁰ var sådant, att det ansågs vara behandling av personuppgifter som skett uteslutande för journalistiska ändamål. Materialet innehöll personuppgifter i form av uttalande om bl.a. enskilda bankmän och bolagsägare. HD framhöll att tolkningen av artikel 9 dataskyddsdirektivet skall göras med beaktande av fri- och rättigheterna reglerade i Europakonventionen och i fallet aktualiserades artikel 8 rätten till privat- och familjeliv och artikel 10 rätten till yttrandefrihet. Domstolen konstaterade sedan att webbsidan "...måste anses ha haft ett journalistiskt ändamål..." men att detta inte uteslöt att det samtidigt "...skulle kunna förekomma publicering och behandling av personuppgifter som inte kan anses ha haft ett journalistiskt ändamål." Domstolen menade samtidigt att publicering av uppgifter av rent privat karaktär normalt inte kan anses ha ett journalistiskt ändamål. Att publicerade texter innehåller kränkande eller nedvärderande uppgifter kunde, enligt HD, inte tas som ett tecken i sig på att det inte var fråga om journalistiskt ändamål. "Tvärtom får sådant anses utgöra ett normalt inslag inom ramen för en kritisk samhällsdebatt." Vidare fann HD att begränsningen i 7 § 2 st. PuL till "uteslutande" journalistiska ändamål inte gav något stöd för att det "oberoende av att en publicering haft journalistiskt ändamål skulle vara möjligt att med stöd av personuppgiftslagen bestraffa angrepp på annans goda namn och rykte." HD friade sedermera Börje Ramsbro från åtalet.

HD valde i *Ramsbro-målet* att inte inhämta förhandsavgörande från EG-domstolen trots att den aktuella lagregelns innebörd varken är *acte clair* (klar) eller *acte éclairé* (klarlagd genom EG-domstolens rättspraxis) och domens prejudikatvärde har därför ifrågasatts.⁴⁰¹

8.3.4 PuL:s skydd mot integritetskränkande bildmaterial

Beträffande bildmaterial kan konstateras att det av flera olika anledningar är svårt att få en överskådlig och begriplig bild av när PuL är tillämplig. Förarbetena menade att det stod klart att det råder "särskilda svårigheter att tillämpa direktivets och den föreslagna lagens bestämmelser på ljud- och bilduppgifter."⁴⁰² Som exempel nämndes då frågan om hur t.ex. bestämmelserna om information till den registrerade skall tillämpas beträffande digitala bilder som lagras i samband med butiksövervakning.⁴⁰³

PuL är, i enlighet med vad som ovan redogjorts för, framförallt tillämplig på behandling av personuppgifter som helt eller delvis är automatiserad. Detta krav får den effekten att lagen främst skyddar den enskilde mot att dennes

⁴⁰⁰ Liknelsen tagen ur Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 142.

⁴⁰¹ Mål 283/81, Srl CILFIT och Lanificio di Gavardo SpA mot Ministero della sanità, REG 1982 s. 3415. Se artikel 234 EG-fördraget och Bernitz, *HD och EG-domstolen – om vikten av förhandsavgöranden och HD-domar som inte bör ses som prejudikat*, 2001-02 s. 955 ff.

⁴⁰² SOU 1997:39 s. 345.

⁴⁰³ SOU 1997:39 s. 345.

bild publiceras på Internet eller annat handhavande med bildmaterial medelst användning av datorteknik. Därav följer naturligt att många fall snarare ligger i gränslandet mellan YGL och PuL än mellan TF och PuL.⁴⁰⁴ Enär tryckt skrift numera till största del framställs med hjälp av datorteknik och dessutom som oftast innehåller en rad personuppgifter får det anses att både framställning och spridning av tryckt skrift inbegriper en rad olika behandlingar av personuppgifter som är delvis eller helt automatiserade. Grundlagsregleringarna i TF och YGL har i enlighet med bestämmelsen i 7 § 1 st. PuL företräde framför PuL om bildmaterial, som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet, behandlas i syfte att framställa tryckt skrift eller som utgör del av innehåll i tryckt skrift etc. är undantagna PuL:s tillämplighet.

Om PuL trots 7 § 1 st. PuL är tillämplig kan 7 § 2 st. PuL sätta hinder för dess tillämplighet om behandling av personuppgifter sker uteslutande för journalistiska ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande. HD har genom det s.k. *Ramsbro-målet*⁴⁰⁵ gett begreppet ”journalistiska ändamål” en relativt vid omfattning⁴⁰⁶ och den omständigheten torde ha betydelse även för de situationer då materialet består av bilder. I den svenska regleringen får behandling, i enlighet 5a § PuL, av bildmaterial för journalistiska ändamål även utföras när behandlingen är kränkande för den personliga integriteten.

Det finns således betydande undantag från PuL:s tillämplighet för de handhavanden med bildmaterial som ligger inom ramen för denna framställning.

Vissa handhavanden med bild kan likväl falla utanför det grundlagskyddade området och samtidigt utgöra sådana behandlingar av personuppgifter som PuL är tillämplig på. Framförallt gäller det publicering av bildmaterial på Internet om t.ex. inte hemsidan skyddas av utgivningsbevis i enlighet med 1 kap. 9 § YGL eller bilder som tillförts ett e-postmeddelande. Det kan vara personuppgifter i form av bildmaterial som samlas in manuellt och som omfattas av lagens begrepp ”delvis automatiserad” om syftet med insamlingen är att senare överföra uppgifterna till datorformat. Det kan också vara bilder som ingår i strukturerat material i form av klipp- eller bildarkiv som uppfyller 5 § 2 st. PuL:s krav om sökbarhet på personuppgifter utan att arkivet används för vare sig journalistiska ändamål

---

⁴⁰⁴ Se exempelvis diskussion om den utvidgning som gjordes år 2003 av det s.k. databasskyddet i YGL och dess effekt för den personliga integriteten, SOU 2007:22, del 1 s. 36, 433 ff. eller Trollhättans tingsrätts dom 2002-03-27 i mål nr. B 5-02, i fallet hade en person på en webbplats på Internet publicerat två fotografier av en annan person och nitton fotografier av sin svägerska utan deras kännedom eller samtycke.

⁴⁰⁵ NJA 2001 s. 409.

⁴⁰⁶ SOU 2007:22, del s. 434 uttalar att HD i fallet gett en ”uppseendeväckande visträckt tolkning åt begreppet ”journalistiskt undantag”. Jfr. prop. 2001/02:74 s. 55. I SOU 1997:39 s. 263 framhölls att det skall handla om ”vedertagen” och prop. 1997/98:44 s. 50 f. menade att samstämmighet finns kring att ”seriös” journalistik är skyddsvärd.

eller i syfte att framställa tryckt skrift⁴⁰⁷ etc. PuL:s skydd mot integritetskränkande material framgår i dessa fall av kapitel 8.3.2. I dessa fall blir integritetsskyddet starkare på bekostnad av yttrandefriheten eftersom PuL är tillämplig.⁴⁰⁸

Med anledning av de uttalanden som gjorts i förarbetena om att försiktighet skall iakttas i fråga om ingripande mot en företeelse som typiskt sätt åtnjuter grundlagsskydd, kan anmärkas att det svårligen går att utreda bestämmelsernas tillämplighet på integritetskränkande bildmaterial.⁴⁰⁹ Datainspektionen har t.ex. med hänvisning till detta uttalande avstått från att ingripa mot kommuns bildarkiv på Internet.⁴¹⁰

Samtidigt visar *Bodil-målet* att relationen mellan PuL:s skydd för den enskildes personliga integritet och rätten till yttrandefrihet inte är så enkel som 7 § PuL först påvisar. I målet prövas ett yttrande som faller utanför TF:s och YGL:s tillämpningsområde men EG-domstolen uttalar sig generellt angående dataskyddsdirektivs relation till yttrandefriheten och menar att domstolarna skall göra en proportionalitetsbedömning mellan de olika intressena i det enskilda fallet. Här spelar Europadomstolens rättspraxis vad gäller artikel 8 rätten till privat- och familjeliv samt artikel 10 rätten till yttrandefrihet en betydelsefull roll.

---

⁴⁰⁷ Se exempel i Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 127 och 146 om hyresvärd som av nyfikenhet samlar fotografier och anteckningar om hyresgäster eller nynazist som samlar fotografier som skildrar personer med visst ursprung eller med visst handikapp (Jfr. Helsingborgs tingsrätt dom 2002-11-07 i mål nr. 1124-00, Hovrättens över Skåne och Blekinge dom 2003-11-11 i mål nr. B 3113-02).

⁴⁰⁸ Westman, *Ny HD-dom om känsliga personuppgifter på webbsida*, 2005 nr. 83 s. 30.

⁴⁰⁹ Prop. 1997/98:44 s. 51, 119. Se också genomgång av Datainspektionens praxis i SOU 2004:6 s. 76 ff., Kammarrättens i Göteborgs dom 2003-02-14 i mål nr. 6296-2002 och Kammarrättens i Stockholm dom 2005-06-02 i mål nr. 2546-05.

⁴¹⁰ Datainspektionens beslut, dnr. 442-99.

9 Utomrättsligt skydd mot integritetskränkande bildmaterial

TF fastställer de yttersta gränserna för yttrandefriheten genom att tryckt skrift, vilka TF är formellt och materiellt tillämplig på, kan vara otillåtet yttrande enligt 7 kap. 4 § TF eller otillåtet offentliggörande av yttrande enligt 7 kap. 5 § TF.⁴¹¹ Den svenska lagstiftningen ger sammantaget ett vidsträckt handlingsutrymme för såväl traditionella medier som andra aktörer. En förutsättning för denna reglering har varit mediebranschens etiska regler och dess självsanerande verksamhet vilka kompletterar den grundlagsskyddade tryck- och yttrandefriheten.⁴¹²

Mediebranschen har bedrivit en självsanerande verksamhet i Sverige sedan början av 1900-talet med syftet att upprätthålla god publicistisk sed och skyddar därmed enskilda mot publicitetsskador⁴¹³ i en större omfattning än lagstiftningen.⁴¹⁴ Lagstiftaren har också ofta framhållit att det primärt skall vara massmediernas egen sak att upprätthålla ett gott skydd för den enskildes privatliv och att den personliga integriteten får ett tillfredställande skydd för sin personliga integritet genom pressens självsanering.⁴¹⁵

Den självsanerande verksamheten omfattar dock inte alla. Varken alla medier eller gemene man behöver ta hänsyn till vad som är god publicistisk sed. Den självsanerande verksamheten kan således inte direkt jämföras med en rättslig reglering och syftet är heller inte att ge ett skydd i form av precisa regler. Etiken är en skild sak från juridiken på det sätt att ett etiskt regelsystem till skillnad från juridiken, har en möjlighet att på ett både fritt och obundet sätt pröva en viss fråga, i detta fall vad som är, respektive inte är, god publicistisk sed. Det finns således inga rekvisit eller krav om förutsägbarhet etc.⁴¹⁶

---

⁴¹¹ Se kapitel 7.

⁴¹² Se t.ex. Groll, A. Berg, *Ett fall för PO: pressetik i regler och praxis*, 1976 s. 9 och Petersson, *Från journalist till murvel: journalistyrkets professionalisering från 1900 till 1960-talet*, 2006 s. 361 ff.

⁴¹³ SOU 2007:22, del 1 s. 428. Angående pressetikens utveckling i Sverige, se bl.a. Cars, *Pressetiken i praktiken: en översikt av PO/PON:s praxis*, 1991 s. 12 ff., Petersson, *Från journalist till murvel: journalistyrkets professionalisering från 1900 till 1960-talet*, 2006 s. 355 ff. och Weibull, Börjesson, *Publicistiska seder* 1995 s. 48 ff.

⁴¹⁴ Pressens Samarbetsnämnd, *Spelregler för press, TV, radio*, 2002 s. 4.

⁴¹⁵ Se bl.a. prop. 1986/87:151 s. 42. Detta synsätt kan knappast vara förenligt med Europakonventionen eftersom denna kräver att konventionsstat inom rimliga gränser har utfärdat ”lagar och förordningar som ger ett tillfredställande skydd åt privatliv, familjeliv, hem och korrespondens och att de rättsvärdande myndigheterna håller kontroll över att dessa lagar och förordningar respekteras.” Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 302.

⁴¹⁶ Axberger, *Pressetik – En översikt över pressetiska konflikter, regler och synsätt*, 1994 s. 99 ff.

9.1 Etiska regler för press

De pressetiska reglerna innehåller tre olika delar, publicitetsregler, yrkesregler och regler mot textreklam. Publicitetsreglerna behandlar frågor om bl.a. korrekt nyhetsförmedling och skydd för den enskildes personliga integritet. Yrkesreglerna, som från början antogs av Svenska journalistförbundet, gäller som en yrkeskodex till vägledning för det journalistiska arbetet.⁴¹⁷ Den sista delen, regler mot textreklam, syftar till att förhindra publicering eller presentation på redaktionell plats som kan utgöra eller uppfattas som reklambudskap.⁴¹⁸ Numera ingår samtliga tre delar i en regelsamling med titeln *Spelregler för press, TV, radio*⁴¹⁹ som utges och fastställs av Pressens Samarbetsnämnd i vilken organisationerna Publicistklubben, Svenska Journalistförbundet, Svenska Tidningsutgivareföreningen och Sveriges Tidskrifter ingår.

De pressetiska reglerna gäller tryckta tidningar och tidskrifter samt för grundlagsskyddade Internetpubliceringar från tidningar och tidskrifter om det företag som ger ut nättidningen är medlem av Tidningsutgivarna eller Sveriges Tidskrifter.⁴²⁰ De etiska reglerna har dock än större räckvidd emedan Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Utbildningsradion AB och Radioutgivareföreningen har beslutat att de pressetiska reglerna skall gälla för deras verksamhet. För sistnämnda gäller dock att publicitetsreglerna endast tillämpas i den utsträckning det är förenligt med radio- och TV-lagen (1996:844) samt programföretagens sändningstillstånd.

Publicitetsreglerna inleds med ett portalstadgande:

”Press, TV och radio skall ha största frihet inom ramen för tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen för att kunna tjäna som nyhetsförmedlare och som granskare av samhällslivet. Härvid gäller dock att skydda enskilda mot oförskyllt lidande genom publicitet. Etiken tar sig inte i första hand uttryck i en formell regeltillämpning utan i en ansvarig hållning inför den publicistiska uppgiften. De etiska reglerna för press, radio och tv skall vara ett stöd för den hållningen.”

Vidare innehåller publicitetsreglerna krav om att medierna skall ge korrekta nyheter (p. 1-4), vara generösa med bemötanden (p. 5-6), respektera den personliga integriteten (p. 7-10), vara varsamma med bilder (p. 11-12), höra bägge sidor (p. 13-14) samt vara försiktiga med namn (p. 15-17).

---

⁴¹⁷ Pressens Samarbetsnämnd, *Spelregler för press, TV, radio*, 2002 s.10 f.

⁴¹⁸ Pressens Samarbetsnämnd, *Spelregler för press, TV, radio*, 2002 s.12 f.

⁴¹⁹ Hänvisningar nedan till publicitetsreglerna, instruktion för Allmänhetens Pressombudsman och stadgar för Pressens Opinionsnämnd är hämtade från publikationen *Spelregler för press, TV, radio*, 2002.

⁴²⁰ Pressens Samarbetsnämnd, *Spelregler för press, TV, radio*, 2002 s. 4.

9.2 Självsanering

Den självsanerande verksamheten bedrivs av PO och PON⁴²¹ som prövar publicering i periodisk skrift och publicering på Internet som enligt 1 kap. 7 § TF utgör en bilaga till periodisk skrift.⁴²² PO tillsätts efter beslut av chefsjustitieombudsmannen, ordföranden i Pressens Samarbetsnämnd och ordföranden i Sveriges Advokatsamfund och har en mandatperiod om tre år. I PON sitter representanter för Publicistklubben, Svenska Journalistförbundet, Svenska Tidningsutgivareföreningen, Sveriges Tidskrifter och allmänheten. Representanterna för allmänheten utses av chefsjustitieombudsmannen och ordföranden i Sveriges Advokatsamfund. PON har fyra ordföranden vilka är eller har varit ordinarie domare, vanligen i HD eller Regeringsrätten och som turas om att tjänstgöra.

PO skall enligt 1 § instruktion för Allmänhetens Pressombudsman ”råda och bistå enskilda som känner sig förfördelade av publicitet” och enskild som upplever sig ha blivit personligen kränkt eller orättvist behandlad av tidningspublicering kan anmäla publiceringen till PO. Två krav ställs på anmälan. Dels skall anmälaren vara personligen berörd av den publicering som anmäls. Med personligen berörd menas exempelvis att anmälaren själv är namngiven eller på annat sätt utpekad i publiceringen. Dels skall publicering normalt⁴²³ ha skett inom tre månader från den dag anmälan inkom.⁴²⁴ PO skall också genom opinionsbildning verka för god publicistisk sed.⁴²⁵

PO kan efter anmälan, eller på eget initiativ⁴²⁶, försöka bidra till en rättelse eller ett genmäle.⁴²⁷ I vissa fall leder utredning av PO fram till att PO överlämnar anmälan, tillsammans med ett förslag till klander, till PON. Har PO istället avskrivit ett ärende kan enskild ändå överklaga beslutet direkt till PON.⁴²⁸

PON prövar ärenden gällande all periodisk press som genom abonnemang eller lösnummerförsäljning eller på annat sätt är tillgänglig för envar och nämnden bedömer huruvida viss publicering avvikit från god publicistisk

---

⁴²¹ Den statliga myndigheten Granskningsnämnden för radio och TV prövar klagomål mot radio- och TV-program. Granskningsnämnden prövar också om bestämmelserna i radio- och TV-lagen följs samt att verksamheten bedrivs i enlighet med tillstånd.

⁴²² Prövningen omfattar även publicering som avses 1 kap. 9 § YGL om publiceringen tillhandahålls av redaktionen för en tryckt periodisk skrift eller av företag som ingår i koncern som samtidigt ger ut tryckt periodisk skrift. Se 1 § b) instruktion för Allmänhetens Pressombudsman och 1 § b) stadgar för Pressens Opinionsnämnd.

⁴²³ Föreligger ”särskilda skäl” kan PO, enligt 5 § c) instruktion för Allmänhetens Pressombudsman, pröva publicering som inte skett inom tre månader från den dag anmälan kom inkom.

⁴²⁴ Se <http://www.po.se/anmalan.jsp> Informationen hämtad 070706. Jfr. 5-7 §§ instruktion för Allmänhetens Pressombudsman.

⁴²⁵ 1 § instruktion för Allmänhetens Pressombudsman.

⁴²⁶ Se dock 7 § instruktion för Allmänhetens Pressombudsman.

⁴²⁷ Jfr. p. 5 publicitetsreglerna.

⁴²⁸ 2 § stadgar för Pressens Opinionsnämnd.

sed. PON:s uttalar härvidlag att tidningen åsidosatt, brutit mot eller grovt brutit mot god publicistisk sed. Har PON i ett visst ärende bestämt att företag, vars tidning eller Internetpublicering skall klandras, bör tidningen enligt p. 6 publicitetsreglerna⁴²⁹, utan dröjsmål publicera PON:s uttalande i oavkortat skick och på en väl synlig plats publicera nämndens hela uttalande och utan anmaning redovisa till PO att så skett.⁴³⁰ Klandrad tidning skall också erlägga expeditonsavgift.⁴³¹ En klandring leder dock inte till att den enskilde får kompensation, likt skadestånd, för den kränkning som publiceringen inneburit.

9.3 Pressetik och integritetskränkande bildmaterial

Det finns ett antal olika stadganden i publicitetsreglerna som berör publicering av integritetskränkande bildmaterial. Under rubriken ”Ge korrekta nyheter” föreskriver p. 4: ”Slå vakt om den dokumentära bilden. Var noga med att bilder och grafiska illustrationer är korrekta och inte utnyttjas på ett missvisande sätt.” Vidare anges, under p. 7 avsnittet ”Respektera den personliga integriteten”, att publicitet som kan kränka privatlivets helgd skall övervägas noga samt att medierna skall ”[a]vstå från sådan publicitet om inte ett uppenbart allmänintresse kräver offentlig belysning”. Vid publicering av självmord och självmordsförsök skall enligt p. 8 dessutom stor försiktighet iaktas särskilt av hänsyn till anhöriga och vad ovan sagts om privatlivets helgd. I överensstämmelse med p. 10 skall medierna inte framhäva ”berörda personers etniska ursprung, kön, nationalitet, yrke, politisk tillhörighet, religiös åskådning eller sexuell läggning om det saknar betydelse i sammanhanget och är missaktande.”

Vad gäller publicering av bildmaterial gäller under avsnittet ”Var varsam med bilder” att de etiska reglerna enligt p. 11 även gäller i tillämpliga delar om bildmaterial och att ”[b]ildmontage, retuschering på elektronisk väg eller bildtext” enligt p. 12 inte får utformas ”så att det vilseleder eller lurar läsaren” samt att medierna alltid skall ange ”i direkt anslutning till bilden om den är förändrad genom montage eller retusch. Detta gäller även vid arkivering.”

Konsekvenserna av en namnpublicering som kan skada människor skall, i enlighet med p. 15, övervägas noga och medierna skall avstå från sådan publicering om inte ett uppenbart allmänintresse kräver att namn anges. I det fall namn inte anges skall, enligt p. 16, publicering av bild som gör en identifiering möjlig, undvikas.

---

⁴²⁹ Se också 13 § stadgar för Pressens Opinionsnämnd.

⁴³⁰ 13 § stadgar för Pressens Opinionsnämnd.

⁴³¹ Avgiften är antingen 10 000 kr eller 25 000 kr beroende om tidningen har en vardagsupplaga som är mer eller mindre än 10 000 exemplar och tillfaller en stiftelse som använder medlen för att täcka kostnaderna för PO:s och PON:s verksamhet. 11-12 §§ stadgar för Pressens Opinionsnämnd.

Publicitetsreglerna avslutas i p. 17 med ett konstaterande: ”Observera att hela ansvaret för namn- och bildpublicering faller på den som återger materialet.”

Bildmaterial som framförallt berörs av de nu nämnda reglerna är bilder som inte innefattar ärekränkning enligt 7 kap. 4 § 14-15 p. TF och bilder som heller inte utgör del i kommersiell reklam. Det kan vara publicerade bilder i periodisk press som skildrar nakenbad, familjesammankomst eller andra bilder som direkt inkräktar på privatlivet. Sådana bilder skyddas heller inte av PuL till följd av att TF och YGL undantas PuL:s tillämpningsområde.⁴³² I det fall den enskilde inte vill stå de ekonomiska risker som är förknippade med att väcka enskilt åtal för ärekränkning kan de pressetiska reglerna även ha betydelse för bild som egentligen skulle kunna föranleda ansvar för ärekränkning. Den enskilde kan i dessa fall istället välja att anmäla publiceringen till PO och till PON.

9.4 Integritetskränkande bildmaterial i PON:s praxis

I detta avsnitt exemplifieras det skydd som publicitetsreglerna har att ge mot publicering av integritetskränkande fotografier. Avsnittet är på grund av utrymmeskäl kortfattat och översiktligt.

I 68/73 gällde frågan en bild i Dagens Nyheter som hade tagits för att illustrera ett reportage från nöjesparken Gröna Lund i Stockholm. Bilden skildrade en ensam kvinna på en bänk på nöjesfältet och i anslutning till bilden fanns rubriken ”Stark är glad, ensam illa ute”. PON klandrade tidningen emedan bilden kunde uppfattas som en illustration till texten ”ensam illa ute” och tidningen hade därför brustit i tillbörlig hänsyn till kvinnan.

I ett annat fall 23/1984 publicerade en tidning bilder på en jordfästning under rubriken ”Här begravs en utslagen”. Tidningen hade enligt PON grovt brutit mot god publicistisk sed då de anhöriga bestämt motsatt sig pressbevakning under begravningsakten vilket gjorde att bilderna var tagna i smyg. Publiceringen var vidare sådan att den otvivelaktigt utgjort ett allvarligt intrång i privatlivets helgd.

I 102/2006 hade Expressen på juldagen 2005 en sportbilaga som innehöll en lista med rubriken ”Sveriges 100 hetaste idrottsstjärnor”. På plats 69 under rubriken "Tittut!" visades en hög bild på en friidrottare i landslagsdräkt vars könsorgan syntes vid grenen på löparbyxorna. PO beslutade den 12 juni 2006 att hänskjuta ärendet till PON och motiverade sitt beslut med att framhålla följande:

---

⁴³² Cars, *Pressetiken i praktiken : en översikt av PO/PON:s praxis*, 1991 s. 144.

”I vår kultur är det vedertaget att den enskilde själv avgör vem eller vilka hon eller han vill exponera sin nakenhet och sina genitalier inför. Om det sker massmedialt så bör det normalt vara med den berördes samtycke. Det gäller inte minst när det, som i detta fall, sker planerat och i förment skämtsamt syfte.

Intermezzot på löparbanan ägde inte rum med avsikt. Den var ett rent missöde. Jag har den djupaste förståelse för att anmälaren inte delar Expressens uppfattning om att den lämpar sig för underhållning. Det pris han fått betala för tidningens ambition att förnöja och förströ är kränkt integritet. Det priset är för högt. Expressen har inte levt upp till god publicistisk sed. Publiceringen bör klandras.”

PON gjorde sedermera samma bedömning som PO och fann att Expressen genom den anmälda publiceringen har åsidosatt god publicistisk sed.

I 58/2006 gällde ärendet en artikel med tillhörande bild om en skilsmässa som ett bolags förre USA-chef A genomgick. Av artikeln framgick att mannens hustru ställde långtgående ekonomiska krav på honom och att de inte hade levt tillsammans sedan 2002. A levde istället med tvåbarnsmamman B. Den publicerade bilden skildrade de två dansades på en fest. I bildtexten stod att mannen i flera år varit tillsammans med tvåbarnsmamman och att hon lämnat man och två barn för att vara med mannen i New York. PO fastslog i sitt beslut att det fanns ett allmänt intresse för ärendet för A:s skilsmässa och de ekonomiska krav som hans hittillsvarande hustru framfört. Men att hans relation med B inte omfattades av detta allmänintresse. ”Anmälaren är inte en offentlig person. Hon förvandlas inte heller till en sådan på grund av att hon sammanlever med en välkänd man. Publiceringen av namn och bild samt uppgifterna om hennes familjeförhållanden utgör ett pressetiskt oacceptabelt intrång i anmälares privatliv. Intrånget har tillfogat henne en ej godtagbar publicitetsskada.” Anmälaren var dock enligt PON att betraktas som en offentlig person.”Viss publicering om henne blir därmed försvarlig. Bildtexten rörande hennes familjeförhållanden, i kombination med bilden, samt det förhållandet att hon inte fått tillfälle till bemötande har emellertid tillfogat henne en ej godtagbar publicitetsskada. Nämnden finner därför att Expressen genom den anmälda publiceringen åsidosatt god publicistisk sed.”

I 3/2007 hade en notis i Göteborgs-Tidningen om rasism på krogen införts en s.k. genrebild på en dörrvakt. Det fanns ingen klagande bildtext om att han saknade koppling till notisen. Utpekandet innebar enligt PO en oförsvarlig publicitetsskada för dörrvakten och PON fann att genom publiceringen har åsidosatt god publicistisk sed.

10 Analys

Den enskilde skyddas i svensk lagstiftning mot integritetskränkande bildmaterial på två olika sätt.

För det första har den enskilde ett visst skydd mot spridning av integritetskränkande bildmaterial i det fall sådan spridning innebär förtal eller förolämpning och det spelar ingen roll om yttrande faller inom eller utanför TF:s och YGL:s tillämpningsområde, eftersom bestämmelser om ärekränkning tillhandahålls såväl i allmän lag (5 kap. 1-4 §§ BrB) som i grundlag (7 kap. 4 § 14-15 p. TF och 5 kap. 1 § YGL).

För det andra är integritetskränkande bildmaterial ofta av sådan karaktär att det är personuppgift vilket medför att den enskilde enligt bestämmelserna i PuL under vissa omständigheter även har ett skydd mot andra handhavanden med integritetskränkande bildmaterial.

10.1 Skydd mot spridning av integritetskränkande bildmaterial

HD har i sin praxis framförallt väglett hur förtalsbrottet skall tillämpas på olika spridningsförfaranden med bildmaterial (publicering, visning etc.) och sådan gärning har ansetts kunna föranleda ansvar för förtal då den inneburit att ”någon utpekar annan såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning”. I *Video-målet* och *Hustler-målet* klargjorde HD att lämnas uppgift i en bild, ett fotografi eller fotomontage eller liknande får uppgiften den innebörd rörande den berörde som själva framställningssättet förmedlar och spridning av bild har ansetts kunna vara förtal både i fall då det framgått att bildmaterialet varit autentiskt (*Video-målet*) och icke autentiskt (*Hustler-målet*) så länge bildmaterialet, ensamt eller i förening med text, förmedlar uppgift om den skildrade som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning.

Viss osäkerhet föreligger emellertid för vad som krävs för att spridning av bildmaterial kan sägas förmedla uppgift ägnad att utsätta denne för andras missaktning.

I *Video-målet* konstaterade HD att visning av film som skildrade samlagssituation förmedlade uppgift om samlaget och hur det genomfördes. Det var i sig inte nedsättande. Istället var det den omständigheten att filmen kunde göra intryck av att kvinnan samtyckt till själva filminspelningen av samlaget och eventuellt också till filmvisning som var lämnande av uppgift vilken var ägnad att utsätta henne för andras missaktning. I *Hustler-målet* fann domstolen, i likhet med detta resonemang, att en herrtidning som

publicerat olika fotomontage under rubriken ”En smygitt i kändisarnas hemliga fotoalbum!” vilka skildrade ett antal kända personer i olika pornografiska bilder med tillhörande texter om att kändisar ofta var mer sexuellt lössläppta och perversa än andra, att bildmaterialet ”särskilt i förening med reportaget i övrigt måste (...) anses ägnade att utsätta målsäganden för andras missaktning”. Rättsfallen visar att HD lagt stor vikt vid omständigheterna i det enskilda fallet då frågan om visst bildmaterial förmedlat nedsättande uppgift skall prövas.

I enlighet med HD:s domskäl i *Video-målet* måste det samtidigt hållas för visst att en rad olika spridningar av integritetskränkande bildmaterial inte nödvändigtvis lämnar vare sig uppgift (uttalande av viss bestämdhet) eller uppgift ägnad att utsätta annan för andras missaktning. Som exempel kan då nämnas spridning av fotografi som skildrar personer på badstrand. Det kan vara mycket kränkande för den enskilde att få en bild av sig själv i en mer lättklädd situation spridd till andra samtidigt som en sådan bild endast torde förmedla uppgift om att den skildrade vid fotografitillfället varit och badat och hur den skildrade ser ut i badkläder. Spridning av sådan bild kan därför i regel inte sägas förmedla någon nedsättande uppgift om den enskilde oavsett hur kränkande själva spridningen är. Samma kan dessutom antas gälla då bild skildrar nakenbadande personer. Även om det bör påpekas att det kan vara annorlunda om bild innehåller en löjeväckande detalj eller något annat som gör att bilden i dessa fall kan anses förmedla nedsättande uppgift. Integritetskränkande bildmaterial kan således inte regelmässigt anses föranleda ansvar för förtal.

Ansvar för förtalsbrott skall inte aktualiseras enligt 7 kap. 4 § 14 p. 2 st. TF och 5 kap. 1 § 2 st. BrB, om det med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken och han visar att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den. Vilken uppgift som är försvarlig att lämna får prövas i varje enskilt fall, men rör sådan uppgift en offentlig person är spridning av bildmaterial innehållande sådan uppgift i större utsträckning försvarlig. En intresseavvägning leder i sådana fall ofta till att visst intresse av yttrandet väger tyngre än den enskildes intresse av skydd för privatlivet. Bland de intressen som väger tungt kan nämnas spridning av bildmaterial som tillgodoser ett allmänt eller enskilt intresse, yrkesmässig nyhetsförmedling, allmänna opinionsbildning, kulturell verksamhet, kritikrätt etc.

Samtidigt kan hållas för visst att ju mer integritetskränkande bildmaterialet är desto svårare torde det vara att spridning bedöms såsom försvarlig.⁴³³ Det nu sagda beror emellertid givetvis på vilken omständighet det är som gör att bildmaterialet är integritetskränkande.

Är uppgiften försvarlig att lämna skall det sedermera också visas att uppgiften var sann eller att det fanns skälig grund för den. Bildmaterial som inte är manipulerat torde ofta vara ”sann” om den inte används i ett

---

⁴³³ Jfr. prop. 1962:10, del B s. 145.

sammanhang som gör att bilden trots allt förmedlar en uppgift om ett förhållande som t.o.m. saknar skäl原因 grund. I ett tidigare kapitel har nämnts att en bild, som skildrar en åklagare som tar emot pengar av en erkänd brottsling, förmedlar uppgift. Det betyder ändå inte att den uppgift som bilden förmedlar är den att åklagaren är korrumpierad eftersom den kan skildra det förhållande att åklagaren stod i ett parkeringsgarage och frågade en förbipasserande om växel till parkeringsautomaten. Används denna bild till en text som behandlar korruption inom rättsväsendet saknar den uppgift som lämnas genom bilden skäl原因 grund. Huruvida uppgift som förmedlas via bildmaterial är sann eller om den har skäl原因 grund får alltså bedömas med utgångspunkt i de faktiska omständigheterna.

Eftersom spridning av integritetskränkande bildmaterial ibland inte är förtal, är frågan om viss spridning av sådant bildmaterial kan vara förolämpning väsentlig att utreda. Sett till ordalydelsen kan förolämpningsbrottet omfatta flera slags kränkningar av den personliga integriteten än förtalsbrottet och det krävs inte förmedling av uppgift ägnad att utsätta någon för andras missaktning, eftersom förolämpningsbrottet avser att skydda den enskildes subjektiva ära. Enär det varit ovisst om förolämpning endast kan föreligga om yttrande enbart är avsett för den berörde eller om det räcker att den enskilde också ingår i den krets av människor som yttrandet riktar sig till, är brottets tillämplighet på spridning av integritetskränkande bildmaterial inte särdeles enkel att nå klarhet i. Frågan om hur ”varigenom någon smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende *mot honom*” skall tolkas får än större effekt då spridning av bildmaterial faller under TF:s och YGL:s tillämpningsområde, eftersom bildmaterialet då normalt riktar sig till även andra än den berörde.

Om brottet skall tolkas som att yttrande enbart skall vara riktat till den berörde torde ett förfarande där integritetskränkande bildmaterial visas direkt till den skildrade under vissa omständigheter kunna aktualisera straffansvar för förolämpning. Ett exempel på straffbar förolämpning kan då vara att en person blir visad en bild på sig själv som skildrar denne i en intim eller privat situation eller en bild som är manipulerad på visst sätt etc. eftersom sådan gärning torde bestå i att någon smädar annan genom annat skymfligt beteende mot honom och smädelsen under dessa omständigheter kan sägas vara ägnad att sårar dennes äre känsla. Det ovan nämnda exemplet, att en person blir visad en bild på sig själv i badkläder, kan dock inte utan vidare vara förolämpning, eftersom sådan bild normalt inte kan antas vara ägnad att sårar dennes äre känsla.

Skall brottet istället tolkas som att yttrande kan vara riktat till en krets människor vari också den skildrade ingår och att den skildrade tagit del av framställningen, kan visning av integritetskränkande bildmaterial förmodligen vara smädande i flera fall. Sprids t.ex. sådan bild som skildrar person i badkläder till den skildrade men också till andra borde spridningen i större utsträckning kunna anses vara ägnad att sårar dennes äre känsla än om denne ensamt tar del av bilden. Bilden förmedlar då inte en nedsättande uppgift (gärningen hade i sådana fall varit förtal), men till följd av den större

spridningen borde en objektivt sett relativt oförarglig bild ändå kunna såra den enskildes ärekänsla.

Förolämpningsbrottet skulle, under dessa omständigheter, kunna få effekt i ett flertal fall där den enskilde har ett väsentligt och berättigat skyddsintresse utan att förtalsbestämmelsen är tillämplig, exempelvis Expressens publicering av en bild på en friidrottare i landslagsdräkt vars könsorgan syntes vid grenen på löparbyxorna (se kapitel 9.4) men också bildmaterial som framställs och sprids i syfte att mobba (och som ändå inte förmedlar någon nedsättande uppgift) etc.

I det fall förolämpningsbrottet utvecklas på ett sätt som gör att det även tillämpas på yttrande som är riktat till fler än bara den berörde, kommer allmänna grundsatser om intressekollisioner att få större betydelse än vad som ansetts gälla hitintills.

Det bör i sammanhanget även påpekas att ärekränkning enligt 5 kap. 5 § 1 st. BrB i princip enbart får åtalas av målsägande. Åklagaren får endast väcka åtal om denne anser att det av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser förtal och grovt förtal (1 p.), förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning (2 p.), förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse (3 p), eller förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes homosexuella läggning (4 p.). Gäller saken annan slags förolämpning kan enbart enskilt åtal väckas⁴³⁴, vilket innebär en icke obetydlig ekonomisk risk som kan verka avskräckande.⁴³⁵

En annan försvarande omständighet är det särskilda rättegångsförfarande som används vid tryck- och yttrandefrihetsbrott. I tryckfrihetsmål prövas skuldfrågan av jury och denna finner som regel att den åtalade skall gå fri från åtalet.⁴³⁶ Detta trots att JK, som ensam utövare av tillsynen över yttrandefrihetens gränser, endast väcker åtal om denne av särskilda skäl anser det påkallat ur allmän synpunkt att väcka åtal.

10.2 Skydd vid andra handhavanden med integritetskränkande bildmaterial

Andra handhavanden med integritetskränkande bildmaterial kan om bildmaterialet direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet omfattas av det skydd den enskilde har för sina personuppgifter i enlighet med PuL. PuL skyddar i dessa fall inte enbart mot spridning utan

---

⁴³⁴ Jfr. *Video-målet* i vilket åklagare var förhindrad att väcka åtal för förolämpning.

Domstolen kunde därför begränsad till pröva om förfarandet var förtal.

⁴³⁵ Cars, *Kan man få rätt mot pressen?*, 1981 s.1.

⁴³⁶ SOU 1979:49 s. 88 ff., 189 ff. och Cars, *Bör tryckfrihetsprocessen reformeras?*, 1986 s. 23 ff. Jfr. artikel 6 Europakonventionen. Se också Vallinder, *Nio edsvurna män: jury och tryckfrihet i Sverige 1815-2000*, 2000 s. 19.

mot ”behandling”, vilket enligt 3 § PuL kan vara alltifrån insamling och lagring till bearbetning och användning men förutsättningen är enligt 5 § PuL att behandlingen av personuppgifter är helt eller delvis automatiserad eller vid manuell behandling att uppgifterna ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter, som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier.

7 § PuL undantar flertal olika handhavanden med bildmaterial, även när detta är integritetskränkande, genom att paragrafen föreskriver att bestämmelserna i PuL inte skall tillämpas i den utsträckning det skulle strida mot bestämmelserna om tryck- och yttrandefrihet i TF eller YGL. På så vis undantas samtliga handhavanden med bildmaterial som ingår i något stadium i produktionen av yttrande som omfattas av TF och YGL liksom undantaget gäller självaste spridningen av sådant yttrande. Vidare undantas enligt 7 § 2 st. handhavanden med bildmaterial, vilka är att anse som personuppgifter, om det sker uteslutande för journalistiska ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande. För det sistnämnda undantaget gäller inte desto mindre att vissa säkerhetsåtgärder skall iakttas till skydd för de behandlade personuppgifterna (i överensstämmelse med 30-32 §§, 45 § 2 st. 46, 50 och 51 §§ PuL).⁴³⁷

PuL har två olika regelsystem för strukturerat respektive ostrukturerat material. Vid handhavanden med bildmaterial innehållande personuppgifter som ingår i strukturerat material (som t.ex. register, ärendehanteringssystem och databaser) skall särskilda hanteringsregler iakttas och åtföljas.⁴³⁸ Sådan behandling får enligt 10 § PuL som huvudregel endast ske om den som personuppgiften avser, dvs. den skildrade personen, har lämnat sitt samtycke eller om behandlingen är nödvändig för visst ändamål. Bildmaterial som kränker den enskildes personliga integritet genom att skildra den enskilde i en intim eller annars privat situation eller som meddelar annan privat information om den enskilde torde dock i regel vara känslig personuppgift i enlighet med 13 § PuL och *Bodil-målet* vilket betyder att handhavande med sådant bildmaterial enligt 15 § PuL är förbjuden såvida den skildrade inte samtyckt till behandlingen eller att denne på ett tydligt sätt redan offentliggjort bildmaterialet etc.

Är behandling av integritetskränkande bildmaterial innehållande personuppgift helt eller delvis automatiserad och bildmaterialet inte ingår i något slags register, dvs. är ostrukturerade, gäller för handhavande med sådant bildmaterial, i överensstämmelse med 5a § 2 st. PuL, att hanteringen ”inte [får] utföras, om den innebär en kränkning av den registrerades personliga integritet.”

---

⁴³⁷ Öman, Lindblom, *Personuppgiftslagen. En kommentar*, 2007 s. 140.

⁴³⁸ Det betyder att 9, 10, 13-19, 21-26, 28, 33, 34 och 42 §§ är tillämpliga på behandling av materialet. Se 5a § 1 st. PuL.

10.3 Gällande rätts förenlighet med Europakonventionen

Europakonventionen har två artiklar som är betydelsefulla för skyddet mot integritetskränkande bildmaterial, dels artikel 8 som ger den enskilde rätt till respekt för dennes privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens och dels artikel 10 som stadgar om var och ens rätt till yttrandefrihet. Bägge artiklarna har också ansetts tillhandhålla ett skydd mot ärekränkande bildmaterial.

Eftersom ett yttrande både kan vara ett angrepp på persons ära och dennes personliga integritet kommer rättigheterna ibland i konflikt med varandra och Europadomstolen har av denna anledning vägt olika intressen mot varandra, vilket i detta fall medför att var och ens rätt att yttra sig fritt balanseras mot rätten till privatliv. Inte minst gäller denna balansgång vid spridning av integritetskränkande bildmaterial. Europadomstolen har härvidlag uttalat att artikel 8 omfattar en rätt till att bli lämnad i fred, vilket innebär skydd mot närgången fotografering, publicering av bildmaterial av privat karaktär och annan användning av sådant bildmaterial för ovidkommande syften.

Integritetskränkande bildmaterial kan under vissa omständigheter vara en kränkning av den enskildes rätt till privat- och familjeliv och ett sådant ingrepp är konventionsenligt om det är lagligt, ägnat att tillgodose allmänt eller enskilt intresse (bl.a. till skydd för andra personers fri- och rättigheter) samt nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.

Europadomstolen påpekar i sin rättspraxis att den fria pressen har en avgörande roll i ett demokratiskt samhälle. Pressens uppgift är därvidlag att meddela information av allmänt intresse och sådan information kan vara ”stötande, chockerande eller störande”.⁴³⁹ Vid publicering av bildmaterial har Europadomstolen också fäst särskild vikt vid att publicering varit av allmänt intresse,⁴⁴⁰ att bildmaterial som publicerats inte hade visat några detaljer om privatlivet⁴⁴¹ samt huruvida bildmaterialet skulle spridas till en begränsad krets eller om det skulle bli tillgängligt för allmänheten.⁴⁴²

Den svenska rätten skyddar den enskilde mot att integritetskränkande bildmaterial sprids genom ärekränkingsbestämmelserna och i det fall yttrande faller utanför TF:s och YGL:s tillämpningsområde kan spridning under särskilda omständigheter även vara behandling av personuppgift. För

---

⁴³⁹ “Subject to paragraph 2 (art. 10-2), it is applicable not only to ‘information’ or ‘ideas’ that are favourably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb. Such are the demands of that pluralism, tolerance and broadmindedness without which there is no ‘democratic society’”, se *Lingens mot Österrike* p. 41 och *Handyside mot Förenade Kungariket* p. 49.

⁴⁴⁰ *Krone Verlag GmbH & Co. KG mot Österrike* p. 37. *Tammer mot Estland* p. 68.

⁴⁴¹ *Krone Verlag GmbH & Co. KG mot Österrike* p. 37

⁴⁴² *Mutatis mutandis, P.G. och J.H. mot Förenade Kungariket* p. 56, *Peck mot Förenade Kungariket* p. 57.

sistnämnda yttrande finns således ett skydd mot både ärekränkning och mot viss behandling av personuppgifter.⁴⁴³ Det är således inte den enskildes rätt till privatliv som står i fokus i den svenska rätten, utan framförallt dennes rätt till skydd mot spridning av nedsättande uppgift eller mot annan smädelse.

Europadomstolens praxis utvecklas på ett annat sätt med utgångspunkt i artikel 8 Europakonventionen vilket kan exemplifieras med målen *Campmany y Diez de Revenga och Lopez-Galiacho Persona mot Spanien* och *Von Hannover mot Tyskland*. I *Campmany y Diez de Revenga och Lopez-Galiacho Persona mot Spanien* hade tidning publicerat uppgifter och komprometterande bilder om en intim förbindelse mellan två kända personer och Europadomstolen fastslog att publiceringen inte var av allmänt intresse eftersom frågan gällde privata förhållanden. I *Von Hannover mot Tyskland* fann Europadomstolen att publicering av diverse fotografier som skildrade von Hannover i hennes vardagliga liv föll inom ramen för artikel 8 och vid en intresseavvägning ansåg Europadomstolen att det inte fanns något allmänt intresse av publiceringen vilket kunde försvara det ingrepp i von Hannovers privatliv som fotograferingen och publiceringen inneburit.⁴⁴⁴

Fallen är intressanta vid en jämförelse med det svenska skyddet mot integritetskränkande bildmaterial, eftersom varken spridning av en bild som åskådliggör att två kända människor har en relation eller bilder på en människa i dennes vardagliga liv, utan vidare kan antas kunna föranleda ansvar för förtal, eftersom sådant bildmaterial normalt inte förmedlar uppgift ägnad utsätta någon för annans missaktning. Det är heller inte klart att bildmaterialet kan föranleda ansvar för förolämpning eftersom bilderna, som bl.a. skildrar von Hannover när hon var ute och handlade eller var på ridtur, var triviala. Ett annat exempel på en situation som troligtvis skulle falla inom ramen för artikel 8, men där den enskilde i Sverige inte skulle kunna värja sig rättsligt, är situationen då en tidning likt situationen i PON:s ärende 23/1984 publicerat smygfotograferade bilder på en jordfästning.

Det skyddsområde som den svenska rätten tillhandhåller den enskilde för dennes objektiva och subjektiva ära, skyddar i viss mån även den enskilde från kränkningar av dennes personliga integritet. Rätten till privatliv enligt artikel 8 inbegriper dock långt fler situationer än ärekränkande gärningar och artikeln är heller inte enbart inriktad på själva spridningen av ett yttrande. Det bör också noteras att de fall som prövats av Europadomstolen gäller publicering av bildmaterial i massmedia, vilket betyder att yttrandefrihetsintresset varit av stor betydelse vid intresseavvägningen. Härav tyder en del på att Europadomstolen skulle finna att en individs intrång i en annan individs privatliv, t.ex. dennes fotografering och spridning av integritetskränkande bild, i större utsträckning är oproportionerlig, eftersom intrånget inte kan stödja sig på ett tungt nyhetsförmedlingsintresse.

---

⁴⁴³ Skyddet mot behandling av personuppgifter diskuteras nedan.

⁴⁴⁴ Se *Von Hannover mot Tyskland* p.61 ff.

Skall förolämpningsbestämmelsen dessutom tolkas som att yttrande endast kan föranleda ansvar för förolämpning om yttrandet enbart är riktat till den berörde, blir förhållandet än mer skevt. I sådana fall skulle person som sprider uppenbart integritetskränkande bildmaterial, vilket varit ägnat att såra den skildrades ärekänsla, till en större krets människor kunna gå fri från ansvar om bildmaterialet trots allt inte förmedlar uppgift ägnad att utsätta annan för andras missaktning.⁴⁴⁵ Det orimliga i denna tillämpning av förolämpningsbrottet ligger också i att en person, genom att sprida bildmaterialet till flera än bara den skildrade, skulle kunna undgå straffansvar.

Det bör slutligen påpekas att artikel 8 inbegriper en skyldighet för konventionsstat att vidta positiva åtgärder för att skydda den enskildes privata sfär⁴⁴⁶ även från andras ingrepp i den enskildes privatliv. Således skall även Sverige, i den mån det är rimligt, utfärda ”lagar och förordningar som ger ett tillfredställande skydd åt privatliv, familjeliv, hem och korrespondens och att de rättsvårdande myndigheterna håller kontroll över att dessa lagar och förordningar respekteras.”⁴⁴⁷

10.3.1 Särskilt om PuL, dataskyddsdirektivet och Europakonventionen

Den svenska regleringen av PuL tillhandahåller i det fall lagen är tillämplig ett gott skydd för den enskildes personliga integritet. Den svenska införlivningen av dataskyddsdirektivet har emellertid ett generöst undantag i 7 § PuL, enligt vilken bestämmelserna i PuL inte skall tillämpas i den utsträckning det skulle strida mot bestämmelserna om tryck- och yttrandefrihet i TF eller YGL. Enligt 7 § 2 st. PuL undantas behandling av personuppgifter, som sker uteslutande för journalistiska ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande, stora delar av reglerna i PuL.

I överensstämmelse med artikel 9 dataskyddsdirektivet är det tillåtet att från direktivets bestämmelser undanta avdelning 3, 4 och 6⁴⁴⁸ i dataskyddsdirektivet i fråga om behandling av personuppgifter som sker uteslutande för journalistiska ändamål eller konstnärlig eller litterär verksamhet men ”endast om de är nödvändiga för att förena rätten till privatlivet med reglerna om yttrandefriheten”.

Denna möjlighet till undantag har genom den svenska införlivningen fått följande lydelse i 7 § PuL:

---

⁴⁴⁵ Jfr. *Video-målet* och *Hustler-målet*.

⁴⁴⁶ *X och Y mot Nederländerna*.

⁴⁴⁷ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007 s. 302.

⁴⁴⁸ I avdelningarna finns bl.a. förbud mot behandling av känsliga personuppgifter (avdelning 3, artikel 8), skyldighet till information vid behandling av uppgifter till den som uppgifterna gäller (avdelning 4, artikel 10-11).

” Bestämmelserna i denna lag tillämpas inte i den utsträckning det skulle strida mot bestämmelserna om tryck- och yttrandefrihet i tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen. Bestämmelserna i 5 a, 9-29 och 33-44 §§ samt 45 § första stycket och 47-49 §§ skall inte tillämpas på sådan behandling av personuppgifter som sker uteslutande för journalistiska ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande.”⁴⁴⁹

Skillnaderna mellan artikel 9 dataskyddsdirektivet och 7 § PuL är tydliga. Dels har undantaget fått ett bredare tillämpningsområde än artikel 9 dataskyddsdirektivet. Det svenska grundlagsskyddet för yttrandefriheten är inriktat på att ge särskilt skydd åt yttranden som sprids medelst visst framställningssätt bl.a. tryckpress och TF:s och YGL:s materiella tillämpningsområde omfattar långt fler yttranden än dem som framställs med journalistiska ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande. Dels skall behandling av personuppgifter, som sker uteslutande för journalistiska ändamål eller konstnärlig eller litterär verksamhet, enligt artikel 9 endast undantas från vissa bestämmelser i den mån de är nödvändiga för att förena rätten till privatlivet med reglerna om yttrandefriheten.

Som tidigare redogjorts för har den enskilde varken i TF eller YGL någon rätt till sitt privatliv i större utsträckning än att lagarna skyddar den enskilde mot ärekränkning. Artikel 9 skall, då den är en undantagsbestämmelse, tolkas restriktivt⁴⁵⁰ och denna omständighet i kombination med artikelns ordalydelse kan således, inte utan att bli övertolkad, anses kunna innebära att en medlemsstat helt kan undanta yttranden, som faller inom ramen för grundlagsskydd och andra behandlingar för journalistiska ändamål eller konstnärlig eller litterär verksamhet, från en bedömning som tar hänsyn till den enskildes rätt till privatliv.⁴⁵¹

EG-direktiv saknar förarbeten och härav följer att det kan vara svårt att veta hur direktivet skall tolkas.⁴⁵² Ingress eller annan preambel kan användas vid tolkning av förordning och direktiv, eftersom sådan som en del av rättsakten inledningsvis påtalar rättsaktens syften⁴⁵³. För de nationella domstolarna gäller det dock att, till följd av EG-domstolens exklusiva behörighet att göra auktoritativa uttalanden om direktivets innebörd, tolka PuL i enlighet med

---

⁴⁴⁹ Jämförelsen tagen ur Bernitz, *HD och EG-domstolen – om vikten av förhandsavgöranden och HD-domar som inte bör ses som prejudikat*, 2001-02 s. 957. Se också artikel 6.2 EG-fördraget.

⁴⁵⁰ Bernitz, *HD och EG-domstolen – om vikten av förhandsavgöranden och HD-domar som inte bör ses som prejudikat*, 2001-02 s. 957.

⁴⁵¹ Detta gäller således alldeles oavsett noteringen som infördes i ministerrådets protokoll, om att Sverige anser att begreppet konstnärliga och litterära uttryck mera syftar till uttrycksmedlen än till kommunikationens innehåll eller dess kvalitet. Jfr. prop. 1997/98:44 s. 51.

⁴⁵² Strömholm, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning*, 1996 s. 360. Jfr. Öberg, *Tre lösa trådar: mer om förarbeten, statens processföring vid EG-domstolen och det gemenskrättsliga uppenbarhetsrequisitet*, 2003 s. 505.

⁴⁵³ Bernitz, *Sverige och Europarätten*, 2002 s. 35

EG-domstolens praxis och vid behov fråga domstolen om dess rätta innebörd.⁴⁵⁴

De svenska förarbetena menar att undantaget i 7 § PuL är förenligt med dataskyddsdirektivet med bl.a. en hänvisning till p. 37 i ingressen till dataskyddsdirektivet av vilken det framgår att det ”bör (...) fastställas undantag från eller begränsningar i förhållande till vissa bestämmelser i detta direktiv så långt detta är nödvändigt för att förena enskilda personers grundläggande rättigheter med yttrandefriheten, särskilt den rätt att ta emot och lämna upplysningar som särskilt fastslås i artikel 10 i [Europakonventionen].”

Frågan är dock vilket besked om tolkningen av artikel 9, som nu citerade ingresstycke, egentligen ger. Klart är att den framhåller sambandet med Europakonventionens fri- och rättigheter och i enlighet med Europadomstolens praxis betyder det att domstolarna skall göra en intresseavvägning då två olika fri- och rättigheter kommer i konflikt med varandra eller som EG-domstolen uttryckte saken i *Bodil-målet*:

”Följaktligen ankommer det på myndigheterna och domstolarna i medlemsstaten inte bara att tolka sin nationella rätt på ett sätt som står i överensstämmelse med direktiv 95/46, utan även att se till att inte grunda sig på en tolkning av detta direktiv som skulle stå i strid med de grundläggande rättigheter som skyddas genom gemenskapens rättsordning eller med andra allmänna gemenskapsrättsliga principer, såsom bland annat proportionalitetsprincipen.”

Uttalandet kan inte sägas vara i full överensstämmelse med synsättet i propositionen till PuL, nämligen det att PuL inte skall tillämpas om en sådan tillämpning skulle strida mot bestämmelserna om tryck- och yttrandefrihet i TF och YGL.⁴⁵⁵

Det är således sannolikt att om dataskyddsdirektivet genom PuL är att tillämpa på behandling av integritetskränkande bildmaterial i form av skildringar av intim eller privat situation eller andra bilder som kränker den enskildes personliga integritet, och kränkningen inte uppfyller de krav som ställs i artikel 8.2 Europakonventionen, eller om artikel 10 Europakonventionen inte vid en avvägning är ett överordnat intresse, skall PuL, oaktat 7 § PuL, ändå tillämpas på ett sådant sätt att den enskildes personliga integritet skyddas i samma utsträckning som dataskyddsdirektivet föreskriver.⁴⁵⁶

---

⁴⁵⁴ Prop. 1997/98:44 s. 38.

⁴⁵⁵ Prop. 1997/98:44 s. 50.

⁴⁵⁶ Jfr. Bernitz, *HD och EG-domstolen – om vikten av förhandsavgöranden och HD-domar som inte bör ses som prejudikat*, 2001-02 s. 957, se också lagrådets yttrande i prop. 1997/98:44 s. 236.

11 Avslutande diskussion

Sverige var det första landet i världen som införde tryckfrihet och yttrandefriheten i sin helhet är omistlig i en demokrati då denna garanterar både det fria meningsutbytet och den allsidiga upplysningen. Den är grunden till att pressen kan arbeta fritt utan hot om censur och gäller oavsett om denna rapporterar om nyheter eller avslöjar missförhållanden. Inte desto mindre är yttrandefriheten en frihet med gräns, och även om det är omtvistat var denna gräns skall gå, råder det samstämmighet kring att yttrandefriheten inte skall inskränkas mer än vad som är absolut nödvändigt.

Vilka begränsningar av yttrandefriheten som är nödvändiga med hänsyn till skyddet för den personliga integriteten har varit föremål för utredning och diskussion vid ett antal tillfällen, men den starka yttrandefrihetsregleringen har bestått och i ett europeiskt komparativt perspektiv har Sverige ett svagt utvecklat integritetsskydd⁴⁵⁷ då enskild i vissa sammanhang, trots ett berättigat skyddsintresse, i det närmaste står utan skydd.

Svensk lag kan likväl tillgodose ett starkare skydd mot integritetskränkande bildmaterial och därmed vara mer förenlig med Europakonventionens artikel 8 i större utsträckning än vad som hitintills har gällt. Det gäller om förolämpningsbrottet även kan tillämpas när bildmaterial spridits till fler personer än bara den berörde eftersom den enskilde då skulle åtnjuta ett relativt gott skydd mot integritetskränkande bildmaterial.

I det fall integritetskränkande bildmaterial är att anse som personuppgift och bildmaterialet behandlas helt eller delvis automatiserat, eller vid manuell behandling, att bildmaterialet ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter, som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier, har den enskilde ett bättre skydd än vad som först påvisas i den svenska införlivningen av dataskyddsdirektivet. Endast om handhavande, i enlighet med artikel 9 dataskyddsdirektivet, är behandling av personuppgifter som sker uteslutande för journalistiska ändamål eller konstnärlig eller litterär verksamhet, kan behandlingen undantas stora delar av hanteringsreglerna i PuL, men då endast om de är nödvändiga för att förena rätten till privatlivet med reglerna om yttrandefriheten.

Den ovan anförda tillämpningen av såväl förolämpningsbrottet som PuL skulle medföra att svensk rätt är mer förenlig med rätten till privatliv enligt artikel 8 Europakonventionen med avseende på integritetskränkande bildmaterial. Vid en jämförelse med Europadomstolens dom i *Von Hannover mot Tyskland* kan förolämpningsbrottet ändå inte tillgodose samma skydd som artikel 8 Europakonventionen, eftersom spridning av bildmaterial som skildrar vardagsliv, t.ex. en person som promenerar,

---

⁴⁵⁷ Jfr. Bernitz, *HD och EG-domstolen – om vikten av förhandsavgöranden och HD-domar som inte bör ses som prejudikat*, 2001-02 s. 957.

handlar eller äter middag på restaurang, normalt inte kan anses vara att någon smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom.

Om Sverige skall leva upp till sina internationella åtaganden är det av vikt att de svenska domstolarna, i enlighet med HD:s uttalande inför inkorporeringen av Europakonventionen ”fortlöpande tillämpar principen att svensk lag skall såvitt möjligt tolkas så, att den överensstämmer med Sveriges förpliktelser enligt Europakonventionen såsom preciserats genom Europadomstolens avgöranden (’fördragskonform tolkning’).”⁴⁵⁸ En sådan fördragskonform tolkning kan mot bakgrund av redogörelsen ovan leda till att den svenska yttrandefrihetsregleringen besparas stora prövningar.

Det torde vara relativt erkänt att den svenska yttrandefrihetsregleringen står inför en rad utmaningar vad gäller skyddet för den enskildes personliga integritet. Axberger har uttryckt att det rättspolitiska läget kan sammanfattas så, ”att behovet av en mer ändamålsenlig reglering än den vi har är allmänt erkänt samtidigt som avvägningen mot andra intressen – kanske främst offentlighets- och yttrandefrihetshänsyn – bedömts som så grannlaga både i sak och form att det inte gått att komma till skott.”⁴⁵⁹

För den som drabbas torde saken dock inte vara mer komplicerad än att denne, förväntar sig att samtliga rättigheter som tillkommer en människa, skall tillgodoses ett tillräckligt skydd.

---

⁴⁵⁸ Ds 1993:90 s. 241.

⁴⁵⁹ Axberger, *Ära och integritet*, 1994-95, s. 718. Jfr. prop. 1975/76:209 s. 267 f., prop. 1986/87:151 s. 42, LU 1989/90:24, Ds 1994:51 s. 14 ff., SOU 1997:39 s. 263, SOU 2004:114 s.226 m.fl. Se också Lambertz, *Europakonventionen och dess effekter på svensk skadeståndsrätt*, 2004-05 s. 8.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Departementsserien

Ds 1993:90 *Sammanställning av remissyttranden över fri- och rättighetskommitténs delbetänkande Fri- och rättighetsfrågor (SOU 1993:40)*

Ds 1994:51 *Skyddet för enskilda personers privatliv*

Ds 2005:50 *Personuppgiftsbehandling hos Försvarsmakten och Försvarets Radioanstalt*

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

JO 2001/2002

Statens offentliga utredningar

Betänkande med förslag till tryckfrihetsförordning, Stockholm 1912

SOU 1938:44 *Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk, II, Motiv m.m.*

SOU 1939:32 *Betänkande angående revision av tryckfrihetsförordningens ansvarighetsregler*

SOU 1940:5 *Promemoria med förslag till vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten*

SOU 1947:60 *Förslag till tryckfrihetsförordning*

SOU 1953:14 *Förslag till brottsbalk*

SOU 1956:25 *Upphovsmannarätt*

SOU 1969:38 *Yttrandefrihetens gränser*

SOU 1972:88 *Ärekränkning*

SOU 1974:85 *Fotografering och integritet*

SOU 1975:49 *Massmedigrundlag*

SOU 1975:75 *Medborgerliga fri- och rättigheter*

SOU 1976:48 *Reklam och integritet*

SOU 1979:49 *Grundlagsskyddad yttrandefrihet*

SOU 1980:8 *Privatlivets fred*

SOU 1983:70 *Värna yttrandefriheten*

SOU 1984:54 *Tvångsmedel Anonymitet Integritet*

SOU 1993:10 *En ny datalag*

SOU 1993:40 *Fri- och rättighetsfrågor (Del A: Regeringsformen, Del B: Inkorporering av Europakonventionen)*

SOU 1997:39 *Integritet • Offentlighet • Informationsteknik*

SOU 1997:49 *Grundlagsskydd för nya medier*

SOU 1999:109 *Behandling av personuppgifter inom socialtjänsten*

SOU 2001:28 *Yttrandefrihetsgrundlagen och Internet. Utvidgat grundlagsskydd och andra frågor om tryck- och yttrandefrihet*

SOU 2002:18 *Personlig integritet i arbetslivet*

SOU 2002:110 *Allmän kameraövervakning*

SOU 2004:6 *Översyn av personuppgiftslagen*

SOU 2004:114 *Vissa tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor*
SOU 2006:96 *Ett nytt grundlagsskydd för tryck- och yttrandefriheten?*
SOU 2007:22 *Skyddet för den personliga integriteten*
SOU 2007:45 *Utökad elektroniskt informationsutbyte*

Propositioner

Prop. 1948:230 *med förslag till viss tryckfrihetsförordning m.m.*
Prop. 1951:165 *Godkännande av Sveriges anslutning till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna*
Prop. 1962:10 *Förslag till brottsbalk*
Prop. 1975/76:204 *om ändringar i grundlagsregleringen av tryckfriheten*
Prop. 1975/76:209 *om ändringar i regeringsformen*
Prop. 1979/80:87 *Utredning om rättslig reglering av enskilda bandinspelning vid rättegång m.m.*
Prop. 1986/87:151 *om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m.*
Prop. 1993/94:117 *Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor*
Prop. 1997/98:43 *Tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens tillämpningsområden – barnpornografifrågan m.m.*
Prop. 1997/98:44 *Personuppgiftslag*
Prop. 1999/2000:35 *Upphovsrätten och offentlighetsprincipen*
Prop. 2001/02:74 *Yttrandefrihetsgrundlagen och Internet*
Prop. 2005/06:173 *Översyn av personuppgiftslagen*
Prop. 2006/07:121 *Dokumentation av muntlig bevisning genom ljud- och bildupptagning*

Utskottsbetänkanden och yttranden

KU 1948:30 *Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till tryckfrihetsförordning m.m. ävensom i ämnet väckta motioner*
KU 1997/98:18 *Personuppgiftslag*
KU 2001/02:21 *Yttrandefrihetsgrundlagen och Internet m.m.*

Utredningsdirektiv

Statsrådsprotokoll 1966-05-13, direktiv för Integritetsskyddskommitténs arbete
Statsrådsprotokoll 1970-05-06, direktiv för Massmedieutredningens arbete
Dir. 1977:71 *Ny yttrandefrihetsgrundlag*
Dir. 1978:57 *Översyn av tvångsmedelsregleringen i brottmål*
Dir. 1981:10 *tilläggsdirektiv tvångsmedelskommitté*
Dir. 1991:119 *Utvidgat skydd för grundläggande fri- och rättigheter samt ökade möjligheter till domstolsprövning av normbeslut och förvaltningsbeslut*
Dir. 1994:104 *Nya medier och grundlagarna m.m.*
Dir 1995: 14 *Tilläggsdirektiv till kommittén om nya medier och grundlagarna m.m. (Ju 1994:13)*
Dir. 1995:91 *Ny datalag m.m.*

Dir. 1999:8 *Mediegrundlagarna*
Dir. 1999:73 *Den personliga integriteten i arbetslivet*
Dir. 2003:58 *En beredning på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området*
Dir. 2004:51 *Skyddet för den personliga integriteten*
Dir. 2007:76 *Tilläggsdirektiv till Tryck- och yttrandefrihetsutredningen (Ju 2003:04)*

Litteratur

Alexandersson, Nils

- *Föreläsningar öfver den svenska tryckfrihetsprocessen*, Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, upplaga 1, Uppsala 1907.

Axberger, Hans-Gunnar

- *Tryckfrihetens gränser*, Liber Förlag, upplaga 1, Stockholm 1984.
- *Tänka fritt är större*, Fritzes Förlag AB, upplaga 1, Stockholm 1995.
- *Åra och integritet*, JT 1994-95, nr 4, s. 716.
- *Presstetik – En översikt över pressetiska konflikter, regler och synsätt*, Juristförlaget JF AB, upplaga 1, Stockholm 1994.

Bernitz, Ulf

- *HD och EG-domstolen – om vikten av förhandsavgöranden och HD-domar som inte bör ses som prejudikat*, JT 2001-02 s. 955-960.
- *Sverige och Europarätten*, Nordstedts Juridik AB, upplaga 1, Stockholm 2002.

Bernitz, Ulf, Karnell, Gunnar, Pehrson, Lars, Sandgren, Claes

- *Immaterialrätt och otillbörlig konkurrens*, Jure Förlag AB, upplaga 8, Stockholm 2004.

Brinnen, Martin

- *Den historiska utvecklingen av grundlagsskyddet för vissa medier i TF och YGL*, SOU 2001:28, bilaga 3.

Bull, Thomas

- *Reglering av yttrandefrihet – en kartläggning och jämförelse*, SOU 2006:96, del 2, bilaga 8.

Bull, Thomas, Heiborn, Anders

- *Förargelseväckande yttrandefrihet?*, SvJT 1999 s. 568.

Börjesson, Britt, Weibull, Lennart

- *Publicistiska seder*, Tidens förlag, upplaga 1, Falun 1995.

Cars, Torsten

- *Kan man få rätt mot pressen?*, SvJT, 1981 s.1.
- *Bör tryckfrihetsprocessen reformeras?*, SvJT 1986 s. 23.

- *Pressetiken i praktiken : en översikt av PO/PON:s praxis*, Allmänna Förlaget, upplaga 1, Stockholm 1991.

Cars, Torsten, Danowsky, Peter

- *Pressen inför rätta : tryckfrihetspraxis 1970-1981*, P A Nordstedt & Söners förlag, upplaga 1, Stockholm 1982.

Clayton, Richard, Tomlinson, Hugh

- *Privacy and freedom of expression*, Oxford University Press, upplaga 1, Oxford 2001.

Collste, Göran

- *Personlig integritet*, SOU 1997:39 *Integritet Offentlighet Informationsteknik*, bilaga 4.

Danelius, Hans

- *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, Nordstedts Juridik AB, upplaga 3, Stockholm 2007.

Danowsky, Peter, Ehne, Jan-Erik, Luterkort, Göran

- *Bildrätt : fotografier och teckningar i lagar och avtal*, LiberFörlag, Stockholm 1980.

Eek, Hilding

- *Nya tryckfrihetsförordningen : svensk pressrätt i systematisk framställning*, Wahlström & Widstrand, Stockholm 1948.
- *Om tryckfriheten*, Geber, Stockholm 1942.

Foster, Steve

- *Human Rights and Civil Liberties*, Oxford University Press, upplaga 1, Oxford 2006.

Freese, Jan

- *Rapport om skyddet för enskilda personers privatliv – ett mer samlat grepp?*, Departementspromemoria, Justitiedepartementet 1995-03-15.

Funcke, Nils

- *Tryckfriheten: ordets män och statsmakterna*, Carlsson Bokförlag, ny omarbetad upplaga (tidigare utgiven under titeln *Tryckfriheten under tryck*), Stockholm 2006.

Furberg, Per

- *Anmälan av Sören Öman, Hans-Olof Lindblom, Personuppgiftslagen - En kommentar*, SvJT, 2000 s. 412.

Greenhill, Malin, Ulfsparre, Christina

- *Mänskliga rättigheter för alla och envar*, Nordstedts Juridik AB, upplaga 1, Stockholm, 2007.

Groll, Lennert, Berg, Curt A

- *Ett fall för PO: presstetik i regler och praxis*, N.O. Mauritzons Boktryckeri AB, Stockholm 1976.

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Susanne

- *Brottbalken, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.*, Nordstedts Juridik AB, del 1, studentutgåva 5, upplaga 5, Stockholm 2007.

Jareborg, Nils

- *Brotten*, P A Nordstedt & Söners förlag, häfte 1, upplaga 1, Stockholm 1979.

- *Brotten*, Nordstedt förlag AB, häfte 3, upplaga 2, Stockholm 1987.

- *Straffrättens ansvarslära*, Iustus Förlag AB, upplaga 1, Uppsala 1994.

Koskull, Anders von

- *Personuppgiftslagens tillämplighet på manuell behandling vid rekrytering till jobb. En fråga om grundläggande rättigheter*, JFT 2002 s. 614.

Lambertz, Göran

- *Europakonventionen och dess effekter på svensk skadeståndsrätt*, JT 2004-05 s. 8.

Leijonhufvud, Madeleine

- *Aftonbladsmålet*, JT, 1999/00, nr. 1, s. 160-163.

Levin, Marianne

- *Rätt till egen bild: om oauktoriserad personbildsanvändning i massmedier*, Juristförlaget, Stockholm 1986.

Lögdborg, Åke

- *Personlighetsrätt*, P.A. Norstedt & Söners förlag, Institutet för rättsvetenskaplig forskning, upplaga 1, Stockholm 1972.

Nelson, Alvar

- *Rätt och ära : studier i svensk straffrätt*, Lundequist, Uppsala 1950.

Nordell, Per Jonas

- *Rätten till det visuella*, Jure Förlag AB, upplaga 1, Stockholm 1997.

Nyman, Olle

- *Regeringsformens målsättningsstadganden*, FT, 1984 s. 289.

Olsson, Anders R

- *Yttrandefrihet & tryckfrihet*, Studentlitteratur, upplaga 5, Stockholm 2006.

Persson, Gunnar

- *Exklusivitetsfrågan*, Nordstedts Juridik AB, upplaga 1, Stockholm 2002.

- *Tryckfrihet på villovägar– Om Aftonbladsmålet och dess följder*, Stiftelsen institutet för mediastudier, upplaga 1, Stockholm 2003.

Petersson, Birgit

- *Från journalist till murvel: journalistyrkets professionalisering från 1900 till 1960-talet*, Nordiskt informationscenter för medie- och kommunikationsforskning (NORDICOM-Sverige), Göteborg 2006.

Petersson, Roger, Reinholdsson, Klas

- *Personuppgiftslagen i praktiken*, Nordstedts Juridik AB, upplaga 3, Stockholm 2004.

Ross, William David

- *The Right and the Good*, Clarendon Press, upplaga 1, Oxford 1930.

Vallinder, Torbjörn

- *Nio edsvurna män: jury och tryckfrihet i Sverige 1815-2000*, Carlsson Bokförlag, Stockholm 2000.

Warnling-Nerep, Wiweka

- *En orientering i tryckfrihet & yttrandefrihet*, Jure Förlag AB, upplaga 3, Stockholm 2005.

Westman, Daniel

- *Ny HD-dom om känsliga personuppgifter på webbsida*, Lov & Data, 2005 nr. 83 s. 30.

- *Personuppgiftsskydd och yttrandefrihet*, Lov & Data, 2001 nr. 67 s. 13.

Strömberg, Håkan, Axberger, Hans-Gunnar

- *Yttrandefrihetsrätt*, Studentlitteratur AB, upplaga 1, Lund 2004.

Strömberg, Håkan, Lundell, Bengt

- *Sveriges författning*, Studentlitteratur, upplaga 20, Lund 2007.

Strömholm, Stig

- *Integritetsskyddet*, SvJT 1971 s. 695.

- *Rätt, rättskällor och rättstillämpning*, Nordstedts Juridik AB, upplaga 5, Smedjebacken 1996 s. 360.

Öberg, Ulf

- *Tre lösa trådar: mer om förarbeten, statens processföring vid EG-domstolen och det gemenskapsrättsliga uppenbarhetsrekvisitet*, SvJT 2003 s. 505.

Öman, Sören, Lindblom, Hans-Olof

- *Personuppgiftslagen. En kommentar*, Norstedts Juridik AB, upplaga 3, Stockholm 2007.

Övriga källor

Dokumentärfilm

Sarah Moon

Point d'interrogation, Take Five Production 1994.

Internetkällor

<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/Basic+Texts/Dates+of+ratification+of+the+European+Convention+on+Human+Rights+and+Additional+Protocols/>

Uppdaterad information om vilka länder som har ratificerat Europakonventionen och dess tilläggsprotokoll. Informationen hämtad 070709.

<http://www.jk.se/>

Årsredovisning för justitiekanslern 2005 och 2006. Informationen hämtad 070701.

<http://www.po.se/anmalan.jsp>

PO:s information angående anmälan. Informationen hämtad 070706.

Myndighetsbeslut

Datainspektionen, dnr. 442-99.

Justitiekanslern

- *JK-beslut : beslut och yttranden av justitiekanslern vilka har bedömts vara av allmänt intresse*, Liber, Stockholm 1990.

Regeringen, 1994-04-14 Ju93-3260, 1994-09-15 Ju94-140.

Pressens Opinionsnämnd

Pressens Tidning 68/73.

TU:s förlag AB 23/1984.

Nr. 102/2006.

Nr. 58/2006.

Nr. 3/2007.

Uppslagsverk, ordböcker

- *Karnov 2006/07 - Svensk lagsamling med kommentarer*, Thomson Fakta AB, Stockholm 2006.

- *Nationalencyklopedin : Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av statens kulturråd*, Bokförlaget Bra Böcker AB, Höganäs 1992.

- *Svenska Akademiens ordlista över det svenska språket*, Svenska Akademin, upplaga 11, Stockholm 1997.

Rättsfallsförteckning

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Bergens Tidende m.fl. mot Norge (2000-05-02)
Bladet Tromsø och Stensaas mot Norway (1999-05-29)
Botta mot Italien (1998-02-24)
Burghartz mot Schweiz (1994-02-22)
Busuioc mot Moldavien (2004-12-21)
Campmany y Diez de Revenga och Lopez-Galiacho Persona mot Spanien (2000-12-12)
Colombani m.fl. mot Frankrike (2002-06-25)
Costello-Roberts mot Förenade Kungariket (1993-03-25)
Dąbrowski mot Polen (2006-12-19)
Dalban mot Rumänien (1999-09-28)
Dudgeon mot Förenade Kungariket (1981-10-22)
Feldek mot Slovakien (2001-07-12)
Goodwin mot Förenade Kungariket (2002-07-11)
Halford mot Förenade Kungariket (1997-06-25)
Handyside mot Förenade Kungariket (1976-12-07)
Hatton m.fl. mot Förenade Kungariket (2001-10-02)
Janowski mot Polen(1999-01-21)
Krone Verlag GmbH & Co. KG mot Österrike (2002-02-26)
Lingens mot Österrike (1986-07-08)
Lopes Gomes da Silva mot Portugal (2000-09-28)
Malone mot Förenade Kungariket (1984-08-02)
Marckx mot Belgien (1979-06-13)
Niemietz mot Tyskland (1992-12-16)
Nilsen och Johnsen mot Norge(1999-11-25)
Oberschlink mot Österrike (1997-05-23)
Observer och Guardian mot Förenade Kungariket (1991-11-26)
Osman mot Förenade Kungariket (1998-10-28)
P.G. och J.H. mot Förenade Kungariket (2001-09-25)
Pakdemirli mot Turkiet (2005-02-22)
Peck mot Förenade Kungariket (2003-01-28)
Pedersen och Badsgaard mot Danmark (2003-06-19 och 2004-12-17)
Pretty mot Förenade Kungariket (2002-04-29)
Radio France m.fl. mot Frankrike (2003-09-23 och 2004-03-30)
Raichinov mot Bulgarien (2006-04-20)
Schwabe mot Österrike (1992-08-28)
Silver m.fl. mot Förenade Kungariket (1983-03-25)
Stubbings m.fl. mot Förenade Kungariket (1996-10-22)
Tammer mot Estland (2001-02-06)
Wabl mot Österrike (2000-03-21)
White mot Sverige (2006-09-19)
Von Hannover mot Tyskland (2004-06-24)
X och Y mot Nederländerna(1985-03-26)
Zakharov mot Ryssland (2006-10-05)

Europeiska gemenskapernas domstol

Mål 6/64 Costa mot ENEL REG 1964 s.1141

Mål c-101/01, Lindqvist, REG 2003 s. I-12971

Mål 283/81, Srl CILFIT och Lanificio di Gavardo SpA mot Ministero della sanità, REG 1982 s. 3415

Högsta domstolen

NJA 1900 s. 528

NJA 1905 s. 364

NJA II 1943 s. 63

NJA II 1962 s. 159

NJA 1966 s. 565

NJA 1973 s. 423

NJA 1976 s. 150

NJA 1976 s. 664

NJA 1981 s.1205

NJA 1984 s. 903

NJA 1985 s. 893

NJA 1988 s. 572

NJA 1989 s. 131

NJA 1989 s. 374

NJA 1990 s. 231

NJA 1990 s. 636

NJA 1991 s. 155

NJA 1992 s. 594

NJA 1994 s. 557

NJA 1994 s. 637

NJA 1996 s. 418

NJA 1999 s. 275

NJA 1999 s. 749

NJA 2001 s. 409

NJA 2003 s. 25

NJA 2003 s. 567

NJA 2004 s. 331

NJA 2005 s. 361

NJA 2005 s. 805

NJA 2006 s.467

Regeringsrätten

RÅ 1974 ref. 126

RÅ 2001 ref. 35

RÅ 2001 ref. 36

RÅ 2004 ref. 17

RÅ 2005 ref. 41

RÅ 2006 ref. 43

Marknadsdomstolen

MDA 1985:21

MDA 1986:28

Göta hovrätt

RH 2004:51

Hovrättens över Skåne och Blekinge

Dom 2003-11-11 i mål nr. B 3113-02

Svea hovrätt

Dom 2007-05-28 i mål nr. B 5605-05

RH 2006:16

Kammarrättens i Göteborg

Dom 2003-02-14 i mål nr. 6296-2002

Kammarrättens i Stockholm

Dom 2005-06-02 i mål nr. 2546-05

Helsingborgs tingsrätt

Dom 2002-11-07 i mål nr. 1124-00

Trollhättans tingsrätt

Dom 2002-03-27 i mål nr. B 5-02